

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ЛИСЕНКО СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.951:351

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ**

12.00.07 «адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

С. С. Лисенко

Науковий керівник **Дурнов Євген Сергійович**, кандидат юридичних наук,
доцент

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Лисенко С.С. **Адміністративно-правове** **регулювання**
підприємницької діяльності у сфері торгівлі. – *Кваліфікаційна наукова*
праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017.

У дисертації на основі теорії адміністративного права, вітчизняного й зарубіжного законодавства наведено нове розв’язання наукового завдання стосовно розвитку засад та адміністративного інструментарію щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це заснована на адміністративно-правових нормах діяльність органів публічної адміністрації з метою охорони прав фізичних і юридичних осіб на якісні й безпечні продукти і товари (захисту прав споживачів), сприяння розвитку підприємницької торгівлі, захисту їх від порушень з боку суб’єктів владних повноважень на інших осіб.

З’ясовано адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі: це сукупність адміністративних обов’язків і прав, завдань і повноважень суб’єктів публічної адміністрації, якими вони законодавчо наділені з метою регулювання цільової торгівельної сфери; статус визначає ієрархічне місце суб’єкта публічної адміністрації в системі органів публічної влади, які можуть нести адміністративну (спеціальну дисциплінарну) відповідальність за невиконання та неналежне виконання своїх законодавчо визначених обов’язків.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це заснована на адміністративно-правових

нормах діяльність органів публічної адміністрації з метою охорони прав фізичних і юридичних осіб на якісні й безпечні продукти і товари (захисту прав споживачів), сприяння розвитку підприємницької торгівлі, захисту їх від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та інших осіб.

З'ясовано адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, що здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, як сукупність адміністративних обов'язків і прав, завдань і повноважень суб'єктів публічної адміністрації, якими вони законодавчо наділені з метою регулювання цільової торгівельної сфери; статус визначає ієрархічне місце суб'єкта публічної адміністрації в системі органів публічної влади, що можуть нести адміністративну (спеціальну дисциплінарну) відповідальність за невиконання та неналежне виконання своїх законодавчо визначених обов'язків.

Виявлено, що спеціальні принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це стабільні вимоги (засади), які сприяють утвердженню та захисту прав споживачів (суб'єктами публічної адміністрації) і суб'єктів торгівельної діяльності (від суб'єктів публічної адміністрації) – як суспільних цінностей, на яких ґрунтується адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, як загальнообов'язкових соціально-правових регуляторів між продавцями, публічною адміністрацією та споживачами, на основі яких базуються (розробляються і приймаються) норми адміністративного права, а також інші адміністративно-правові складові такого регулювання.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі віднесено: принцип недопущення реалізації небезпечних для життя і здоров'я товарів; принцип забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари, що полягає у сприянні конкуренції та здійсненні антимонопольного обмеження для монополістів; принцип адміністративного й судового оскарження дій

суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють контроль і нагляд у сфері торгівлі; принцип пропорційності (мінімальності) адміністративного втручання публічної адміністрації в діяльність суб'єктів торгівельної діяльності.

Доведено, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження діяльності суб'єктів публічної адміністрації, у більшості випадків посадових осіб і підрозділів Центрального органу виконавчої влади, які реалізують державну політику у сфері внутрішньої торгівлі, що здійснюється в межах наділених повноважень і з метою реалізації та забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб на доступність якісних товарів у більшості випадків без прямого адміністративного впливу негативного характеру на суб'єктів торгівельної діяльності, через видання адміністративних актів (нормативно-правових й індивідуальних) і здійснення матеріально-технічних операцій.

Сформовано ознаки адміністративної відповідальності у сфері торгівлі: це різновид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб за порушення прав покупців; настає за вчинення правопорушень, передбачених адміністративним законодавством (КУпАП та іншими законами України); полягає в накладенні адміністративних стягнень на фізичних чи юридичних осіб карної юридичної природи; 4) є своєрідною формою адміністративного примусу, за яким винна особа має стерпіти покарання; накладається уповноваженими органами державної влади – судом або у формі квазісудової діяльності – публічною адміністрацією, яка здійснює контроль і нагляд за дотриманням правил торгівля; захищає суспільні відносини в торгівельній сфері від протиправних, винних, суспільно небезпечних дій незначної важкості; є засобом захисту споживачів, їх здоров'я від неякісних товарів і послуг, які не відповідають чинним установленим вимогам у торгівельній сфері.

Доведено, що адміністративні процедури у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

характеризуються такими особливостями: вони встановлюються нормами адміністративного законодавства, які регулюють різні питання торгівельної діяльності; визначають порядок розгляду й розв'язання спеціальними органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ щодо різних вагомих чинників у сфері торгівлі; метою цих адміністративних дій є забезпечення прав споживачів на безпечні, якісні товари за мінімально можливою ринковою вартістю; поділяються на адміністративні процедури – легалізації особи, суб'єкта торгівельної діяльності; патентування торгівельної діяльності; ліцензування деяких видів торгівельної діяльності; порядку розслідування випадків порушення торгів продовольчими товарами; порядку з'ясування випадків порушення правил торгівлі промисловими товарами; сертифікації промислової продукції; сертифікації продовольчої продукції (молочної, м'ясної, зерна і круп, алкогольної та ін.).

Виявлено на прикладі розвинутих іноземних держав ефективні адміністративні заходи забезпечення розвитку суб'єктів торгівельної діяльності. Зокрема в США – це планова й систематична адміністративна діяльність публічної адміністрації з метою залучення інвестицій і підтримання наявних інвестиційних проектів, виваженого й толерантного ставлення до платників податків; на досвіді Японії з'ясовано, що одним з основних напрямків розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу у сфері торгівлі є широке надання субсидій як наслідок взаємовигідного приватно-державного партнерства.

Удосконалено законодавство щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі як цілеспрямованого впливу з боку органів державної влади, які мають право здійснювати правотворчість, на адміністративно-правові відносини у сфері торгівлі з метою покращення якості й ефективності функціонування малих і середній підприємств, прийняття нормативно-правових актів щодо покращення інвестиційного клімату в підприємницькій діяльності у сфері торгівлі, забезпечення фізичних і юридичних осіб

безпечними, якісними товарами за мінімальну ціну в результаті ефективного антимонопольного регулювання.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в науково-дослідній сфері – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі; у правотворчості – щодо вдосконалення чинного законодавства в питаннях адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі; у правозастосовній діяльності – щодо покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі; у навчальному процесі – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право України», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правовий статус, підприємництво, публічна адміністрація, суб'єкт торгівельної діяльності, торгівля, форми адміністративної діяльності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Лисенко С. Адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює діяльність у сфері торгівлі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 33-42.
2. Лисенко С. Адміністративна відповідальність у сфері торгівлі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3, Том 3. С. 207-217.
3. Lisenko S. International and foreign experience in administrative and legal regulation of business. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 5/2. P. 55-62. (Словачина).
4. Лисенко С. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 67-72.
5. Лисенко С. Деякі адміністративні процедури адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 132-141.
6. Лисенко С. Удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Том 1. С. 112-117.
7. Лисенко С. Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 41 Т. 3. С. 61-66.
8. Лысенко С. Принципы деятельности публичной администрации по административно-правовому регулированию предпринимательской деятельности в сфере торговли в Украине. *Право и Закон*. 2017. № 1. С. 147-156. (Киргизія).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Лисенко С. Особливості адміністративної відповідальності у сфері торгівлі. *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 11-12 груд. 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С. 97-99.

10. Лисенко С. Основні принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22-23 лип. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 98-102.

11. Лисенко С. Особливості адміністративно-правового статусу публічної адміністрації, яка здійснює діяльність у сфері торгівлі. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 13-14 січ. 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 79-82.

SUMMARY

Lysenko S. S. Administrative and Legal Regulation of Entrepreneurial Activity in Trade. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process, Financial Law, Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2017.

The dissertation on the basis of the theory of administrative law, domestic and foreign legislation provides a new solution of the scientific problem regarding the development of foundations and administrative tools regarding the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the field of commerce.

It has been proved that the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the trade sphere is based on the administrative and legal norms of the activities of the public administration bodies in order to protect the individuals' rights and legal entities on quality and safe products (consumer rights protection), promotion of entrepreneurial trade, protect them from violations by the state authorities.

Furthermore, it has been ascertained the administrative and legal status of public administration, which regulates business activity in the trade sphere, which is a set of administrative duties and rights, tasks and powers of the subjects of public administration, which they are legally entrusted with the purpose of regulating the target trade sphere, determines the hierarchical place of the public administration in the system of public authorities and may be subject to administrative (special disciplinary) responsibility for non-fulfilment and improper implementation of their legally defined duties.

Moreover, it has been identified and described the special principles of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the trade it has been revealed their content and essence. It has been proved that the forms of administrative activity of public administration in trade are an external expression of the activities of public administration actors, in most cases officials and units of

the Ministry of Economic Development and Trade, conducted within the limits of the authority and in order to implement and secure the rights and freedoms and legitimate interests of persons on the availability of quality chefs in most cases without direct administrative influence of negative character on the subjects of trade activity, through the publication of administrative acts (regulatory and individual) and the implementation of logistical operations.

It has been developed the coverage of the signs of administrative responsibility in the trade and improved the scientific understanding of the administrative procedure in this area.

According to the examples of developed foreign countries, effective administrative measures to ensure the development of business entities, in particular in the United States, are planned and systematic administrative activities of public administration with the purpose of attracting investments and maintaining existing investment projects, weighed and tolerant attitude towards taxpayers; Japan's experience has shown that one of the main areas of development and support of small and medium-sized businesses in trade is the widespread provision of subsidies, as a result of mutually beneficial private-government partnerships.

The legislation on improving the effectiveness of the administrative and legal regulation of business activity in trade as a targeted influence on the part of the administrative-legal relations with the purpose of improving the quality and efficiency of the functioning of small and medium enterprises, the adoption of regulatory and legal acts on improving the investment climate in the business activities in trade, providing individuals and legal entities with safe, high-quality goods at a minimum price.

It is proved that the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the sphere of trade is based on the administrative and legal norms of the activities of the public administration bodies in order to protect the rights of individuals and legal entities to high-quality and safe products and products (consumer rights protection), to facilitate the development of entrepreneurial trade, protect them from violations by the authorities and other persons.

The administrative and legal status of public administration, which regulates business activity in the field of trade, is determined as a set of administrative duties and rights, tasks and powers of the subjects of public administration, which they are legally allocated with the purpose of regulating the target trade sphere; status determines the hierarchical place of the public administration entity in the system of public authorities that can bear administrative (special disciplinary) responsibility for non-fulfillment and improper performance of their legally determined duties.

The special principles of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the sphere of trade include: the principle of preventing the realization of life-threatening goods and health; the principle of ensuring the right of consumers to safe and high-quality goods, which is to promote competition and implement antitrust restrictions for monopolists; the principle of administrative and judicial appeal of actions of subjects of public administration, which exercise control and supervision in the field of trade; the principle of proportionality (minimum) of administrative interference of public administration in the activities of subjects of trade activity.

It is proved that the forms of administrative activity of the public administration in the sphere of trade are an external expression of the activity of the subjects of public administration, in the majority of cases, officials and units of the Central executive body, which implement the state policy in the sphere of internal trade, carried out within the limits of the authorized authority and in order to implement and ensure the rights, freedoms and legitimate interests of individuals for the availability of quality goods in most cases without direct administrative influence of negative character on the subjects of trade activity, through the publication of administrative acts (regulatory and individual) and the implementation of material and technical operations.

Formed signs of administrative responsibility in the trade: a kind of legal responsibility of individuals and entities for violating the rights of buyers; comes to commit offenses stipulated by administrative legislation (Code of Ukraine on

Administrative Offenses and other laws of Ukraine); is to impose administrative penalties on individuals or legal entities of a criminal legal nature; is a form of administrative coercion, according to which the guilty person should be punished; is imposed by the authorized state authorities – by a court or in the form of quasi-judicial activity – by a public administration that supervises and observes compliance with the rules of trade; protects public relations in the sphere of trade from unlawful, guilty, socially dangerous acts of negligible gravity; is a means of protecting consumers, their health from poor quality goods and services that are not in line with current established requirements in the field of trade.

It is proved that administrative procedures in the field of administrative and legal regulation of business activity in the sphere of trade are characterized by the following features: they are established by the norms of administrative legislation that regulate various issues of trade activity; determine the procedure of consideration and resolution by the special bodies of the public administration of individual administrative cases concerning various weighty factors in the sphere of trade; the purpose of these administrative actions is to ensure the rights of consumers to safe, high-quality goods at the minimum possible market value; are divided into administrative procedures – legalization of a person, a subject of trade activity; patenting of trading activity; licensing of some types of trading activity; the order of investigation of cases of violation of the trading with foodstuffs; order to find out cases of violation of the rules of trade in industrial goods; certification of industrial products; certification of food products (dairy, meat, grain and cereals, alcohol, etc.).

Discovered by the example of developed foreign countries effective administrative measures to ensure the development of trade business activities. In particular, in the USA, this is a planned and systematic administrative activity of the public administration in order to attract investments and maintain existing investment projects, a balanced and tolerant attitude towards taxpayers; Japan's experience has shown that one of the main areas of development and support of

small and medium-sized businesses in the field of trade is the widespread provision of subsidies as a result of mutually beneficial private-government partnerships.

Improved legislation to improve the efficiency of administrative and legal regulation of business in trade as a targeted influence on the part of the state authorities, which have the right to implement law-making, on the administrative-legal relations in the sphere of trade with the aim of improving the quality and efficiency of the functioning of small and medium-sized enterprises, adoption of regulatory and legal acts on improving the investment climate in entrepreneurial activity in the sphere of trade, providing individuals and legal entities with safe, high-quality goods at a minimum price as a result of effective antimonopoly regulation.

The practical significance of the results obtained is that they can be used in: the research area – for further theoretical development of issues of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the field of trade; law-making – in relation to the improvement of the current legislation in matters of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the field of trade; enforcement activities – on improving administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the field of trade; the educational process – during the development and teaching of the discipline "Administrative Law of Ukraine", in the preparation of relevant textbooks, manuals, lecture notes.

Key words: administrative activity, administrative-legal regulation, administrative-legal status, entrepreneurship, public administration, authority, trade, forms of administrative activity.

LIST OF APPLICANT'S PUBLICATIONS

Main scientific results of the thesis:

1. Lysenko S. Administrative and Legal Status of Public Administration in Trade. Fighting Organized Crime and Corruption (theory and practice). 2015. No. 2. P. 33-42.

2. Lysenko S. Administrative responsibility in the field of trade. Precarpathian Legal Bulletin. 2015. No. 3, Volume 3. P. 207-217.

3. Lysenko S. International and foreign experience in the administrative and legal regulation of business. Visegrad journal on human rights. 2015. № 5/2. P. 55-62.

4. Lysenko S. The concept and content of administrative and legal regulation of business activity in the field of trade. Scientific Bulletin of Public and Private Law. 2016. No. 1. P. 67-72.

5. Lysenko S. Some Administrative Procedures for Administrative and Legal Regulation of Entrepreneurship. Scientific Bulletin of Public and Private Law. 2016. No. 2. P. 132-141.

6. Lysenko S. Improvement of legislation on increasing the efficiency of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the field of trade. Scientific Herald of Kherson State University. Series "Legal Sciences". 2016. Issue 6-2. Volume 1. P. 112-117.

7. Lysenko S. Forms and methods of administrative activity of public administration in the sphere of trade. Scientific herald of Uzhgorod National University. The series "Right". 2016. Issue 41 T. 3. P. 61-66.

8. Lysenko S. Principles of the Public Administration Activity on Administrative and Legal Regulation of Business Activity in the Field of Trade in Ukraine. International Scientific and Practical Journal "Law and Law". 2017. No.1. P.147-156.

publications of thesis approbation:

9. Lysenko S. Features of administrative responsibility in the field of trade. "Modern state-building and law-making: questions of theory and practice":

Materials of the international scientific and practical conference, Odessa, December 11-12, 2015. Odessa: NGO "Black Sea Foundation of Law", 2015. P. 97-99.

10. Lysenko S. Basic principles of the activity of the public administration regarding the administrative and legal regulation of business activity in the field of trade. Legal regulation of social relations: actual problems and requirements of the present: Materials of the international scientific and practical conference, Zaporozhye, July 22-23, 2016. Zaporozhye: Zaporizhzhya city NGO "Truth", 2016. P. 98-102.

11. Lysenko S. Features of the administrative and legal status of the public administration that carries out activities in the field of trade. Law, society and the state: forms of interaction: International scientific and practical conference, Kyiv, January 13-14, 2017. Kyiv: Center of Legal scientific research, 2017. P. 79-82.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ	26
1.1. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі	26
1.2. Адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі...	40
1.3. Принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі	53
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ	77
2.1. Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі.....	77
2.2. Адміністративна відповідальність у сфері торгівлі	102
2.3. Адміністративні процедури адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі	118
Висновки до розділу 2	136
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ.....	140
3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі	140

3.2. Удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі	157
Висновок до розділу 3	180
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	187
ДОДАТКИ.....	205

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Торгівля є основоположним чинником забезпечення людей матеріальними цінностями. Це вид підприємницької діяльності, пов'язаний із процесом обміну товарів, послуг і грошей. Підприємництво є найбільш розповсюдженим видом творчої соціальної корисної діяльності фізичних і юридичних осіб у державах з ринковою економікою. Такий вид діяльності регулюється нормами права, вагоме місце серед яких належить адміністративним.

Предметом адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі є питання легалізації суб'єктів торгівельної діяльності, патентування, ліцензування та сертифікації, захисту прав споживачів, притягнення винних осіб, які порушили правила торгівлі, до адміністративної відповідальності, а також питання антимонопольного регулювання.

Без усякого сумніву, останніми десятиліттями вітчизняним споживачам суб'єкти торгівельної діяльності почали пропонувати більш широкий асортимент якісних товарів. Однак, як показують результати соціологічного опитування та відповідні публіцистичні матеріали, громадяни не задоволені співвідношенням ціни і якості товарів, які їм пропонує вітчизняна торгівля. У багатьох випадках якість товарів є більш низькою, ніж у країнах-учасницях ЄС, а ціна – вищою, крім того непоодинокими є випадки порушення прав споживачів, отруєння людей небезпечними для життя і здоров'я продуктами харчування, завдання травм несертифікованими промисловими товарами (Додаток Б).

Актуальність теми дослідження стає більш рельєфною виходячи з нагальної необхідності виконання публічної адміністрацією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка вимагає у сфері торгівлі проведення численних адміністративно-правових заходів. Провідним серед них є перехід на стандарти ЄС щодо виробництва, транспортування,

зберігання і реалізації продукції, сертифікації промислових і продовольчих товарів, зокрема м'ясомолочних та екологічно чистих продуктів, підняття якості та загалом правової культури обслуговування споживачів у торгівельних закладах.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Схожу проблематику досліджували й інші сучасні вчені: В. Хасанова визначила, що державне регулювання внутрішньої торгівлі є однією з форм державного впливу на поведінку суб'єктів торговельної діяльності, що виражається у здійсненні органами державної влади регуляторної діяльності, а також діяльності з реалізації положень нормативно-правових актів з метою забезпечення ефективного розвитку галузі та належного рівня й умов торговельного обслуговування; І. Черниш сформувала зміст адміністративно-правового регулювання торговельної діяльності, заснованої на адміністративно-правових нормах діяльності уповноважених державою суб'єктів публічного адміністрування з метою забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які займаються торговельною діяльністю, а також захисту прав споживачів, що здійснюється адміністративними методами у визначених законодавством формах.

Окремі питання аналізованої проблематики досліджували також В. Авер'янов, Н. Армаш, В. Басс, В. Бевзенко, Ю. Битяк, Д. Бондаренко, С. Ващенко, О. Волкович, В. Галуцько, В. Гаращук, Ю. Гаруст, Л. Грицаєнко, О. Джафарова, О. Дрозд, Є. Дурнов, Д. Журавльов, О. Кашперський, П. Кикоть, О. Клим, Р. Куйбіда, А. Куліш, А. Кухарчук, Н. Лебідь, Д. Мандичев, А. Манжула, П. Петренко, М. Пихтін, О. Плетньов, О. Пономарьов, А. Омельченко, С. Осауленко, О. Осколков, В. Опришко, С. Сідак, В. Сіренко, Є. Соболь, С. Станік, Ю. Фрицький, О. Харитонова, О. Харченко, О. Хамула, І. Черниш, Ю. Шпильова, К. Шкарупа та інші. Проте названі вчені розкрили лише окремі аспекти адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі або аналізували її в більш широкому або суміжному форматі.

Таким чином, незадоволеність громадян співвідношенням ціни та якості у вітчизняних торгівельних мережах, непоодинокі випадки реалізації фізичним і юридичним особам небезпечних або неякісних товарів, необхідність переведення всіх сфер вітчизняної торгівлі на стандарти ЄС, неузгодженість адміністративно-правових актів у цій сфері зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Концепції розвитку внутрішньої торгівлі України, схваленої Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. № 1449, Стратегії сталого розвитку Україна-2020, затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р і планів науково-дослідницької роботи інституту права та суспільних відносин за темою «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0117U004649).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практичної реалізації адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі розробити положення щодо вдосконалення чинного законодавства, спрямованого на належне забезпечення публічною адміністрацією прав споживачів на безпечні та якісні товари.

Відповідно до поставленої мети в роботі поставлено вирішити такі *завдання*:

– сформулювати поняття та розкрити зміст і сутність адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;

- з’ясувати адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, що здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;
- виявити та описати принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;
- розкрити форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;
- з’ясувати матеріальні і процесуальні особливості адміністративної відповідальності у сфері торгівлі;
- з’ясувати зміст адміністративних процедур у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;
- виявити особливості адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі у країнах-членах Європейського Союзу, США та Японії;
- удосконалити законодавство щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час здійснення публічною адміністрацією адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Методи дослідження. У дисертації використовувалася система методів наукового пізнання. *Діалектичний* метод дав можливість виявити та описати сутність адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, узагальнити спеціальні принципи в цій сфері (підрозділи 1.1, 1.3). Методи *аналізу й синтезу* застосовувалися для змістовного розкриття юридичної природи адміністративно-правового статусу, форм і методів адміністративної діяльності публічної адміністрації, адміністративних процедур у сфері торгівлі (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). На основі методу

індукції було узагальнено емпіричний матеріал щодо адміністративних обов'язків і прав, виявлено ефективний іноземний досвід та удосконалено чинне законодавство (підрозділ 2.3, 3.1, 3.2). За допомогою методу *дедукції* було з'ясовано основні поняття та визначено пропозиції стосовно вдосконалення законодавства (підрозділ 1.1, 1.2, 3.2). *Формально-догматичний* метод застосовувався для аналізу чинних нормативно-правових актів (1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Метод *порівняльного законодавства* застосовувався для порівняння особливостей функціонування адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі в інших державах та в Україні (підрозділ 3.1). За допомогою *соціологічного* методу було проведено опитування та визначено актуальні питання щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі (Додаток Б до дисертації). Метод *правового прогнозування* застосовувався під час формування пропозицій щодо вдосконалення законодавства (підрозділ 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів аргументується тим, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень у вітчизняній правовій літературі, присвячених аналізу адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Сформовано низку висновків, рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері, зокрема:

уперше:

– доведено, що сутністю адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі є система правотворчих, правозастосовних і правореалізаційних заходів щодо охорони суб'єктів торгівельної діяльності від порушень з боку суб'єктів публічної адміністрації та інших осіб, щодо безперешкодного забезпечення фізичних і юридичних осіб безпечними, якісними товарами за мінімально можливими ринковими цінами;

– сформовано принцип неприпустимості втручання публічної адміністрації в комерційну діяльність суб'єктів торгівельної діяльності, який полягає в тому, що їх адміністративна діяльність має базуватися на засадах психології права щодо неприпустимості вирішення публічною адміністрацією чи третіми особами своїх особистих питань під час здійснення контрольних і наглядових функцій щодо заборони втручатися в комерційну діяльність суб'єктів торгівельної діяльності;

– запропоновано законодавчо (в антимонопольному законодавстві) закріпити необхідність адміністративно-правового зобов'язання великих торгівельних мереж 25 % від загальної торгівельної площі виділяти малим приватним підприємцям;

удосконалено:

– поняття адміністративної відповідальності у сфері торгівлі як різновиду юридичної відповідальності та адміністративного примусу, що полягає в застосуванні уповноваженими державними органами (судом) адміністративних санкцій за порушення прав покупців, реалізацію небезпечних товарів, прав і законних інтересів суб'єктів торгівельної діяльності чи публічного інтересу суспільства у сфері торгівлі з метою відновлення соціальної справедливості та попередження аналогічних небезпечних діянь у майбутньому;

– поняття адміністративної процедури у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі як встановленого нормами адміністративного законодавства порядку розгляду й розв'язання спеціальними органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав споживачів на безпечні, якісні товари за мінімально можливою ринковою вартістю;

отримали подальшого розвитку:

– адміністративно-правовий статус Державної фіскальної служби України у сфері торгівлі, який полягає в забезпеченні нею рівності фіскального навантаження на однорідних суб'єктів торгівельної діяльності, а

також надання можливості малому бізнесу й фізичним особам-підприємцям використовувати спеціальний пільговий режим оподаткування за відсутності можливості втручання в їх комерційну діяльність;

– методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, зокрема шляхом доповнення їх адміністративним заходом «заборони суб'єкту господарювання здійснювати торговельну діяльність» продуктовими або промисловими товарами за рішенням суду та поданням суб'єкта публічної адміністрації у випадку неодноразового небезпечного порушення права споживачів на безпечні товари;

– наукові положення щодо ефективного забезпечення прав фізичних і юридичних осіб у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у країнах-членах Європейського Союзу, США та Японії в аспекті того, що вагомим чинником успішності (доступності та якості надання торговельних послуг) у цих країнах є відсутність монополії, коли основними суб'єктами торговельної діяльності є широкий спектр малих і середніх підприємств у ринковій економіці держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – щодо вдосконалення чинного законодавства в питаннях адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі (Додаток В до дисертації);

– *правозастосовній діяльності* – щодо покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі (акт упровадження ТзОВ «Іварес груп»);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право України», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднювалися й обговорювалися на трьох міжнародних науково-практичних конференцій: «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 11-12 грудня 2015 р.), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 22-23 липня 2016 р.), «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 13-14 січня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний обсяг дисертації складає 165 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 201 найменування на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ЮРИДИЧНА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

1.1. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

В умова активного розвитку ринкової економіки набуває актуальності питання здійснення підприємницької діяльності як засобу збагачення, покращення якості життя, добробуту, розвитку власної справи та самореалізації. Становлення та розвиток товарно-грошових відносин зумовив необхідність адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Багато інститутів адміністративного права мусять якнайкраще та найдетальніше відрегулювати суспільні відносини у сфері торгівлі.

Однак, незважаючи на зусилля законодавця впорядкувати та покращити якість підприємницької діяльності у сфері торгівлі, усе ще виникають прогалини, колізії та недоліки в законодавстві, і тому виникає необхідність усунути негативні прояви в адміністративно-правовому регулюванні підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Більше того, важливо досягнути такого рівня адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, щоб підприємець не тільки збагачувався та підвищував свій фінансовий рівень, але й не виникало бажання ухилитися від виконання норм адміністративного, податкового, господарського та трудового законодавства.

Держава має не тільки виконувати державно-управлінську функцію через застосування державновладних повноважень, але й враховувати інтереси фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб для гармонійного існування та неухильного дотримання й виконання норм законодавства.

Зосереджуючи свою увагу на торговельній сфері, варто зауважити, що торгівля є зовнішньою та внутрішньою. Зовнішня торгівля – це збут товарів і послуг на міжнародному ринку шляхом імпорту та експорту. Внутрішня торгівля – це збут товарів і послуг у межах внутрішнього ринку держави. На внутрішню торгівлю припадає близько 80 % збуту валової продукції в економічно розвинених державах. Торгівля може бути оптовою та роздрібною. Оптова торгівля – це продаж товарів великим партіями від виробника до підприємств-посередників. Роздрібна торгівля – це продаж невеликими партіями товарів від підприємств-посередників споживачу.

Як зазначено в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю", внутрішня торгівля є однією з важливих галузей економіки, яка відіграє значну роль як у формуванні економічного потенціалу України, так і задоволенні потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах [11].

Отже, внутрішня торгівля є вагомим чинником розвитку та процвітання економіки, це велике коло можливостей, де фізичні особи-підприємці та юридичні особи можуть реалізувати та задовольнити власні потреби в межах, допустимих законом. Зосередимо увагу на дослідженні внутрішньої роздрібною торгівлі.

Забезпечення якісними й безпечними продуктами (захист прав споживачів) – це провідний напрямок діяльності публічної адміністрації у площині адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі;

У ст. 42 Конституції України гарантується, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1]. Тобто держава постає гарантом реалізації права на підприємницьку діяльність, тим самим в особі органів державної влади, законодавчо наділених управлінськими повноваженнями, вона має усунути економічні, політичні, правові та адміністративні перешкоди для реалізації кожного права на підприємницьку діяльність.

Слушною є думка С. Сідак про те, що право людини і громадянина на підприємницьку діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони – це визнана та гарантована Конституцією й законами України можливість людини і громадянина самостійно, ініціативно, систематично, на власний ризик діяти у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею та використання матеріальних благ з метою одержання прибутку [2]. Тобто дослідник зосередив свою увагу на визначенні характерних ознак підприємницької діяльності. Підтримуємо такий підхід до визначення підприємницької діяльності, адже дійсно вона є законною, самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик діяльністю.

Як вважає Л. Грицаєнко, підприємництво – це правочинна діяльність, спрямована на отримання прибутку, яка має ініціативний, самостійний, систематичний, інноваційний, ризиковий характер і здійснюється за власною відповідальністю. Державне регулювання економіки та підприємницької діяльності – це комплекс типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, який реалізується уповноваженими державними органами з метою стабілізації та коригування наявної соціально-економічної системи до умов, що постійно змінюються, та умов, які гарантуються можливістю застосування правових санкцій у випадку їх порушення [5].

Як бачимо, у визначенні вітчизняними дослідниками підприємницької діяльності та підприємництва є багато спільних рис, таких як самостійність, системність, ініціативність, ризикованість, прибутковість. С. Сідак вважає, що окрім зазначених вище характеристик підприємницька діяльність є діяльністю у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею. У свою чергу Л. Грицаєнко наводить ще одну не менш вагому характеристику – інноваційність, за якою підприємець може використовувати нові методи підприємницької діяльності, що не суперечать закону, а також виготовляти, впроваджувати та продавати вперше розроблені товари й послуги, що є результатом власної інтелектуально-розумової праці.

Дослідник О. Клим сформулювала принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, завдяки яким досягається відповідність адміністративно-правового регулювання підприємництва суспільним і приватним потребам та інтересам: принцип законності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності; принцип забезпечення економічної свободи, захисту інтересів суб'єктів підприємництва та заохочення підприємництва в процесі адміністративно-правового регулювання; принцип пріоритетності прав особи та її інтересів; принцип гласності у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та принцип відповідальності [6].

Погоджуємося з думкою О. Клим щодо принципів адміністративно-правового регулювання, оскільки вони є основою для успішного здійснення підприємницької діяльності.

Принцип законності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності полягає у здійсненні такої діяльності відповідно до норм чинного законодавства, а саме у сфері адміністративного, господарського, податкового та трудового права.

Принцип забезпечення економічної свободи, захисту інтересів суб'єктів підприємництва та заохочення підприємництва в процесі адміністративно-правового регулювання полягає у вільному виборі підприємцем сфери здійснення підприємницької діяльності, у вільному виборі необхідного грошового капіталу та його безперешкодному й вільному використанні на власний розсуд, а також вільному виборі контрагентів.

Щодо захисту інтересів суб'єктів підприємництва, то держава через органи державної влади має забезпечити всебічний і повний захист інтересів суб'єктів підприємницької діяльності від протиправних посягань.

Принцип заохочення підприємництва в процесі адміністративно-правового регулювання полягає у стимулюванні з боку держави в особі органів державної влади та створенні сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності.

За принципом пріоритетності прав особи та її інтересів, права та інтереси особи є найвищою цінністю, тому нівелювання або порушення цих прав й інтересів є неприпустимим.

Принцип гласності у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності полягає в цілковитій поінформованості суспільства, підприємця про здійснені заходи адміністративно-правового регулювання та їх результати.

За принципом відповідальності, підприємницька діяльність – це діяльність, яка здійснюється особою на власний ризик, однак вона не має суперечити чинними нормативно-правовим актам, у разі коли виникає порушення відповідних норм, підприємець має понести передбачену законом відповідальність.

Погоджуємося з думкою В. Хасанової, що здійснення державного регулювання внутрішньої торгівлі забезпечується за допомогою доволі широкої системи органів державної влади з різним правовим статусом та компетенцією. Найбільш вагому ланку в цій системі посідають органи виконавчої влади, які мусять забезпечити втілення та реалізацію основних напрямків розвитку внутрішньої торгівлі. У зв'язку з цим особливого значення сьогодні набуває правильний вибір стратегії подальшого розвитку структурної побудови інститутів державного регулювання, конкретних шляхів і засобів подолання властивих їм недоліків з метою створення ефективно працюючої системи державних органів з регулювання відносин у галузі внутрішньої торгівлі [3].

Очевидно, що вдала побудова системи органів виконавчої влади та правильний розподіл державновладних повноважень між ними є головними чинниками здійснення державного регулювання внутрішньої торгівлі. Окрім того стратегійність мислення та тактика побудови виконавчої інституціональної системи дозволить забезпечити безперешкодне й успішне функціонування внутрішньої торгівлі за допомогою державного регулювання.

На думку І. Чершиш, адміністративно-правове регулювання внутрішньої торгівлі – це заснована на адміністративно-правових нормах діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які займаються торговельною діяльністю, захисту прав споживачів і публічного інтересу держави та суспільства в цілому, що здійснюється адміністративними методами у визначених законодавством формах [10].

На думку С. Ваценка, торговельна діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони становить різновид підприємницької діяльності, це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб усіх форм власності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, не обмежених у правоздатності й дієздатності згідно із законодавством України, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, щодо здійснення угод купівлі та продажу товарів у галузі оптової та роздрібною торгівлі, а також у торговельно-виробничій сфері з метою отримання прибутку. Торговельна діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил торгівлі, належне виконання яких забезпечується за допомогою різноманітних правових, зокрема адміністративно-правових, засобів [4].

Як бачимо, дослідник виділяє торговельну діяльність як різновид підприємницької діяльності, окрім того С. Ващенко зосередив свою увагу на суб'єктному складі здійснення торговельної діяльності, наголосивши, що це діяльність юридичних осіб усіх форм власності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства. Таким чином, учений з'ясував, хто саме і в яких межах може займатися торговельною діяльністю, адже законом визначено обов'язковість реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Також дослідник виділив основні, на його думку, ознаки торговельної діяльності – ініціативність, самостійність, законність і прибутковість, однак, на відміну від інших дослідників, не було визначено таких ознак, як ризикованість, інноваційність, систематичність цієї діяльності.

Як уважає В. Хасанова, визначення торгівлі можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні торгівля – це галузь народного господарства, що забезпечується видами економічної діяльності; її видом у цьому широкому розумінні є внутрішня торгівля, яка вказує насамперед на межі функціонування галузі, якими є внутрішній ринок країни. Торгівля у вузькому значенні – це торговельна діяльність, тобто конкретні дії з приводу купівлі та продажу товарів (послуг) з метою отримання прибутку [3].

Як бачимо, регулювання торговельної діяльності в Україні здійснюється широким колом органів державної влади, що виконують функції в межах державновладних повноважень у сфері адміністративного, податкового, господарського та трудового права. Відповідно торговельна діяльність характеризується такими ознаками: самостійність, ініціативність, відповідність норм чинного законодавства, спрямованість на отримання прибутку. Якщо ж розглядати торгівлю в широкому розумінні, то це сукупність видів економічної діяльності, що обмежується внутрішнім ринком, а у вузькому значенні – торговельна діяльність з метою укладення договорів купівлі-продажу товарів (послуг) з метою отримання прибутку.

Очевидно, що отримання прибутку є основною рушійною силою здійснення торговельної діяльності, однак важливим також є відповідність і виконання норм чинного законодавства щодо здійснення торговельної діяльності для примноження суспільного блага. Більше того, успішне безперешкодне здійснення підприємницької діяльності є невід’ємною частиною розвитку та стабільного функціонування ринкової економіки.

Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі насамперед означено ст. 42 Конституції України, за якою держава забезпечує захист конкуренції в підприємницькій діяльності. Не припускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види й межі монополії визначаються законом [1].

Як бачимо, в основоположному законі України не тільки визначено право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1], а й закріплено неприпустимість зловживання монопольним становищем, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція, тобто це дає поштовх малому й середньому бізнесу розвиватися та відчувати себе рівноправними гравцями на ринку. Окрім того, знаючи, що держава в особі органів виконавчої влади, наділених державновладними повноваженнями, захищає від негативних проявів з боку монополістів, підприємець відчуває себе захищеними і має більше свободи для розвитку власних інноваційних товарів і послуг, а також для використання нових методів підприємницької діяльності.

На підтвердження сказаного вище в Кодексі України про адміністративні правопорушення визначено відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Під недобросовісною конкуренцією законодавець визначив: незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітацію, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені; умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця; отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації чи майну іншого підприємця [7]. У Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісну конкуренцію визначено як будь-які дії в конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [8].

Зрозуміло, що конкуренція є головною рушійною силою розвитку ринкових відносин. Конкуренція є стимулом для покращення якості товарів і послуг, формування оптимального ціноутворення, оптимального розподілу ресурсів, формування здатності до саморегулювання, максимального задоволення потреб покупців, покращення виробничої ефективності. У свою

чергу недобросовісна конкуренція погіршує та зводить нанівець розвиток і протікання вищевказаних процесів, і як наслідок, підприємець втрачає мотивацію, прибуток, клієнтську базу та конкурентоздатність на ринку і ліквідує власну справу як неконкурентоспроможну. У межах цілої країни це може призвести до погіршення стану економіки, зменшення прибутків населення та зниження рівня добробуту громадян.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення визначено відповідальність за зловживання монопольним становищем на ринку, під яким розуміється нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів в нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, зокрема нав'язування товару, не потрібного контрагенту, обмеження або припинення виробництва, а також вилучення з обігу товарів з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, часткова або повна відмова від реалізації чи закупівлі товару за відсутності альтернативних джерел постачання або збуту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, інші дії, спрямовані на створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших підприємців, установа монопольних цін (тарифів, розцінок) на свої товари, а також дискримінаційних цін, що обмежують права окремих споживачів [7].

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» визначено, що зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінантне) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку. Зловживанням монопольним (домінантним) становищем на ринку зокрема визнається: встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; застосування

різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; зумовленість укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими й іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; часткова або повна відмова від придбання чи реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання; суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин; створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання. Зловживання монопольним (домінантним) становищем на ринку забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом [9].

Як бачимо, зловживання монопольним становищем на ринку стосується не тільки відносин між монополістом та іншими дрібнішими контрагентами, але й може призвести до порушення прав окремих споживачів, і як наслідок – установа дискримінаційних цін. Очевидно, що зловживання монопольним становищем – це порушення прав та ущемлення інтересів інших суб'єктів підприємницької діяльності, а також споживачів. Більше того, у Кодексі України про адміністративні правопорушення визначено також відповідальність за неправомірні угоди між підприємцями (ст.166-2), дискримінація підприємців органами влади і управління (ст.166-3), порушення порядку видання документа дозвільного характеру (ст. 166-10), порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ст. 166-11), порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (ст. 166-12).

Очевидно, що вагоме місце в адміністративно-правовому регулюванні підприємницької діяльності у сфері торгівлі належить положенням Кодексу про адміністративні правопорушення як засобу стримування та запобігання вчиненню протиправних діянь під час здійснення підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Змістом адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі є:

- розроблення публічною адміністрацією проектів законів України, які встановлюють або змінюють правила здійснення торгівельної діяльності;
- розроблення та прийняття публічною адміністрацією підзаконних нормативно-правових актів, які уточнюють і деталізують закони України у сфері торгівельної діяльності;
- питання реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб підприємців, які будуть займатися торгівельною діяльністю;
- сертифікація товарів;
- ліцензування певних видів торгівельної діяльності;
- захист конкуренції в торгівельній діяльності (антимонопольне регулювання торгівельної діяльності);
- податкові правовідносини між суб'єктами торгівельної діяльності та суб'єктами публічної адміністрації (державними фіскальними органами); захист прав споживачів, недопущення порушення їх прав і законних інтересів (забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари);
- адміністративна відповідальність у сфері торгівельної діяльності.

У положеннях Господарського кодексу України визначено, що під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями.

Більше того, у ст.42 Господарського кодексу України визначено підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [15].

У Господарському кодексі України визначено, що підприємництво є видом господарської діяльності, крім того визначено принципи підприємницької діяльності, майно суб'єктів господарювання, організаційні форми підприємництва, загальні гарантії прав підприємців, відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

До адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі належить виникнення та функціонування податкових правовідносин між уповноваженими органами та підприємцями. Адже підприємницька діяльність націлена на отримання прибутку і без вчасної та правильної сплати податків така діяльність буде неможливою. Відповідно до Податкового кодексу України платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з цим Кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок зі сплати податків і зборів згідно з цим Кодексом. У свою чергу об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку [14].

Таким чином, підприємець, якщо він зареєстрований як платник податку на додану вартість, сплачує цей податок, відповідно до чинного законодавства сплачує єдиний податок, розмір і ставки якого розраховуються відповідно до приналежності підприємця до певної групи сплати єдиного

податку. Отже, сплата податків є невід'ємною частиною здійснення підприємницької діяльності в торговельній сфері.

Підприємницька діяльність – це не тільки укладення договорів купівлі-продажу між підприємцями, але й виникнення правовідносин між підприємцем і споживачами, тому захист прав споживачів є невід'ємною частиною суспільних відносин у підприємницькій діяльності і також є об'єктом адміністративно-правового регулювання. У Законі України «Про захист прав споживачів» визначено, що держава забезпечує споживачам захист їх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їх потреб, і гарантує придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності [12]. Держава через органи публічної адміністрації захищає права споживачів та не припускає порушення їх прав та інтересів.

У Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначено перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Серед господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, визначається виробництво й торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, яка ліцензується відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [13].

Тобто внутрішня, роздрібна торгівля спиртом етиловим, коньячними і плодовими, алкогольними напоями та тютюновими виробами підлягає ліцензуванню в порядку, установленому законом. Підприємці не можуть ухилитися від ліцензування цього виду діяльності, оскільки це тягне за собою штрафні санкції та унеможливорює здійснення підприємницької діяльності.

Отже, можна зробити такі висновки:

– публічне забезпечення якісними і безпечними продуктами (захист прав споживачів) – це провідний напрямок діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Наділення владними повноваженнями публічної адміністрації у сфері торгівлі є об’єктивним явищем, оскільки здійснюється з метою виявлення та правового регулювання нових суспільних торговельних відносин у державі, які повторюються багаторазово та мають вагоме значення для багатьох осіб;

– правове регулювання у сфері торговельної діяльності характеризується широким колом суспільних відносин, які за своєю юридичною природою мають як публічноправову, так і приватноправову основу. Приватноправовими відносинами регулюються питання торговельної діяльності суб’єктів торговельної діяльності та споживачів товарів самостійно з правом вільного вибору товарів і послуг, а також питання отримання прибутку, укладення цивільно-правових договорів, їх виконання, претензійно-позовна робота та ін. До сфери публічноправового регулювання торговельної діяльності належать питання адміністративно-правового захисту суб’єктів торговельної діяльності та прав споживачів, а також адміністративно-правові засади й адміністративний інструментарій попередження протиправних посягань на них й антимонопольне регулювання;

– змістом адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі є розроблення центральними органами виконавчої влади проектів законів і подання їх через суб’єкт законодавчої ініціативи – Кабінет міністрів України – до Верховної Ради України, які встановлюють або змінюють правила здійснення торговельної діяльності; розроблення та прийняття публічною адміністрацією підзаконних нормативно-правових актів, які уточнюють і деталізують закони у сфері торговельної діяльності; питання реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, які будуть займатися торговельною діяльністю (правотворче регулювання); сертифікація товарів;

ліцензування певних видів торгівельної діяльності; захист конкуренції в торгівельній діяльності (антимонопольне регулювання торгівельної діяльності); податкові правовідносини між суб'єктами торгівельної діяльності та суб'єктами публічної адміністрації (державними фіскальними органами); захист прав споживачів, недопущення порушення їх прав і законних інтересів (забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари); адміністративна відповідальність у сфері торгівельної діяльності.

1.2. Адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Підприємницька діяльність, як і будь-яка діяльність, пов'язана з отриманням прибутку, регулюється нормативно-правовими актами та органами державної влади, що наділені державновладними повноваженнями і здійснюють свою діяльність відповідно до чинного законодавства.

Очевидно, що підприємницьку діяльність у сфері торгівлі мають регулювати різні органи публічної адміністрації, однак їхній адміністративно-правовий статус може різнитися відповідно до покладених на них функцій, завдань і повноважень.

Вважаємо за потрібне дослідити адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка регулює підприємницьку діяльність у сфері торгівлі, та з'ясувати спільні й відмінні риси в адміністративно-правовому статусі різних органів державної влади, що регулюють підприємницьку діяльність у сфері торгівлі.

Як визначено в положеннях Господарського кодексу України, господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для

досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Більше того, у ст. 42 Господарського кодексу України визначено підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [15].

Як бачимо, одним з основоположних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання, є Господарський кодекс України, в якому надано визначення господарської діяльності, визначено основні напрямки та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання, обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції, господарська комерційна діяльність (підприємництво), підприємство, майно суб'єктів господарювання, ціни й ціноутворення у сфері господарювання та інше.

Однак важливо також з'ясувати адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка регулює підприємницьку діяльність у сфері торгівлі.

На думку В. Авер'янова, поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [11].

Д. Бондаренко пропонує розуміти під адміністративно-правовим статусом суб'єкта публічної адміністрації сукупність суб'єктивних прав, обов'язків і відповідальності суб'єкта публічної адміністрації (державних органів та органів місцевого самоврядування) у сфері публічного адміністрування, закріплених нормами адміністративного права [12].

Погоджуємось з думкою Д. Бондаренко, що обґрунтованим під час характеристики адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації є зупинитися саме на завданнях і функціях у сфері публічного адміністрування; компетенції як сукупності владних повноважень і підвідомчості; відповідальності [12].

Як бачимо, В. Авер'янов і Д. Бондаренко вважають, що під адміністративно-правовим статусом слід розуміти сукупність суб'єктивних прав та обов'язків суб'єкта публічної адміністрації. Окрім того суб'єктивні права та обов'язки мають бути визначені та нормативно закріплені в цільових нормативно-правових актах. Важливо, що Д. Бондаренко ще включає до визначення адміністративно-правового статусу суб'єкта публічної адміністрації його відповідальність. Так, суб'єкт публічної адміністрації за невиконання чи неналежне виконання своїх суб'єктивних обов'язків має нести відповідальність відповідно до чинного законодавства.

На думку О. Волкович, адміністративно-правовий статус суб'єктів державного управління господарськими товариствами – це комплекс їх обов'язків і прав у поєднанні з їх адміністративно-правовою правосуб'єктністю в процесі виконання ними контрольної та інших функцій впливу на господарські товариства з метою реалізації державної регуляторної політики у сфері господарювання [7].

Як вважає І. Черниш, адміністративно-правовий статус суб'єктів господарської торговельної діяльності як провідний чинник перерозподілу валового продукту, доведення до фізичних і юридичних осіб якісних товарів і послуг відповідно до визначених у законодавстві України стандартів полягає в сукупності їхніх суб'єктивних публічних прав та юридичних обов'язків у сфері торговельної діяльності в поєднанні з їх правосуб'єктністю [27].

Як бачимо, у всіх визначеннях адміністративно-правового статусу присутня основна складова, тобто наявні суб'єктивні права й обов'язки суб'єкта публічної адміністрації, уже далі це визначення може більш конкретизуватися залежно від функцій суб'єкта публічної адміністрації.

Вважаємо, що адміністративно-правовий статус необхідно визначити як сукупність суб'єктивних прав та обов'язків, завдань і повноважень суб'єкта публічної адміністрації, якими він законодавчо наділений з метою регулювання цільової сфери, ієрархічне розміщення суб'єкта публічної адміністрації в системі органів державної влади та може нести відповідальність за невиконання та неналежне виконання своїх законодавчо визначених обов'язків.

Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері торгівлі визначено в Законі України «Про Кабінет Міністрів України», відповідно до якого Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади [13].

Якщо керуватися запропонованим вище визначенням адміністративно-правового статусу як сукупності суб'єктивних прав та обов'язків, завдань і повноважень суб'єкта публічної адміністрації, якими він законодавчо наділений з метою регулювання цільової сфери, ієрархічне розміщення суб'єкта публічної адміністрації в системі органів державної влади та може нести відповідальність за невиконання і неналежне виконання своїх законодавчо визначених обов'язків, то бачимо, що в законодавстві визначено місце Кабінету Міністрів України в системі органів державної влади, тобто він є вищим органом у системі органів виконавчої влади, а також визначено коло повноважень у сфері економіки та фінансів.

Більше того, у ст. 45 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначено відповідальність членів Кабінету Міністрів: члени Кабінету Міністрів України несуть солідарну відповідальність за результати діяльності Кабінету Міністрів як колегіального органу виконавчої влади. Члени Кабінету Міністрів особисто несуть відповідальність за стан справ у доручених їм сферах державного управління. Члени Кабінету Міністрів за вчинення правопорушень несуть відповідальність відповідно до закону [13].

Слід звернути увагу на адміністративно-правовий статус Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Як слушно зауважує П. Кикоть, міністерство – основний центральний орган у системі органів виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики та здійснює функції державного управління у відповідній галузі (секторі) [10].

У Положенні «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі» визначено, що Мінекономрозвитку України входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики економічного й соціального розвитку, цінової, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики, державної політики у сферах торгівлі, інтелектуальної власності, державної регіональної політики, державної політики з питань розвитку підприємництва, технічного регулювання та захисту прав споживачів, а також міжвідомчої координації з питань економічного і соціального співробітництва України з Європейським Союзом [14].

Як бачимо, Міністерство економічного розвитку і торгівлі наділено певними завданнями та повноваженнями у сфері економіки та торгівлі порівняно з Кабінетом Міністрів України, до адміністративно-правового статусу якого належить більш широке коло повноважень. Окрім того до адміністративно-правового статусу Міністерства економічного розвитку та торгівлі належить вужче коло повноважень для регулювання актуальних процесів у цільовій сфері.

Важливим є питання протидії монополізації в підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Як уважає О. Пономарьов, адміністративно-правовим статусом Антимонопольного комітету України є його становище в ієрархії органів виконавчої влади, яке створює умови для забезпечення спроможності Комітету своїми односторонніми діями (актами) породжувати, змінювати або припиняти адміністративно-правові правовідносини у сфері захисту економічної конкуренції. До структури адміністративно-правового статусу

Антимонопольного комітету України віднесено такі елементи: 1) мета, завдання, функції; 2) компетенція; 3) організація діяльності; 4) юридична відповідальність службовців Антимонопольного комітету України [1].

Як вважає О. Плетньова, дослідження повноважень Антимонопольного комітету України свідчить, що діяльність цього органу спрямована передусім на реалізацію функції управління у сфері конкуренції. Це дозволяє зробити висновок, що Антимонопольний комітет України належить саме до системи органів виконавчої влади, але специфіка завдань цього органу зумовлює його особливе місце в цій системі. Сучасне визначення Антимонопольного комітету України як «державного органу із спеціальним статусом» є недостатньо чітким, оскільки поняття «державний орган» є загальним і може охоплювати як орган законодавчої, так і виконавчої влади, а зрештою може тлумачитись і як «центральный орган виконавчої влади». Така неоднозначність створює передумови для зловживань і потенційних помилок при вирішенні питань щодо формування, підзвітності та підконтрольності Антимонопольного комітету України, що має досить вагоме значення з точки зору забезпечення незалежності його функціонування від інших органів державної влади. З огляду на це вважаємо за необхідне визначити Антимонопольний комітет України як «спеціальний орган виконавчої влади» без віднесення цього органу до категорії «центральных» [8].

Так, ми погоджуємося з думкою О. Плетньова про необхідність чіткого визначення адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету України не просто як державного органу із спеціальним статусом, а слід чітко визначити, до якої саме гілки влади належить цей комітет.

Розглянемо адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України, який є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель [15].

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики щодо здійснення державного

контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій [15].

Як бачимо, існує потреба чіткого окреслення приналежності Антимонопольного комітету України до певної гілки влади – виконавчої чи законодавчої, що призведе до більш чіткого визначення адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету в системі органів державної влади. Більше того, адміністративно-правова діяльність Антимонопольного комітету спрямована на захист конкуренції в підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

Очевидно, що конкуренція є рушійною силою розвитку підприємця, інноваційного рівня його товарів та розроблення нових методів вироблення, реалізації товарів. Усе це можливо лише за дотримання правил здорової конкуренції всіма учасниками ринку та іншими підприємцями зокрема.

За умови порушення правил конкуренції підприємець втрачає клієнтську базу, змушений знизити ціни до невикорданого рівня, знижується мотивація займатися підприємницькою діяльністю, відбувається зниження прибутків, і як наслідок – припинення діяльності підприємця у зв'язку з нерентабельністю його підприємства.

Під час розгляду адміністративно-правового статусу публічної адміністрації, що регулює підприємницьку діяльність у сфері торгівлі, необхідно розглянути адміністративно-правовий статус державних інспекцій.

Слушною є думка Н. Лебідь, що адміністративно-правовий статус державних інспекцій є складною правовою конструкцією, яка включає в себе його цілі, завдання, функції; компетенцію; організаційний блок елементів;

відповідальність. Аналіз нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність державних інспекцій, свідчить про те, що більшість державних інспекцій функціонують на підставі спеціальних положень [3].

Погоджуємося з думкою Н. Лебідь, що відсутність загальної концепції організації та функціонування державних інспекцій призвело до наявності відмінностей у юридичному статусі, функціях, повноваженнях, завданнях цих органів контролю. Завдання контролю, який здійснюється державними інспекціями, не має зводитись до виявлення порушень і притягнення винних до відповідальності. Першочергова увага в діяльності державних інспекцій має бути приділена аналітичній, профілактичній роботі. Головна мета – не фіксація недоліків, а активна діяльність, спрямована на виявлення причин цих недоліків, їх усунення, попередження їх повторення. Результативність контролю, який здійснюється державними інспекціями, значною мірою визначається кількістю та вагомістю отриманої в результаті перевірок інформації, що може бути використана для внесення коректив до управлінського процесу.

Існує необхідність узгодження діяльності всіх державних інспекцій, а також усунення паралельних перевірок з однакових питань, одночасних перевірок одного об'єкта з різних аспектів (питань). Необхідні налагоджені контакти, взаємодія в роботі, що й буде важливим резервом подальшого вдосконалення всього механізму контролю в Україні. Сьогодні гостро постала проблема координації контрольної діяльності в цілому та контрольної діяльності державних інспекцій зокрема [3].

Потрібно розглянути адміністративно-правовий статус Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України). Державна інспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі України [16].

Основними завданнями Держспоживінспекції України є:

1) реалізація державної політики у сферах: а) державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері; б) державного ринкового нагляду; в) державного нагляду за додержанням технічних регламентів, стандартів, норм і правил;

2) внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо формування державної політики у сферах діяльності Держспоживінспекції України [16].

Як бачимо, цільовою направленістю в адміністративно-правовому статусі Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів є захист прав і законних інтересів споживачів на якісні продукти та послуги, здійснення державного ринкового нагляду та інше. Однак відсутність одного загального нормативно-правового акта щодо діяльності інспекцій є результатом ухвалення великої кількості цільових актів, які регулюють діяльність певної інспекції відповідно до сфери її приналежності, тому це призводить до відмінностей у статусі, функціях і повноваженнях багатьох інспекцій.

Велике значення у стабільному розвитку суспільства мають податки. Розумне та справедливе їх збирання й розподіл призводять до планомірного та стабільного розвитку всіх сфер соціального буття.

Державна фіскальна служба – орган, уповноважений на реалізації податкової політик в Україні. Необхідно розглянути адміністративно-правовий статус цієї служби.

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [17].

Як бачимо, Державна фіскальна служба України в ієрархічній структурі органів державної влади посідає місце центрального органу виконавчої влади і наділена повноваженнями щодо реалізації податкової політики.

У п. 3 ст. 42 Конституції України визначено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [20].

У ст. 24 Закону України «Про захист прав споживачів» визначено, що з метою захисту своїх законних прав та інтересів споживачі мають право об'єднуватися у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів). Об'єднання споживачів є громадськими організаціями, що провадять свою діяльність відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання». Держава підтримує діяльність об'єднань споживачів [21].

На думку Є. Додіної, у соціально-політичній системі України громадські організації є важливим елементом демократичного суспільства, суб'єктом відносин, які мають специфічний адміністративно-правовий статус. Аналізуючи функції громадських організацій в сучасній Україні, Є. Додіна визначає функції громадських організацій, делегованих державою (контрольні функції профспілок, об'єднань споживачів), соціальні функції (соціальний захист населення), здійснення державних функцій, які держава самостійно не виконує або виконує неналежною мірою (захист навколишнього середовища), реалізація і захист прав та інтересів членів (учасників) громадських організацій (садівничі товариства, кредитні спілки) і порівнює їх із функціями громадських організацій у радянський період, які переважно здійснювались у двох напрямках: надання сприяння органам державного управління у здійсненні покладених на них завдань та виконання функцій, що раніше здійснювались органами державного управління [2].

На думку В. Торяник, об'єднання споживачів як громадські органи мають загальні і специфічні ознаки. До загальних ознак можна віднести такі:

усі об'єднання споживачів створюються відповідно до закону, у демократичний спосіб, мають виконувати передбачені законом функції; наділені державновладними повноваженнями; діють у встановленому порядку; пов'язані між собою відношеннями субординації. Специфічними ознаками, тобто такими, що відрізняють громадські органи від громадських організацій, є: формування їх населенням (громадянами) і здійснення своїх функцій від імені держави (делеговані державою функції); наявність у кожного громадського органу законодавчо закріпленої організаційної структури, територіальних меж діяльності, а також порядку взаємовідносин з іншими державними органами й організаціями; виконання кожним громадським органом чітко визначених, установлених у законодавчому порядку повноважень, видів і форм діяльності. Наявність владного характеру є найбільш важливою ознакою громадського органу, яка дає можливість достатньо чітко відокремити громадські органи від громадських організацій та рухів.

Практичне втілення державновладних повноважень відображено у виданні громадськими органами від імені держави юридично обов'язкових нормативних й індивідуальних актів, а також у здійсненні ними нагляду за точним і неухильним виконанням вимог, передбачених цими актами, у забезпеченні і захисті цих вимог від порушень шляхом застосування заходів виховання, переконання і стимулювання, а в необхідних випадках – заходів державного примусу. До складу кожного громадського органу входять керівники, які здійснюють керівництво, безпосередньо виконують покладені на них керівні повноваження, та спеціалісти й інші особи, що забезпечують технічні умови діяльності цього органу [22; 29].

На сьогодні в Україні функціонує спілка об'єднань громадян «Всеукраїнська Федерація Споживачів «ПУЛЬС», створена 30 березня 2010 року установчою конференцією громадських об'єднань споживачів, учасники якої представляли більшість областей України. Створення Всеукраїнської федерації споживачів «ПУЛЬС» ініційовано багатьма

лідерами та активістами споживчих організацій, що у період 2006-2010 років об'єдналися навколо спільного проекту Європейського Союзу та Програми Розвитку ООН в Україні «Спільнота споживачів і громадські об'єднання». Споживачі мають тримати руку на пульсі подій і підтримувати його в належному стані своєю активною громадянською позицією, – такого підходу дотримуються всі члени «Всеукраїнської Федерації Споживачів «ПУЛЬС» «ПУЛЬС». Метою цієї організації є поєднання зусиль споживчих об'єднань з різних регіонів України для ефективного захисту законних прав споживачів, удосконалення чинного законодавства в цій сфері, просування інтересів споживчої спільноти, рівного доступу всіх споживачів до доброякісних і безпечних товарів, робіт і послуг, включаючи жителів віддалених селищ і містечок, людей з обмеженими фізичними можливостями для задоволення їхніх споживчих потреб і підвищення рівня стандартів споживання [23].

Адміністративно-правовий статус громадських організацій щодо захисту прав споживачів полягає в добровільному, демократичному об'єднанні громадян з метою захисту законних прав та інтересів, гарантованих державою.

Окрім того в Україні діє Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів. Держпродспоживслужба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства та який реалізує державну політику в галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (у частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), реєстрації та обліку машин в агропромисловому комплексі, державного нагляду (контролю) у сфері

агропромислового комплексу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері, за якістю зерна та продуктів його переробки, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування [25].

З вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері торгівлі визначається сукупністю його завдань і компетенції щодо забезпечення загалом державної внутрішньоторгівельної політики, розроблення і виконання загальнодержавних програм у цій сфері, захисту прав споживачів, проведення державної політики цін і державного регулювання ціноутворення, сприяє розвитку торговельного підприємництва, здійснює заходів щодо демонополізації торговельної діяльності й антимонопольного її регулювання на засадах розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури;

– адміністративно-правовий статус Міністерства економічного розвитку і торгівлі полягає в наділенні його конкретними завданнями та повноваженнями (адміністративними обов'язками і правами для їх виконання) з метою формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, контролю за цінами, розвитку підприємництва, технічного регулювання, стандартизації торговельної діяльності, державного ринкового нагляду. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України у сфері регулювання торговельної підприємницької діяльності визначається його особливим місцем і роллю в апараті держави як органу

виконавчої влади зі спеціальних статусом, до елементів якого віднесено завдання (функції), компетенцію (адміністративні обов'язки і права), ієрархічну структуру органів та адміністративну (спеціальну дисциплінарну) відповідальність посадових осіб цього комітету з метою недопущення монополії у внутрішній торгівлі, контролю конкуренції в тих сферах, де вона виникала, та притягнення до адміністративної відповідальності тих осіб, які зловживають своїм монопольним правом під час здійснення торгівельної діяльності;

– адміністративно-правовий статус Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів, який має складну правову конструкцію, що включає мету, завдання (функції), компетенцію, провідною рисою якої є право здійснювати контроль за суб'єктами торгівельної діяльності та притягувати винних юридичних і фізичних осіб до адміністративної відповідальності. Метою такої діяльності є виявлення та фіксація правил здійснення торгівельної діяльності, які призвели до порушення прав споживачів, відновлення такого права та притягнення осіб торгівельної діяльності, які порушили права споживачів, до адміністративної відповідальності.

1.3. Принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Публічна адміністрації у сфері торгівлі відіграє важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні підприємницької діяльності. Важливо, що в демократичній державі будь-який орган, наділений державновладними повноваженнями, керується чинними нормативно-правовими актами, а свою діяльність базує на загальних і спеціальних принципах, притаманних певній сфері суспільного буття.

Розкриваючи сутність принципів діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, необхідно почати зі з'ясування самого поняття «принцип».

Як зазначає С. Сливка, зокрема принцип як основа будь-якого мислення є субстанцією, якої ще потрібно досягти або намагатися це зробити. Тому принцип використовується (він діє) постійно. Принципи в науці не формуються, а існують постійно, незалежно від волі людини. Принципи – це радше онтологічне поняття. Принципи також стосуються пізнання у вигляді об'єктів чи предметів дослідження [17].

Виділяють кілька груп значень принципу як юридичної категорії:

- принцип як основоположна правда (істина), закон, доктрина або припущення;
- принцип як загальне правило або стандарт;
- принцип як сукупність моральних та етичних стандартів;
- принцип як визначена наперед політика або спосіб дії;
- принцип як основна або необхідна якісна складова або елемент, що визначає внутрішню природу або окремі характеристики поведінки [18].

Як бачимо, принцип може розглядатись як філософська, так і юридична категорія. Однак очевидно, що за своєю сутністю принцип – це основоположне поняття, на якому базується функціонування певних сфер суспільного буття. Принцип має відповідати загальнолюдським і моральним засадам, а також відображати особливості певної сфери.

Вважаємо, що принцип – це не тільки онтологічне поняття, що відображає реалії суспільного буття, але й аксіологічне поняття, що відображає ціннісні орієнтири, яких необхідно дотримуватися при функціонуванні тієї чи іншої сфери.

А. Кривий виділяє такі принципи діяльності публічної адміністрації: загальні (законність, гуманізм, соціальна справедливість, демократизм) і спеціальні (постійна висока бойова готовність; оперативність; спадкоємність у роботі; збереження державної і службової таємниці; об'єктивність і

повнота розгляду правопорушень; етика і уважне ставлення до громадян). Додає до спеціальних принципів такі, як ініціативність, взаємозамінність, постійна взаємодія, алгоритмізація, інноваційність [1].

Погоджуємося з думкою А. Кривого та з наведеною класифікацією принципів діяльності публічної адміністрації. Так, принципи правильно й необхідно розділити на загальні, які притаманні майже всім без винятку сферам людського буття, та спеціальні, які характеризують лише певну сферу.

С. Бондар розглядав принципи організації діяльності адміністративних судів, до яких запропонував віднести:

- принцип професійного формування судів;
- принцип територіальної побудови системи адміністративних судів;
- принцип розподілу повноважень у межах певного адміністративного суду;
- принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності під час вирішення внутрішніх організаційних питань щодо забезпечення роботи судів;
- принцип оперативності;
- принцип контролю;
- принцип функціональності;
- принципи правового, інформаційного, методичного, економічного та інших видів забезпечення [2].

О. Німко досліджувала адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування й визначила загальні принципи адміністративно-правового регулювання у сфері державного молодіжного житлового кредитування, як-то: законність; верховенство права; розподіл влади; гласність; ефективність діяльності органів адміністративно-правового регулювання; соціальна спрямованість; відповідальність; контрольованість; участь громадян та їх об'єднань в адміністративно-правовому регулюванні. Серед спеціальних принципів, за якими має

будуватися адміністративно-правове регулювання в досліджуваній сфері, авторкою розглянуто повернення, строковість, платність, цільове використання, забезпеченість, відповідальність [4].

Як бачимо, вищевикладене підтверджує нашу тезу, що принципи треба розділяти на загальні та спеціальні. Класифікація С. Бондар та О.Німко є яскравим цьому підтвердженням, адже науковці наводять перелік саме спеціальних принципів, що характеризують сферу діяльності адміністративних судів та адміністративно-правового регулювання у сфері державного молодіжного житлового кредитування.

І. Коліушко та В. Тимощук виділяють такі принципи діяльності публічної адміністрації:

1) верховенства права як пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму та справедливості в діяльності публічної адміністрації;

2) законності як діяльності публічної адміністрації відповідно до повноважень і в порядку, визначених законом;

3) відкритості як оприлюднення та доступності для громадян інформації про діяльність та рішення публічної адміністрації, а також надання публічної інформації на вимогу громадян;

4) пропорційності як вимоги щодо обмеження рішень публічної адміністрації метою, якої необхідно досягти, умовами її досягнення, а також обов'язку публічної адміністрації зважати на наслідки своїх рішень, дій та бездіяльності;

5) ефективності як обов'язку публічної адміністрації забезпечувати досягнення необхідних результатів у вирішенні покладених на неї завдань при оптимальному використанні публічних ресурсів;

6) підконтрольності як обов'язкового внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю публічної адміністрації, зокрема судового;

7) відповідальності як обов'язку публічної адміністрації нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії та бездіяльність [3].

Як уважають Т. Кравцова та А. Солонар, до принципів діяльності публічної адміністрації необхідно додати такі:

- 1) ієрархічність – підлеглість по вертикалі;
- 2) демократизм методів і стилю роботи – відтворює народовладдя в державному управлінні й передбачає встановлення глибоких і постійних взаємозалежностей між суспільством і державою як передумови формування демократичної системи управління, яка б базувалась на демократичних засадах її здійснення в інтересах усіх або переважної більшості громадян;
- 3) професійна компетентність – функції та завдання публічної адміністрації мають виконувати належним чином професійно підготовлені фахівці;
- 4) поєднання виборності та призначуваності;
- 5) плановість – визначення певних конкретних спільних завдань, планів діяльності, виконання яких покладено саме на ці державні органи;
- 6) науковість, що полягає в необхідності привести систему та механізми взаємодії складових елементів публічної адміністрації відповідно до рівня розвитку суспільних відносин;
- 7) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням;
- 8) організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб [5].

Погоджуємося з наведеним переліком принципів діяльності публічної адміністрації. Дійсно, принципи верховенства права, законності, відкритості, пропорційності, ефективності, підконтрольності, відповідальності відіграють важливу роль у діяльності публічної адміністрації.

Як бачимо, Т. Кравцова та А. Солонар наводять перелік принципів більш спеціального характеру, що більш повно розкривають діяльність публічної адміністрації. Однак слід наголосити, що І. Коліушко та В. Тимошук наведено перелік загальних принципів діяльності публічної

адміністрації. Так, вони є основоположними онтологічними поняттями, без яких неможливо уявити діяльність публічної адміністрації.

На нашу думку, цей перелік можна доповнити ще спеціальними принципами діяльності публічної адміністрації:

– субординації – підтримання ділових зв'язків між суб'єктами державновладних повноважень і посадовими особами;

– пріоритетності – діяльність публічної адміністрації має бути націлена на розвиток та підтримання найбільш важливих сфер суспільного буття;

– об'єктивності – використання ресурсів публічної адміністрацією має рівномірно співвідноситися з досягненням бажаних результатів;

– актуальності – діяльність публічної адміністрації повинна мати на меті вирішення злободенних проблем сьогодення;

– економічної доцільності – публічна адміністрації має використовувати всі ресурси для досягнення поставленої мети, однак не перевищувати ліміту економічної вигоди;

– рівноправного та пропорційного розподілення повноважень – посадові особи мають виконувати обсяг роботи, який передбачений посадовими інструкціями та вимогами законодавства;

– оперативності – діяльність публічної адміністрації має базуватися на швидкій та правильній реакції на суспільні відносини, які потрібно врегулювати.

Н. Лата досліджувала адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади та на підставі загальних принципів правотворчості запропонувала власний варіант провідних принципів адміністративної нормотворчості. Зокрема ними є принципи законності, демократизму, прозорості (гласності) нормотворчого процесу, зв'язку з практикою, поєднання інтересів суспільства та особи, науковості, відповідальності за порушення правил нормотворчого процесу [6].

Очевидно, що разом із загальними принципами науковець виділяє і специфічні принципи, що характеризують більш повно та всебічно нормотворчу діяльність органів виконавчої влади.

О. Клим сформулював принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, завдяки яким досягається відповідність адміністративно-правового регулювання підприємництва суспільним і приватним потребам та інтересам, а саме: принцип законності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності; принцип забезпечення економічної свободи, захисту інтересів суб'єктів підприємництва та заохочення підприємництва в процесі адміністративно-правового регулювання; принцип пріоритетності прав особи та її інтересів; принцип гласності у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та принцип відповідальності [7].

Погоджуємось із наведеним переліком принципів О. Клим, однак вважаємо, що цей перелік принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності необхідно доповнити ще такими принципами:

1) інноваційності – підприємницька діяльність є творчою та різнобічною діяльністю, й адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності також має бути інноваційними і відповідати вимогам часу;

2) захисту прав споживачів – підприємницька діяльність націлена на задоволення потреб споживачів, а адміністративно-правове регулювання має базуватися на пріоритетності захисту від незаконних дій та неякісних товарів.

Я. Рогоза досліджувала принципи відкритості та прозорості в європейській правовій доктрині. Тож у контексті діяльності публічної адміністрації принцип відкритості слід визначати через дотримання низки вимог: необхідності забезпечення загального доступу громадян до інформації та офіційних документів органів публічної адміністрації; зобов'язання

органів публічної адміністрації активно взаємодіяти з громадянами в процесі прийняття рішень; забезпечення можливості проведення зовнішнього контролю за діяльністю публічної адміністрації. У свою чергу принцип прозорості визначається як право доступу окремих громадян до інформації в порядку індивідуального адміністративного провадження; зобов'язання органів публічної адміністрації приймати рішення з дотриманням вимог обґрунтованості, вмотивованості, використання зрозумілої та сприйнятої мови; можливість проведення внутрішнього контролю та нагляду за діяльністю публічної адміністрації [23].

І. Ткач досліджувала принципи прозорості та відкритості як невід'ємна складова публічного управління. Як вважає дослідниця, під принципом прозорості варто розуміти не лише процес інформування, а що значно важливіше – процес перетворення інформації про діяльність органів публічної влади на зрозумілу й легку для сприйняття. Тобто прозорість як принцип комунікації органів публічної влади з населенням, думається, має передбачати забезпечення поінформованості населення про діяльність органів публічної влади та формування розуміння цієї діяльності.

Проведений аналіз показав, що терміни «прозорість» і «відкритість» не можна протиставляти одне одному: неможливо забезпечити повну відкритість органів публічної влади без достатньої обізнаності громадян щодо змісту діяльності суб'єктів управління. Разом із тим не можна й ототожнювати ці поняття – необхідно розмежувати їх: «прозорість» – властивість державного управління, що визначається мірою обізнаності громадян стосовно сутнісних проявів матеріальної і процесуальної сторони діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; зрозумілості широкій громадськості їх (органів) обумовленості, змісту і сенсу; виявляється в тому, що окремі громадяни та їх колективи, на які поширюється, або яких так чи інакше стосується рішення або дії органу публічної влади, мають бути щонайповніше обізнані про них і те, яким чином вони (рішення або дії) будуть здійснені; «відкритість» – властивість

державного управління, що визначається мірою безпосередньої участі громадян у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; виявляється в забезпеченні активного й реального впливу громадян та їх колективів на зміст публічно-управлінської діяльності через постановку вимог перед органами публічної влади щодо прийняття певних рішень, здійснення дій або утримання від них [8].

Погоджуємося із твердженнями вищезазначених учених. Дійсно, принципи прозорості, відкритості відграють важливу роль у діяльності публічної адміністрації. Однак вважаємо, що діяльність публічної адміністрації може бути і відкритою, і прозорою, однак звичайному громадянину без спеціальної фахової освіти та певного досвіду роботи у сфері публічного управління діяльність публічної адміністрації буде незрозуміла, тому вважаємо за доцільне додати до принципів прозорості та відкритості ще й принцип зрозумілості діяльності публічної адміністрації.

У ст. 3 Господарського кодексу України зазначено, що загальними принципами господарювання є:

- забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання;
- свобода підприємницької діяльності в межах, визначених законом;
- вільний рух капіталів, товарів і послуг на території України;
- обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції в підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- захист національного товаровиробника;
- заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [9].

Як бачимо, законодавець чітко визначив загальні принципи господарювання, якими мають керуватися підприємці у своїй діяльності. Уважаємо, що це дійсно правильно й доцільно та усуне непорозуміння й

проблемні ситуації. Однак, на жаль, законодавець не визначив, якими саме принципами має керуватися публічна адміністрація під час здійснення адміністративно-правового регулювання господарювання.

Варто наголосити, що в деяких галузевих законах і підзаконних актах законодавцем було визначено принципи, які тією чи іншою мірою стосуються діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» діяльність Кабінету Міністрів України ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості. Кабінет Міністрів України регулярно інформує громадськість через засоби масової інформації про свою діяльність, залучає громадян до процесу прийняття рішень, що мають важливе суспільне значення. Прийняття Кабінетом Міністрів актів, що містять інформацію з обмеженим доступом, можливе лише у випадках, визначених законом, у зв'язку із забезпеченням національної безпеки та оборони України. Акти Кабінету Міністрів підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації». Проекти нормативно-правових актів Кабінету Міністрів оприлюднюються в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом, коли такі проекти актів оприлюднюються негайно після їх підготовки [10].

Як бачимо, законодавець визначив основні принципи діяльності Кабінету Міністрів України – вони стосуються різних сфер суспільного буття. Нас цікавить саме сфера торгівлі, де діють принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Вважаємо, що до загальних принципів діяльності Кабінету Міністрів України ще необхідно додати принцип

гласності, за яким кожний громадянин має можливість повною мірою знати результати діяльності Кабінету Міністрів України, інноваційності – діяльність Кабінету Міністрів України має бути здійснюватися з урахуванням викликів сьогодення та бути новаторською, інноваційною і творчою.

У Положенні «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі» немає чіткого окреслення принципів діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі, однак, з огляду на покладені на нього завдання та функції, можна зробити висновок, що діяльність Міністерства економічного розвитку і торгівлі ґрунтується на таких принципах:

1) сталого розвитку – політика Міністерства націлена на підтримання та забезпечення стабільного розвитку всіх сфер суспільного буття;

2) гласності – доступ до необхідної інформації щодо економічного розвитку держави та підприємств кожного громадянина України;

3) пріоритетності – визначення провідних галузей, які приносять стабільний прибуток, та їх належна підтримка, а також визначення галузей, які потребують ресурсів для їх розвитку, тобто необхідно окреслити нагальні та другорядні проблеми для вирішення;

4) прогнозування – діяльність Міністерства економічного розвитку і торгівлі має бути чітко прогнозованою на отримання певного позитивного результату з урахуванням переваг і недоліків, які можуть виникнути у процесі реалізації державних програм;

5) економічної стабільності – саме цей принцип дає кожному громадянину впевненість у завтрашньому дні, тому діяльність публічної адміністрації має бути розрахована на досягнення економічної стабільності населення, бажано економічного сталого процвітання населення;

6) обґрунтованості – усі програми економічного розвитку мають базуватися на ґрунтовному вивченні суспільних економічних процесів і мають бути результатом реакції на дані процеси;

7) плановості – цей принцип полягає в розробленні короткострокових і довгострокових планів реалізації для досягнення стабільного економічного розвитку населення та держави в цілому.

Як бачимо, законодавче закріплення принципів діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі відсутнє. Убачаємо необхідність у законодавчому закріпленні запропонованих вище принципів діяльності цього Міністерства як публічної адміністрації, що здійснює адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

У ст. 4 Закону України «Про Антимонопольний комітет» основними принципами діяльності Антимонопольного комітету України є: законність; гласність, захист конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів [11].

Як бачимо, законодавець закріпив загальні принципи діяльності Антимонопольного комітету України, однак вважаємо, з огляду на специфіку діяльності цього органу публічної адміністрації, що потрібно визначити і спеціальні принципи, які більш повно та всебічно будуть характеризувати діяльність Антимонопольного комітету України.

На нашу думку, до загальних принципів діяльності Антимонопольного комітету України можна додати ще такі принципи:

- 1) прозорість діяльності;
- 2) ієрархічність – тобто розташування елементів у певній послідовності та їх підпорядкованість з метою здійснення покладених повноважень;
- 3) зрозумілість діяльності Антимонопольного комітету України, тобто викладення результатів роботи цього органу має подаватися широкому загалу з метою повного та всебічного їх розуміння.

Тепер потрібно перейти до аналізу принципів діяльності Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України). У Положенні «Про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» законодавець не наводить чіткого переліку загальних і спеціальних принципів діяльності цього органу публічної адміністрації.

Однак визначає, що Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів сприяє реалізації в Україні Керівних принципів для захисту інтересів споживачів, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН 9 квітня 1985 року [12].

Відповідно до Резолюції № 39/248 означених Керівних принципів для захисту інтересів споживачів визначено, що уряди мусять розробляти, укріплювати або продовжувати активну політику захисту інтересів споживачів з урахуванням викладених нижче керівних принципів:

- a) захисту споживачів від шкоди їх здоров'ю та безпеці;
- b) сприяння економічним інтересам споживачів і захисту цих інтересів;
- c) доступу споживачів до відповідної інформації, необхідної для компетентного вибору відповідно до індивідуальних запитів і потреб;
- d) просвіти споживачів;
- e) наявності ефективних процедур розгляду скарг споживачів;
- f) свободи створювати споживчі та інші відповідні групи або організації, і можливості для таких організацій висловлювати свою думку в процесі прийняття рішень, що зачіпають їх інтереси [13].

Як бачимо, вищезазначений міжнародний документ закріплює загальні принципи щодо захисту прав споживачів, якими має керуватися Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів. Однак у самому Положенні «Про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» такі принципи не закріплені, тому вважаємо це недоліком і наголошуємо на законодавчому закріпленні у вітчизняному законодавстві вищевказаних принципів.

Окрім того, з погляду правового забезпечення захисту прав споживачів, важливе значення мають Директива № 93/13/ЕЕС від 5 квітня 1993 р. щодо умов угод, які укладаються зі споживачами, і Директива № 84/450/ЕЕС щодо боротьби з рекламою, яка вводить в оману. Згідно з цими директивами до такої інформації належать:

- неточне твердження або неправильне представлення точних фактів щодо істотних властивостей товару, його складу, використання, впливу на здоров'я і навколишнє середовище;
- некоректне порівняння товарів;
- приховування фактів невідповідності товарів вимогам правових положень, звичаїв;
- маркування товарів товарними знаками, що вводять в оману;
- реклама товарів, яких немає в розпорядженні продавців або які є в їхньому розпорядженні в недостатній кількості або в недостатньому асортименті.

Уведенням в оману споживача є не тільки повідомлення яких-небудь помилкових відомостей, але і замовчування деяких властивостей товару [20].

Як уважає Н. Притульська, міжнародні та національні практики захисту прав споживачів базуються на визнаних в усьому цивілізованому світі принципах і засадах, дотримання яких гарантує країнам успішне інтегрування до спільної системи цінностей – прав людини на якісне й безпечне споживання, а також стимулювання громадської активності споживачів. Держава має підтримувати пріоритет інтересів споживачів перед інтересами будь-яких бізнесових, політичних, корпоративних та інших угруповань; превентивність у побудові державної політики та діяльності у сфері захисту прав споживачів; прозорість і відкритість в інформаційному просторі державної політики та відповідних дій щодо захисту прав споживачів; соціальний діалог між державою та громадськими організаціями споживачів; поєднання зусиль урядових і громадських структур у створенні бар'єрів для нечесної підприємницької практики; гарантування захисту споживачів від шкоди їхньому здоров'ю та безпеці; сприяння підвищенню просвіти громадян у сфері їхніх прав, законних інтересів та ефективних механізмів захисту прав споживачів на ринках товарів, робіт, послуг; принцип здорового споживання з урахуванням інтересів нинішніх і майбутніх поколінь [21, 24].

Важливо, що ці директиви та міжнародні стандарти також ураховуються в діяльності Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів, а тому під час розроблення більш широкого кола загальних і спеціальних принципів, які б були законодавчо закріпленими, потрібно враховувати й вищезазначені нормативні акти.

Наступний орган публічної адміністрації, на принципі діяльності якого необхідно звернути увагу, – це Державна регуляторна служба, яка відповідно до покладених на неї завдань готує пропозиції щодо вдосконалення відповідно до принципів державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності проектів регуляторних актів, які розробляються органами місцевого самоврядування [14].

Очевидно, що чітко визначених принципів діяльності Державної регуляторної служби в законодавстві немає, однак визначено принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Зрозуміло, що саме ними Державна регуляторна служба України має керуватися.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про засади державної регуляторної політики» принципами державної регуляторної політики є такі:

– доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми;

– адекватність – відповідність форм і рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні наявної проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;

– ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

– збалансованість – забезпечення в регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

– передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки

проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності;

– прозорість і врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності [15].

Наступний орган публічної адміністрації, принципи діяльності якого необхідно розглянути, – це Державна фіскальна служба. Хоча в Постанові Кабінету Міністрів України «Про державну службу» визначено завдання, права, особливості здійснення повноважень та структуру Державної фіскальної служби України, але законодавець не наводить переліку принципів, на яких базується діяльність Державної фіскальної служби щодо здійснення її повноважень.

Погоджуємося з думкою В. Фесюніна, що в демократичному суспільстві такі правові принципи, як правомочність, правова впевненість і рівність перед законом, є основоположними. Вони забезпечують пріоритет прав і свобод людини та громадянина. Визначальні правові принципи – правомочність, правова впевненість, рівність перед законом, де пріоритет прав людини і громадянина мають розглядатися на фоні доцільності та дієвості.

Принцип правомочності в діяльності фіскальної служби означає правильне застосування законів, гарантію бездоганності адміністративних процедур і доброчесності працівників, чітке обґрунтування рішень за скаргами й апеляціями платників податків.

Принцип правової впевненості означає визначеність прав та обов'язків як платника податків, так і фіскальної служби; надання платникам податків

достовірної та повної інформації, передбаченої правовими актами; чіткість розподілу обов'язків і персональної відповідальності серед працівників фіскальної служби; належну оперативність розгляду справ (своєчасну підготовку та видання платникам податків передбачених законодавством довідок, посвідчень, інших документів); усвідомлене ставлення до своїх повноважень у відносинах із платниками податків.

Принцип рівності перед законом вимагає від фіскальної служби чіткості в проведенні фіскальної політики. Платники податків очікують, свідомо чи несвідомо, що дії працівників фіскальної служби відповідають вимогам закону, мають правову впевненість і відповідають за рівність перед законом, у протилежному випадку платники податків ухилятимуться від виконання своїх податкових зобов'язань.

Отже, принцип рівності перед законом означає зрозумілість і визначеність у проведенні фіскальної політики, гарантії єдиного підходу до виконання функціональних обов'язків. Повага податківця до платників податків зумовлена одним з основних принципів державної служби – пріоритетом прав людини і громадянина. Покращити обслуговування платників податків, створити їм зручні умови для виконання податкових зобов'язань – одне з основних завдань реформування фіскальної служби. Працівники фіскальної служби мають із належною повагою ставитись до прав, обов'язків та законних інтересів громадян, не мають виявляти свавілля чи байдужості до їх правомірних дій та вимог, припускати проявів бюрократизму, відомчості та місництва, нестриманості у висловлюваннях [16; 25].

В. Грушевський виділяє такі принципи діяльності Державної фіскальної служби: принцип концептуального підходу щодо розвитку державних і регіональних органів Державної фіскальної служби України; принцип безсторонності – полягає в тому, що працівники митних і податкових регіональних управлінь Державної фіскальної служби України зобов'язані діяти об'єктивно, зважаючи тільки на обставини, що

безпосередньо стосуються справи; принцип доступності та прозорості діяльності фіскальних органів; принцип функціональної побудови системи; принцип єдиного інформаційного простору; принцип конфіденційності; принцип публічної діяльності регіональних управлінь Державної фіскальної служби України; принцип оскарження рішень та дій працівників регіональних управлінь Державної фіскальної служби України [19].

Вважаємо, що з огляду на покладені завдання на Державну фіскальну службу, можна визначити такі принципи її діяльності:

- 1) ієрархічності – послідовне розташування елементів;
- 2) своєчасності – виконання завдань має виконуватись своєчасно, відповідно до визначених термінів;
- 3) плановості – діяльність проводиться не час від часу, а планово та системно.

На нашу думку, також важливо проаналізувати принципи діяльності громадських об'єднань у сфері торгівлі. У ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання» визначено, що громадські об'єднання утворюються й діють на принципах: 1) добровільності; 2) самоврядності; 3) вільного вибору території діяльності; 4) рівності перед законом; 5) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); 6) прозорості, відкритості та публічності.

Добровільність передбачає право особи на вільну участь або неучасть у громадському об'єднанні, зокрема в його утворенні, вступі до такого об'єднання або припиненні членства (участі) в ньому.

Самоврядність передбачає право членів (учасників) громадського об'єднання самостійно здійснювати управління діяльністю громадського об'єднання відповідно до його мети (цілей), визначати напрями діяльності, а також невтручання органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання, крім випадків, визначених законом.

Вільний вибір території діяльності передбачає право громадських об'єднань самостійно визначати територію своєї діяльності, крім випадків, визначених законом.

Рівність перед законом передбачає, що громадські об'єднання є рівними у своїх правах та обов'язках відповідно до закону з урахуванням організаційно-правової форми, виду та/або статусу такого об'єднання.

Відсутність майнового інтересу передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи).

Прозорість, відкритість передбачає право всіх членів (учасників) громадського об'єднання мати вільний доступ до інформації про його діяльність, зокрема про прийняті громадським об'єднанням рішення та здійснені заходи, а також обов'язок громадського об'єднання забезпечувати такий доступ. Публічність означає, що громадські об'єднання інформують громадськість про свою мету (цілі) та діяльність [22].

З вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– принцип недопущення реалізації небезпечних для життя і здоров'я товарів є надзвичайним принципом, який полягає в тому, що публічна адміністрація має здійснити всі адміністративні дії (здійснювати негативне адміністративно-правове регулювання), для того щоб не допустити реалізації споживачам небезпечних або/та таких, що загрожують життю і здоров'ю громадян, товарів. Принцип забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари полягає в тому, що публічна адміністрація може негативними й позитивними адміністративними засобами створювати надійні запобіжники продавцям для недопущення реалізації споживачам небезпечних і неякісних товарів;

– принцип сприяння конкуренції та здійснення антимонопольного обмеження для монополістів полягає в тому, що спеціальна публічна адміністрація має створити адміністративними засобами умови, щоб споживачі отримували якісні товари завдяки наявності значної кількості незалежних один від одного суб'єктів торгівельної діяльності (наявність конкуренції), а в разі виникнення монополії за певним товаром (групою товарів) – здійснювати дієвий адміністративний контроль за ними, обмежувати їх прибутковість чи здійснювати примусовий поділ. Принцип пропорційності (мінімальності) адміністративного втручання публічної адміністрації в діяльність суб'єктів торгівлі базується на загальних і стабільних вимогах, що сприяють утвердженню мінімально достатнього впливу на суб'єктів торгівельної діяльності залежно від ступеня суспільної небезпеки скоєного ними правопорушення;

– принцип адміністративного й судового оскарження дій публічної адміністрації, яка здійснює контроль і нагляд у сфері торгівлі, є конституційним і таким, що визначає загальні та стабільні вимоги, які надають можливість фізичним і юридичним особам скасовувати протиправні рішення публічної адміністрації контрольних органів торгівельної діяльності.

Висновки до розділу 1

1. Виявлено, що публічне забезпечення якісними і безпечними продуктами (захист прав споживачів) – це провідний напрямок діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Наділення владними повноваженнями публічної адміністрації у сфері торгівлі є об'єктивним явищем, оскільки здійснюється з метою виявлення та правового регулювання нових суспільних торгівельних відносин у державі, які повторюються багаторазово та мають вагоме значення для багатьох осіб.

2. Визначено, що правове регулювання у сфері торгівельної діяльності характеризується широким колом суспільних відносин, які за своєю юридичною природою мають як публічноправову, так і приватноправову основу. Приватноправовими відносинами регулюються питання торгівельної діяльності суб'єктів торгівельної діяльності та споживачів товарів самостійно з правом вільного вибору товарів і послуг, а також питання отримання прибутку, укладення цивільно-правових договорів, їх виконання, претензійно-позовна робота та ін. До сфери публічноправового регулювання торгівельної діяльності належать питання адміністративно-правового захисту суб'єктів торгівельної діяльності та прав споживачів, а також адміністративно-правові засади й адміністративний інструментарій попередження протиправних посягань на них й антимонопольне регулювання.

3. Доведено, що змістом адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі є розроблення центральними органами виконавчої влади проектів законів і подання їх через суб'єкт законодавчої ініціативи – Кабінет міністрів України – до Верховної Ради України, які встановлюють або змінюють правила здійснення торгівельної діяльності; розроблення та прийняття публічною адміністрацією підзаконних нормативно-правових актів, які уточнюють і деталізують закони у сфері торгівельної діяльності; питання реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, які будуть займатися торгівельною діяльністю (правотворче регулювання); сертифікація товарів; ліцензування певних видів торгівельної діяльності; захист конкуренції в торгівельній діяльності (антимонопольне регулювання торгівельної діяльності); податкові правовідносини між суб'єктами торгівельної діяльності та суб'єктами публічної адміністрації (державними фіскальними органами); захист прав споживачів, недопущення порушення їх прав і законних інтересів (забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари); адміністративна відповідальність у сфері торгівельної діяльності.

4. Доведено, що адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері торгівлі визначається сукупністю його завдань і компетенції щодо забезпечення загалом державної внутрішньоторгівельної політики, розроблення і виконання загальнодержавних програм у цій сфері, захисту прав споживачів, проведення державної політики цін і державного регулювання ціноутворення, сприяє розвитку торговельного підприємництва, здійснює заходи щодо демонополізації торговельної діяльності й антимонопольного її регулювання на засадах розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури.

5. Визначено, що адміністративно-правовий статус Міністерства економічного розвитку і торгівлі полягає в наділенні його конкретними завданнями та повноваженнями (адміністративними обов'язками і правами для їх виконання) з метою формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, контролю за цінами, розвитку підприємництва, технічного регулювання, стандартизації торговельної діяльності, державного ринкового нагляду. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України у сфері регулювання торговельної підприємницької діяльності визначається його особливим місцем і роллю в апараті держави як органу виконавчої влади зі спеціальних статусом, до елементів якого віднесено завдання (функції), компетенцію (адміністративні обов'язки і права), ієрархічну структуру органів та адміністративну (спеціальну дисциплінарну) відповідальність посадових осіб цього комітету з метою недопущення монополії у внутрішній торгівлі, контролю конкуренції в тих сферах, де вона виникала, та притягнення до адміністративної відповідальності тих осіб, які зловживають своїм монопольним правом при здійсненні торговельної діяльності.

6. Адміністративно-правовий статус Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів має складну правову конструкцію, що включає мету, завдання (функції), компетенцію, провідною рисою якої є право здійснювати контроль за суб'єктами торговельної діяльності та

притягувати винних юридичних і фізичних осіб до адміністративної відповідальності. Метою такої діяльності є виявлення та фіксація правил здійснення торгівельної діяльності, які призвели до порушення прав споживачів, відновлення такого права та притягнення осіб торгівельної діяльності, які порушили права споживачів, до адміністративної відповідальності.

7. Принцип недопущення реалізації небезпечних для життя і здоров'я товарів є надзвичайним принципом, який полягає в тому, що публічна адміністрація має здійснити всі адміністративні дії (здійснювати негативне адміністративно-правове регулювання), для того щоб не допустити реалізації споживачам небезпечних або/та таких, що загрожують життю і здоров'ю громадян, товарів. Принцип забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари полягає в тому, що публічна адміністрація може негативними та позитивними адміністративними засобами створювати надійні запобіжники продавцям для недопущення реалізації споживачам небезпечних і неякісних товарів.

8. Принцип сприяння конкуренції та здійснення антимонопольного обмеження для монополістів полягає в тому, що спеціальна публічна адміністрація має створити адміністративними засобами умови, щоб споживачі отримували якісні товари завдяки наявності значної кількості незалежних один від одного суб'єктів торгівельної діяльності (наявність конкуренції), а в разі виникнення монополії за певним товаром (групою товарів) – здійснювати дієвий адміністративний контроль за ними, обмежувати їх прибутковість чи здійснювати примусовий поділ. Принцип пропорційності (мінімальності) адміністративного втручання публічної адміністрації в діяльність суб'єктів торгівлі базується на загальних і стабільних вимогах, що сприяють утвердженню мінімально достатнього впливу на суб'єктів торгівельної діяльності залежно від ступеня суспільної безпеки скоєного ними правопорушення.

9. Принцип адміністративного й судового оскарження дій публічної адміністрації, яка здійснює контроль і нагляд у сфері торгівлі, є конституційним і таким, що визначає загальні і стабільні вимоги, які надають можливість фізичним і юридичним особам скасовувати протиправні рішення публічної адміністрації контрольних органів торгівельної діяльності.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

2.1. Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі

У сучасній правовій науці приділяється значна увага дослідженню форм і методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у різних сферах суспільного життя. Більше того, в умовах активного розвитку ринкової економіки питання деталізації та класифікації форм і методів публічної адміністрації у сфері торгівлі набуває все більшої актуальності.

Вважаємо, що наше дослідження необхідно почати з понятійного апарату та з'ясувати значення терміна «форма».

Науковець Р. Опацький зазначає, що етимологічно слово «форма» (лат. forma) означає зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення, видимість чогонебудь. Форма – це безпосередній атрибут адміністративної діяльності, що забезпечує взаємний зв'язок, найбільш доцільну залежність елементів діяльності, що вносить у їх співвідношення упорядкованість, стабільність і динамізм [2; 22].

Як вважає В. Колпаков, під формами публічного адміністрування розуміють зовнішнє вираження (зовнішнє оформлення) діяльності суб'єкта публічної адміністрації щодо реалізації своїх функцій у межах встановленої компетенції [1].

Слушною є думка А. Гук, що адміністративні форми є вираженням змісту управлінської діяльності, що розкривається через установлення норм права; застосування таких норм; організаційну роботу; проведення матеріально-технічних операцій тощо. Отже, перша і друга форми пов'язані з реалізацією державновладних повноважень. Але в першому випадку

спостерігається більш повна юридична регламентація (часто вона набуває значення юридичного факту), скрупульозний підбір методів реалізації приписів актів управління, передбачається юридична відповідальність за порушення (невиконання) таких форм. Форми ж другої групи також пов'язані з компетенцією органу, державновладними повноваженнями його представників, проте це повноваження виявляє себе не як пряме юридичне веління, а опосередковано через позаюридичні засоби, і лише їхні передумови та результати можуть бути юридично зафіксовані [10].

Як бачимо, більшість науковців розуміють під терміном «форма» зовнішнє вираження певної діяльності, її особливе окреслення.

Професор О. Кузьменко наводить такі ознаки форм публічного адміністрування: 1) це спосіб зовнішнього вираження діяльності публічної адміністрації та її посадових осіб; 2) залежить від змісту компетенції публічної адміністрації; 3) зумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єктів владних повноважень (виконання адміністративних зобов'язань) у межах її компетенції; 4) у більшості випадків вимагають юридичної регламентації; 5) вибір форм діяльності зумовлений специфікою поставленої мети, зумовлює найбільш ефективний варіант діяльності; 6) тягнуть за собою певні наслідки [3, 22].

Як вважає О. Кузьменко, форми діяльності публічної адміністрації поділяються на правові та неправові. До правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків, а до неправових – форми, які безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин [3].

Як бачимо, науковцем наведена класифікація форм діяльності публічної адміністрації та їх ознаки. Більше того, наголошено на юридичній регламентованості форм діяльності публічної адміністрації, а їх вибір ґрунтується на специфіці поставленої мети.

К. Афанасьєв вважає, що найбільш вживаною є класифікація форм державного управління, яка структурно складається з чотирьох видів:

видання нормативних актів управління; видання індивідуальних (ненормативних, адміністративних) актів управління; проведення організаційних заходів; здійснення матеріально-технічних операцій. Використання в державному управлінні методів єдиноначальності та колегіальності, принципів централізації та децентралізації, функцій регулювання та дерегулювання свідчить про певну діалектику його розвитку. Якісні зміни в державному управлінні України передбачають часткове усунення наявних суперечностей шляхом удосконалення його форм і відображення їх на відповідному рівні [4].

За ступенем правової регламентації процесу використання виділяють такі форми публічного управління:

- 1) установлення норм права (видання нормативно-правових актів публічного адміністрування);
- 2) застосування норм права (видання ненормативних актів публічного адміністрування, актів застосування норм права);
- 3) укладення адміністративних договорів;
- 4) здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій;
- 5) провадження організаційних дій;
- 6) виконання матеріально-технічних операцій [5].

Як бачимо, науковці наводять різні класифікації форм діяльності публічної адміністрації, однак можна виділити кілька спільних рис для кожної з класифікацій: 1) ухвалення нормативно-правових актів; 2) ухвалення індивідуальних нормативно-правових актів; 3) проведення організаційних заходів; 4) матеріально-технічне забезпечення.

Л. Князька досліджувала адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення. Дослідниця запропонувала класифікацію форм роботи органів виконавчої влади у сфері соціального захисту: а) видання правових актів регулювання (розпоряджень, наказів); б) провадження дій юридичного характеру; в) здійснення організаційних заходів; г) виконання матеріально-технічних операцій.

Учена встановила, що до правових форм діяльності органів виконавчої влади можна віднести видання юридичних актів (розпоряджень, наказів) і здійснення на їх підставі інших дій юридичного характеру. До неправових норм можливо відносити роботу структурних підрозділів (управлінь і відділів) апарату Міністерства праці та соціальної політики, зокрема проведення семінарів, нарад, обробку отриманої інформації тощо, тобто здійснення широкого кола організаційних дій або матеріально-технічних операцій. Наголошено, що однією з форм роботи органів виконавчої влади у сфері соціального захисту населення є прийняття державних програм і концепцій розвитку. Сфери діяльності, які забезпечують соціальні програми, групуються за видами – інформаційні, аналітичні, експертні, організаційні, правові, фінансові, кадрові, матеріально-технічні, навчально-освітні, прогнозувальні. Установлено, що цільові соціальні програми та системи адміністративної діяльності, які забезпечують їх реалізацію, визначаються як програмно-цільова діяльність [6].

Перші чотири форми є правовими, решта – неправовими. Саме такий поділ форм публічного адміністрування найповніше відображає діяльність публічної адміністрації, її широту та специфіку [5].

Слушною є думка А. Гук, що під адміністративною формою публічного врядування слід розуміти зовнішній вираз публічної діяльності у вигляді акта виконавчо-розпорядчого характеру органу або посадової особи, прийнятого в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети, вираження в зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єктів публічного врядування. Серед адміністративних форм публічного врядування виокремлюють такі форми, як установлення норм права, застосування норм права, організаційно-правове забезпечення [10].

Отже, форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження управлінської діяльності за допомогою специфічних засобів і методів уповноважених державних органів, спрямованих на реалізацію законодавчо закріплених функцій та їх

повноважень, та з метою регулювання адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері торгівлі.

Під час визначення форм адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі потрібно проаналізувати чинне законодавство, що регламентує їхню діяльність.

С. Осауленко запропонувала класифікацію форм діяльності Кабінету Міністрів України як суб'єкта державного управління:

а) за спрямуванням державного управління (внутрішні: управлінські дії, що мають внутрішньоорганізаційний характер, і зовнішні: безпосередній вплив органу виконавчої влади на відповідний об'єкт, що перебуває у його підпорядкуванні);

б) за умовами здійснення (в умовах надзвичайного стану чи за звичайних станів);

в) за адресатом суб'єкта (щодо посадової особи чи органу влади);

г) за характером правовідносин (горизонтальні і вертикальні);

д) за юридичними наслідками – правові (прийняття правових актів управління; укладення договорів; здійснення інших юридично значущих дій) та неправові форми (упровадження організаційних заходів та матеріально-технічних операцій).

С. Осауленко дала визначення форм діяльності Кабінету Міністрів України у сфері державного управління як сукупності взаємопов'язаних відповідно до його компетенції та повноважень дій (різнобічних видів діяльності), нормативно визначених для реалізацій поставлених мети, завдань, функцій [7].

Важливо наголосити, що однією з форм адміністративної діяльності Кабінету Міністрів України є видання нормативно-правових актів загального характеру, які регулюють суспільні відносини у сфері торгівлі. Такими нормативними актами є закони, акти Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

У своєму дослідженні Я. Журавель дає критичну оцінку загально визнаної класифікації форм управління за ознакою наявності правового ефекту на правові та неправові. Це обґрунтовується тим, що всі форми управління є адміністративно-правовими (через те, що вони перебувають під регулювальним впливом норм адміністративного права). Звідси виникає нелогічність класифікації: адміністративно-правові форми не можуть бути неправовими, оскільки вони всі є правовими (адміністративно-правовими). Ураховуючи це, пропонується всі форми управлінської діяльності органів місцевого самоврядування (як і форми управління загалом) за ознакою наявності правового ефекту класифікувати на юридично значущі та юридично незначущі. Так, до юридично значущих форм пропонується віднести: 1) видання нормативних актів; 2) видання ненормативних актів; 3) укладання договорів; 4) здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій. Юридично незначущими формами пропонується вважати: 1) здійснення організаційних дій та 2) виконання матеріально-технічних операцій [8].

Важливе значення в дослідженні форм адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі відіграє видання нормативних актів Кабінетом Міністрів України – постанов і розпоряджень. Ці нормативні акти націлені на регулювання адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері торгівлі. Наприклад, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік», в якому визначено, що стратегічними пріоритетами Кабінету Міністрів України є такі: макроекономічна стабілізація; створення сприятливих умов для розвитку бізнесу; забезпечення верховенства права та протидія корупції; підвищення якості державного управління та державних послуг; відновлення безпеки держави та громадян. Створення сприятливих умов для розвитку бізнесу є необхідною передумовою для досягнення Україною більш високого рівня економічного розвитку та успішної інтеграції до країн Європи. Також

стабільне зростання валового внутрішнього продукту може забезпечити громадянам стабільний та високий рівень доходів і соціальних виплат [15].

Н. Рибалка досліджувала адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України. На думку вченої, діяльність Президента України в сфері державного управління здійснюється у правових та неправових формах.

Правові форми діяльності Президента України застосовуються в зв'язку з установленням, реалізацією та захистом норм адміністративного права. До них належать установчі, нормотворчі, правозастосовні, контрольні, інтерпретаційні, а також форми здійснення зовнішньополітичної діяльності, які регулюються чинним законодавством, призводять до юридично значущих наслідків, завжди пов'язані з розглядом юридичних справ і виражаються в здійсненні безпосередніх операцій з нормами права за допомогою певних засобів юридичної техніки. Н. Рибалка вважає, що рівень законодавчо визначеної регламентації державно-управлінських форм діяльності Президента України, особливо процесуальних норм, є недостатнім. Недовершена процесуальна внормованість державно-управлінських форм діяльності глави держави становить собою найбільш актуальну проблему сьогодні. Дослідницею пропонується розробити відповідні положення про порядок здійснення кожної з правових форм діяльності Президента України, які б докладно регламентували всі види процесуальних проваджень з виділенням окремих стадій, установленням строків здійснення кожної дії чи операції із зазначенням необхідних атрибутів кінцевих актів.

До неправових форм державно-управлінської діяльності Президента України належать ті, які не мають безпосереднього юридичного значення і не породжують виникнення адміністративно-правових відносин. Під методами адміністративно-управлінської діяльності Президента України слід розуміти комплекс способів, прийомів і засобів цілеспрямованого впливу глави держави на органи державної влади, підпорядкований йому допоміжний апарат та громадян, які залучаються в межах визначеної компетенції з метою виконання завдань і функцій у сфері державного управління [9].

Важливо звернути увагу, що формою адміністративної діяльності Президента України є видання нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері торгівлі. Такими актами є укази Президента України – наприклад, Указ «Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності», в якому визначено за необхідне вжити заходів щодо впорядкування встановлених нормативно-правовими актами України правил і порядку одержання суб'єктами підприємницької діяльності дозволів (спеціальних дозволів, ліцензій, сертифікатів тощо) на здійснення окремих видів підприємницької діяльності (далі – дозвільна система у сфері підприємницької діяльності), виходячи з того, що єдиним документом дозвільного характеру, який дає право на зайняття певним видом підприємницької діяльності, що підлягає відповідно до законодавства обмеженню, є ліцензія [11].

Окрім того, в означеному Указі Президента України визначено низку заходів, які має здійснити Кабінет Міністрів України з метою запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності.

Варто наголосити, що велике значення мають нормативні акти Верховної Ради України, які є однією з форм адміністративної діяльності у сфері торгівлі. До таких нормативно-правових актів належать закони, які регулюють суспільні відносини у сфері торгівлі, що виникають або вже існують.

Яскравим підтвердженням вищесказаного є Закон України «Про підприємництво», в якому визначено, що підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності в порядку, встановленому законодавством [12].

Більше того, у Законі України «Про підприємництво» визначаються умови здійснення підприємницької діяльності, загальні гарантії прав

підприємців, гарантії майнових прав підприємців, діяльність іноземних підприємців та інше [12].

Окрім того, до форм адміністративної діяльності Верховної Ради України належить ухвалення різного роду кодексів. У контексті нашого дослідження варто розглянути Господарський кодекс України, в якому визначаються основні напрямки та форми участі держави й місцевого самоврядування у сфері господарювання, обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції, господарська комерційна діяльність (підприємництво), майно суб'єктів господарювання, використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності, загальні положення про господарські зобов'язання, виконання господарських зобов'язань. припинення зобов'язань, відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності [13].

Більше того, на сьогодні чинним є Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва», в якому визначено, що підтримка малого підприємництва є одним із найважливіших завдань державної політики, яку необхідно здійснювати за такими напрямками: формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; створення сприятливих умов для використання суб'єктами малого підприємництва державних фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів, а також науково-технічних розробок і технологій; запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; удосконалення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва; фінансова підтримка інноваційних проектів [14].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на діяльність Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у формі видання нормативних актів, що регулюють відносини у сфері торгівлі. Підтвердженням цього є затвердження означеним Міністерством «Правил торгівлі на ринках», які

визначають вимоги щодо функціонування створених в установленому порядку ринків усіх форм власності, організації оптового та роздрібного продажу на них сільгосппродуктів, продовольчих і непродовольчих товарів, худоби, тварин, кормів тощо, надання послуг, додержання ветеринарних, санітарних, протипожежних вимог і правил безпеки праці на ринках, прав споживачів і вимог податкового законодавства [17].

У контексті нашого дослідження потрібно звернути увагу на ненормативні правові акти у сфері торгівлі. Як вважає В. Кравчук, усі юридичні акти ненормативного характеру є вторинними щодо правових, мають допоміжний характер і виконують низку різноманітних функцій (процедурні, конкретизаційні, індивідуалізаційні (персоніфікаційні), оперативного управління, означення умов, строків і характеру дії правових нормативних актів тощо). Більшість ненормативних юридичних актів виникають як результат спрямованої на підвищення чіткості та визначеності правового регулювання діяльності державних та інших уповноважених органів, підприємств, організацій та окремих громадян з перекладу абстрактного змісту нормативних актів на більш конкретний рівень завдяки операції обмеження поняття (зменшення обсягу поняття на основі розширення їх змісту), з наступним фіксуванням у тексті зазначених актів. Ненормативні юридичні акти становлять собою один із необхідних способів реалізації законодавства, засіб підвищення точності й визначеності юридичної регламентації суспільних відносин, суттєву умову забезпечення втілення норм права в життя, що в кінцевому результаті сприяє здійсненню в державно-правовому управлінні вимог принципів демократії та забезпеченню принципів законності [16].

Ненормативними актами адміністративно-правової діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є видання індивідуальних дозволів, ліцензій на заняття підприємницькою діяльністю.

Важливо звернути увагу на форму адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі як проведення перевірок малого та

середнього бізнесу Державною регуляторною службою, Державною фіскальною службою, санітарно-епідеміологічними та архітектурно-будівельними органами.

Отже, у сфері торгівлі публічною адміністрацією застосовуються як правові, так і неправові форми адміністративної діяльності. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі виражені в Господарському кодексі України, Законі України «Про підприємництво», Указі Президента України «Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності», Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Правил торгівлі на ринках» та інші.

Окрім того основним суб'єктом публічної адміністрації, що безпосередньо регулює підприємницьку діяльність у сфері торгівлі, є посадові особи та підрозділи Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

У сфері торгівлі публічна адміністрація здійснює адміністративну діяльність у таких формах:

1) правова форма – видання нормативних актів загального характеру, ненормативних актів публічного адміністрування, контроль, видання дозволів;

2) неправова форма – перевірки підприємницької діяльності органами публічної адміністрації, видання ліцензій на заняття певним видом господарської діяльності.

Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження діяльності суб'єктів публічної адміністрації, у більшості випадків посадових осіб та підрозділів Міністерства економічного розвитку і торгівлі, що проводиться в межах наділених повноважень і з метою реалізації та забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, які беруть участь у таких адміністративно-правових відносинах.

Відповідно до Наказу Міністерство економіки України від 19.04.2007 р. № 104 «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами» контроль за дотриманням Правил здійснюють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах їх компетенції відповідно до законодавства [23].

Як бачимо, однією з форм діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є контроль за дотриманням «Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами». Якщо під час здійснення контролю публічною адміністрацією у сфері торгівлі буде виявлено порушення правил торгівлі, то правопорушника буде притягнуто до адміністративної відповідальності.

Наприклад, ст. 155 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що Порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю, – тягне за собою накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Продаж товарів зі складів, баз, підсобних приміщень підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування, сфери послуг) і споживчої кооперації на порушення встановлених правил, а так само приховування товарів від покупців, учинене працівниками підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування та сфери послуг) і споживчої кооперації, які не є посадовими особами, – тягне за собою накладення штрафу від одного до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [24].

Відповідно до Наказу Міністерство економіки України від 19.04.2007 р. № 104 «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами» суб'єкт господарювання має реалізовувати непродовольчі товари, які підлягають обов'язковій сертифікації, за наявності в документах на товари реєстраційних номерів сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом [23].

Як бачимо, однією з форм діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є здійснення сертифікації товарів.

У Наказі Держспоживстандарту України «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні» визначено перелік продукції, на яку необхідно отримати сертифікат.

До провідної матеріально-технічної операції у сфері торгівлі належить сертифікація. «Сертифікація – це процедура, під час якої спеціально уповноважений орган здійснює перевірку та документально підтверджує відповідність продукції установленим законодавством вимогам, що діють на території України», вона буває обов'язковою (адміністративною) та необов'язковою (господарською) [27].

Вважаємо за необхідне внести зміни до Наказу Держспоживстандарту України «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», додавши до цього переліку товарів ще електропобутові товари, товари побутової хімії, мінеральні добрива та засоби захисту рослин.

На нашу думку, усі товари мають належну якість незалежно від їх обов'язкової чи необов'язкової сертифікації. Однак електропобутові товари та товари побутової хімії, мінеральні добрива та засоби захисту рослин необхідно достовірно перевіряти на відповідність їх якості встановленим вимогам та на їх безпечність для життя і здоров'я людини, навколишнього середовища.

Відповідно до ст. 6 Закону від 23.12.97 р. № 771 «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначено повноваження центрального органу виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я. Цей орган виконавчої влади встановлює належний рівень захисту здоров'я людей; установлює порядок повідомлення про харчові отруєння; здійснює державну реєстрацію та веде державні реєстри новітніх харчових продуктів, харчових

добавок, ароматизаторів, ензимів, вод питних мінеральних відповідно до встановлених критеріїв [28].

Як бачимо, однією з форм діяльності публічної адміністрації є встановлення відповідних вимог і порядку щодо забезпечення державної політики у сфері охорони здоров'я. Більше того, публічна адміністрація в цій сфері займається державною реєстрацією та веденням реєстру новітніх харчових продуктів.

Відповідно до Наказу Міністерство економіки України від 19.04.2007 р. № 104 «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами» у випадках, передбачених законодавчими актами, суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність у цій сфері, має отримати відповідні дозвільні документи [23].

Таким чином, однією з форм діяльності публічної адміністрації є видання дозволів на здійснення роздрібної торгівлі тими чи іншими товарами.

Законом України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» визначено основні документи, які надають дозвіл на заняття господарською діяльністю.

Вважаємо за необхідне додати до форм діяльності публічної адміністрації ще форму видання забороняльних документів на заняття господарською діяльністю та торгівлею товарами. При перевірці товарів на відповідність установленим вимогам, якщо було виявлено порушення, має бути не просто відмова в сертифікації, але й жорстка заборона займатися господарською діяльністю та продажем товарів, поки ці порушення не будуть усунуті.

Відповідно до «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"» визначено, що формами діяльності публічної адміністрації у сфері внутрішньої торгівлі є:

- 1) формування конкурентного середовища у сфері внутрішньої торгівлі, досягнення належного рівня торговельного обслуговування та

задоволення потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах можливе лише за умови правового врегулювання відносин, які виникають під час провадження торговельної діяльності;

2) розроблення і прийняття Закону України «Про внутрішню торгівлю», основною метою якого є визначення правових та організаційних засад провадження торговельної діяльності, основ її державного регулювання, механізму реалізації державної політики у сфері внутрішньої торгівлі;

3) створення системи взаємовідносин у сфері внутрішньої торгівлі, яка враховує інтереси всіх її суб'єктів;

4) покращення торговельного обслуговування та задоволення потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах [29].

Унаслідок реалізації вищевказаних форм, визначених у «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"», прийняття Закону України «Про внутрішню торгівлю» сприятиме впорядкуванню торговельної діяльності, забезпечить скоординовану діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, дасть змогу створити конкурентне середовище, залучити інвестиції у сферу внутрішньої торгівлі, підвищити рівень торговельного обслуговування населення та захисту прав споживачів [29].

Таким чином, у «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"» визначено низку правових форм діяльності публічної адміністрації у сфері провадження торговельної діяльності, серед яких:

1) урегулювання відносин, що виникають під час провадження торговельної діяльності;

2) розроблення та прийняття Закону «Про внутрішню торгівлю», в якому було б чітко визначено основні механізми та засоби регулювання провадження торговельної діяльності;

3) створення загальної системи взаємовідносин, які б рівною мірою враховували б інтереси всіх учасників провадження торговельної діяльності;

4) покращення рівня якості обслуговування споживачів і забезпечення їх товарами високої якості.

У Наказі Міністерства економіки України «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» однією з форм діяльності публічної адміністрації визначено видання дозвільної документації, а саме сертифікатів на продаж певних видів харчових продуктів. Суб'єкт господарської діяльності має реалізовувати харчові продукти, які підлягають обов'язковій сертифікації, за умови наявності в документах, згідно з якими вони надійшли, реєстраційних номерів сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом з підтвердження відповідності на відповідні харчові продукти [30].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, визначено форми діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі, а саме: форма сприяння розвитку якісної інфраструктури систем стандартизації, метрології, акредитації, оцінювання відповідності та ринкового нагляду в Україні; форма пошуку шляхів подолання бар'єрів у торгівлі, що можуть виникнути; форма імплементації відповідних положень *acquis* ЄС до українського законодавства; форма впровадження Україною зводу Європейських стандартів (EN) як національних стандартів [31].

У ході нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити зміст та особливості методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі.

Як зазначає Б. Підгорний, у філософському словнику метод (від гр. *methods* – «шлях до чого-небудь») у загальному значенні – це спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність. Учений зазначає, що серед науковців немає єдиного погляду на термін «метод», а в науковій

літературі він визначається як спосіб, прийом досягнення поставленої мети [18].

Слушною є думка А. Гук, що адміністративні методи управління характеризуються підпорядкуванням керованого об'єкта волі управляючого суб'єкта за схемою «влада – підпорядкування» і поділяються на адміністративно-правові та адміністративно-організаційні методи. Адміністративно-правові методи у свою чергу поділяються:

- 1) за юридичними ознаками – на нормативні, індивідуальні (накази, вказівки, розпорядження, рішення);
- 2) за формою вирішення – на адміністративно-правові та адміністративно-організаційні;
- 3) за способом впливу на об'єкт управління – на зобов'язувальні виконати певні дії, уповноважувальні виконати певні дії, заохочувальні до виконання соціально корисних дій, заборонні (обмежувальні) щодо виконання тих чи інших дій;
- 4) за формою припису – на категоричні (імперативні), делегувальні, рекомендаційні, диспозитивні [10].

Погоджуємось з думкою В. Галуцька, що методи адміністративної діяльності публічної адміністрації – це способи, прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на поведінку учасників адміністративно-правових відносин з метою публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [19].

Таким чином, методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це способи та прийоми цілеспрямованого впливу суб'єктів публічної адміністрації на поведінку учасників адміністративно-правових відносин у сфері торгівлі відповідно до наділених повноважень і в установленій формі з метою забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері торгівлі.

Особливості методів публічного адміністрування:

- 1) у методах виражено публічний інтерес;
- 2) вони реалізуються в процесі публічного адміністрування;
- 3) вони виражають упорядкувальний вплив публічної адміністрації на поведінку суб'єктів суспільства та становлять зміст цього впливу;
- 4) у методах публічного адміністрування завжди міститься керівна воля держави, яка виявляється в юридично владних приписах публічної адміністрації;
- 5) вони використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції. Це означає, що юридична сила методів завжди перебуває в межах повноважень того органу, який їх використовує;
- 6) методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, своє зовнішнє вираження. Для методів публічного адміністрування засобом зовнішнього вираження є форми публічного адміністрування (правові й неправові);
- 7) вибір конкретних методів публічного адміністрування перебуває у прямій залежності не тільки від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, а насамперед – від особливостей об'єкта впливу (індивідуальний чи колективний, форма власності, адміністративно-правовий статус тощо) [20].

Слушною є думка М. Савюк, яка досліджувала адміністративно-правові засади інформаційного суспільства і визначила, що метод переконання в діяльності публічної адміністрації у сфері інформаційного суспільства – це процес послідовно здійснюваних дій публічною адміністрацією, який полягає у використанні різних роз'яснювальних, виховних, організаційних заходів для формування волі суб'єктів адміністративного права у сфері інформаційного суспільства, щоб вони добровільно підпорядковувалися юридичним приписам і свідомо брали участь в їх виконанні. Найпоширенішим методом діяльності Міністерства інформаційної політики є здійснення широкої систематичної роз'яснювальної роботи з різних питань

(щодо підтримки реформ, вимушених переселенців, з питань протидії проявам сепаратизму, проведення мобілізації).

Адміністративний примус у сфері інформаційного суспільства є обмеженим: він обмежується системою адміністративних санкцій, які застосовуються судом за протоколами про адміністративні правопорушення, що складені спеціальними суб'єктами публічної адміністрації за порушення прав громадян у сфері інформаційного суспільства та забезпечення публічного інтересу держави й суспільства в цілому. Адміністративний контроль як метод діяльності публічної адміністрації є самостійним засобом діяльності публічної адміністрації у сфері інформаційного суспільства, який полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює перевірку й облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції шляхом виявлення порушень вимог законодавства у сфері інформаційної сфери. Однак у сфері інформаційного суспільства, в умовах свободи слова і ЗМІ, адміністративний контроль має обмежене застосування, зокрема здійснюється в галузях криптографічного та технічного захисту інформації, діяльності з розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі ними [21].

У «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"» визначено низку методів діяльності публічної адміністрації у сфері провадження торговельної діяльності. Такими методами є: 1) структурно-логічний метод, який ґрунтується на створенні системи взаємовідносин у сфері внутрішньої торгівлі, яка враховує інтереси всіх її суб'єктів; 2) функціональний метод – щодо визначення повноваження у сфері торгівлі спеціально уповноваженого центрального органу та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; 3) правового прогнозування – щодо напрямків реалізації державної політики у сфері внутрішньої торгівлі; покращення торговельного обслуговування та задоволення потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах [29].

У Наказі Міністерства економіки України «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» визначено такі методи діяльності публічної адміністрації: метод контролю за виконанням приписів чинного законодавства щодо наявності у транспортного засобу, який застосовується для перевезення харчових продуктів санітарного паспорту, бути чистими, у справному стані. Окрім того метод контролю застосовується під час перевірки суб'єкта господарської діяльності та наявності у нього санітарних правил, зареєстрованого санітарного журналу, особистих медичних книжок працівників, асортиментного переліку товарів, що реалізуються [30].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, визначено метод кооперації щодо адміністративного співробітництва. Окрім того визначено за допомогою методу контролю здійснювати контроль преференційного режиму. Більше того, застосовується антидемпінговий метод щодо імпорту товарів сторонами Угоди. Також застосовується метод взаємної допомоги, що полягає в наданні сторонами консультацій щодо конкретних питань, які можуть виникнути у зв'язку із застосуванням засобів захисту торгівлі.

Вважаємо, що методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є метод переконання, що полягає в цілеспрямованому впливі на суб'єктів підприємницької діяльності щодо дотримання ними чинного законодавства. Публічна адміністрація, здійснюючи діяльність у сфері торгівлі, має використовувати різного роду виховні, організаційні засоби, щоб переконати підприємців діяти відповідно до приписів закону. Більше того, публічна адміністрація за допомогою цього методу має наочно продемонструвати, яку саме вигоду підприємець і суспільство будуть мати при добровільному дотриманні юридичних норм.

Варто наголосити, що велике значення в діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі має метод адміністративного примусу, який

полягає у примушенні вчинити дії, передбачені законом, або утриматися від їх учинення. Окрім того, цей метод можна розглядати як накладення адміністративних стягнень на порушника. Більше того, підприємець притягується до адміністративної відповідальності відповідно до чинного законодавства, тобто несе збитки під час здійснення підприємницької діяльності, що негативно впливає на дохідність підприємства і стимулює в подальшому неухильно дотримуватись законів.

Важливе значення в діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі відіграє метод адміністративного контролю, що полягає у здійсненні контролю відповідними уповноваженими органами та вчасному виявленні правопорушень. Цей метод дає можливість контролювати діяльність підприємця та вчасно виявляти правопорушення у сфері торгівлі. Вважаємо, що при правильному здійсненні контролю правопорушення навіть можна уникнути, тим самим виконавши превентивну функцію адміністративного контролю.

Отже, під методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі слід розуміти сукупність прийомів і способів цілеспрямованого впливу на фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність, з метою досягнення суспільно важливих цілей.

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– доведено, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження управлінської діяльності за допомогою специфічних засобів і методів уповноважених державних органів, спрямованих на реалізацію законодавчо закріплених функцій та їх повноважень, з метою регулювання адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері торгівлі;

– у сфері торгівлі публічною адміністрацією застосовуються як правові, так і неправові форми адміністративної діяльності. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі виражено в

Господарському кодексі України, Законі України «Про підприємництво», Указі Президента України «Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності», Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Правил торгівлі на ринках» та ін.;

– визначено, що основним суб'єктом публічної адміністрації, який безпосередньо регулює підприємницьку діяльність у сфері торгівлі, є посадові особи та підрозділи Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, які наділені державновладними повноваженнями щодо управління, контролю та нагляду за правильністю дотримання нормативно визначених норм суб'єктами підприємницької діяльності;

– виявлено, що у сфері торгівлі публічна адміністрація здійснює адміністративну діяльність у таких формах: 1) правова форма – видання нормативних актів загального характеру, ненормативних актів публічного адміністрування, контроль, видання дозволів; 2) неправова форма – перевірка підприємницької діяльності органами публічної адміністрації, видання ліцензій на заняття певним видом господарської діяльності;

– доведено, що до правових форм діяльності публічної адміністрації належить ухвалення нормативно-правових актів щодо захисту прав споживачів як пріоритетного напрямку розвитку держави та державної політики в цілому;

– з'ясовано, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження діяльності суб'єктів публічної адміністрації, у більшості випадків посадових осіб і підрозділів Міністерства економічного розвитку і торгівлі, що проводиться в межах наділених повноважень і з метою реалізації та забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, які беруть участь у таких адміністративно-правових відносинах;

– необхідно внести зміни до Наказу Держспоживстандарту України «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», додавши до цього переліку товарів ще й

електропобутові товари, товари побутової хімії, мінеральні добрива та засоби захисту рослин;

– однією з форм діяльності публічної адміністрації є встановлення відповідних вимог і порядку щодо забезпечення державної політики у сфері охорони здоров'я. Більше того, публічна адміністрація в цій сфері займається державною реєстрацією та веденням реєстру новітніх харчових продуктів;

– доведено, що в «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"» визначено низку правових форм діяльності публічної адміністрації у сфері провадження торгівельної діяльності, а саме: 1) урегулювання відносин, що виникають під час провадження торговельної діяльності; 2) розроблення та прийняття Закону «Про внутрішню торгівлю», в якому було б чітко визначено основні механізми та засоби регулювання провадження торгівельної діяльності; 3) створення загальної системи взаємовідносин, які б рівною мірою враховували б інтереси всіх учасників провадження торгівельної діяльності; 4) покращення рівня якості обслуговування споживачів та забезпечення їх товарами високої якості;

– у Наказі Міністерства економіки України «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» визначено однією з форм діяльності публічної адміністрації видання дозвільної документації, а саме: сертифікатів на продаж певних видів харчових продуктів. Суб'єкт господарської діяльності має реалізовувати харчові продукти, які підлягають обов'язковій сертифікації, за умови наявності в документах, згідно з якими вони надійшли, реєстраційних номерів сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом з підтвердження відповідності на відповідні харчові продукти;

– відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, визначено форми діяльності

публічної адміністрації у сфері торгівлі: форма сприяння розвитку якісної інфраструктури систем стандартизації, метрології, акредитації, оцінювання відповідності та ринкового нагляду в Україні; форма пошуку шляхів подолання бар'єрів у торгівлі, що можуть виникнути; форма імплементації відповідних положень асquis ЄС до українського законодавства; форма впровадження Україною зводу Європейських стандартів (EN) як національних стандартів;

– слід додати до форм діяльності публічної адміністрації ще форму видання забороняльних документів на заняття господарською діяльністю та торгівлю товарами. При перевірці товарів на відповідність установленим вимогам, якщо було виявлено порушення, має бути не просто відмова в сертифікації, але й жорстка заборона займатися господарською діяльністю та продажем товарів, поки ці порушення не будуть усунуті;

– з'ясовано, що під методами адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі слід розуміти сукупність прийомів і способів цілеспрямованого впливу на фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність, з метою досягнення суспільно важливих цілей;

– у «Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю"» визначено» низку методів діяльності публічної адміністрації у сфері провадження торгівельної діяльності. Такими методами є: 1) структурно-логічний, який ґрунтується на створенні системи взаємовідносин у сфері внутрішньої торгівлі, яка враховує інтереси всіх її суб'єктів; 2) функціональний метод – щодо визначення повноваження у сфері торгівлі спеціально уповноваженого центрального органу та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; 3) правового прогнозування – щодо напрямків реалізації державної політики у сфері внутрішньої торгівлі; покращення торговельного обслуговування та задоволення потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах;

– у Наказі Міністерства економіки України «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» визначено такі методи діяльності публічної адміністрації: метод контролю за виконанням приписів чинного законодавства щодо наявності у транспортного засобу, який застосовується для перевезення харчових продуктів, санітарного паспорту, а також вимога бути чистими, у справному стані. Окрім того метод контролю застосовується при перевірці суб'єкта господарської діяльності та наявності у нього санітарних правил, зареєстрованого санітарного журналу, особистих медичних книжок працівників, асортиментного переліку товарів, що реалізуються;

– відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, визначено метод кооперації щодо адміністративного співробітництва. Окрім того визначено за допомогою методу контролю здійснювати контроль преференційного режиму. Більше того, застосовується антидемпінговий метод щодо імпорту товарів сторонами Угоди. Також застосовується метод взаємної допомоги, що полягає в наданні сторонами консультацій у конкретних питаннях, що можуть виникнути у зв'язку із застосуванням засобів захисту торгівлі. Застосовується метод стимулювання та заохочення співробітництва між організаціями сторін Угоди. Важливо звернути увагу на метод координації позицій у міжнародній торгівлі та регуляторних організаціях.

Отже, спеціальним адміністративним інструментарієм адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є форми й методи, які забезпечують санітарно-гігієнічні умови безпечності реалізації споживачам безпечної продукції шляхом видання нормативно-правових й індивідуальних адміністративних актів, застосування методів контролю та спеціальних матеріально-технічних операцій – видання та ведення санітарних журналів і санітарних книжок. Окремим рядком проаналізовано такий різновид матеріально-технічної операції, як сертифікація, що здійснюється через

опосередкування іншою матеріально-технічною операцією (через видання індивідуального адміністративного акта) – виданням сертифікатів на продаж певних видів харчових продуктів.

Форми адміністративної діяльності, які впливають із необхідності виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зокрема через видання нормативно-правових та індивідуальних адміністративних актів щодо сприяння розвитку торгівельної інфраструктури, систем стандартизації та метрології, оцінювання відповідності та ринкового нагляду, переходу торгівлі під європейські стандарти (EN). Серед методів адміністративної діяльності у сфері євроінтеграції виділяємо кооперацію в міжнародному співробітництві, контроль щодо преференційного режиму, обмеження антидемпінгового методу щодо імпорту товарів сторонами, який має замінити метод взаємної допомоги, що полягає в наданні сторонами консультацій щодо конкретних питань, які можуть виникнути у зв'язку із застосуванням засобів захисту торгівлі.

2.2. Адміністративна відповідальність у сфері торгівлі

На сучасному етапі розвитку торгівлі існує об'єктивна необхідність у неухильному дотриманні законів і підзаконних нормативно-правових актів усіма учасниками торгівельних відносин. Зрозуміло, що існують факти порушення або невиконання приписів законодавства. Як наслідок, до правопорушника застосовується адміністративна відповідальність у сфері торгівлі.

Важливо наголосити, що адміністративна відповідальність у сфері торгівлі має низку ознак та особливостей, зумовлених сферою її застосування. Зазначимо, що у ст. 9 Кодексу про адміністративні правопорушення визначено, що адміністративним правопорушенням

(проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [11].

Як бачимо, законодавець визначив, що адміністративне правопорушення є невеликої тяжкості порівняно зі злочинами, покарання за які передбачені у Кримінальному кодексі України. Це і є однією з відмінних рис адміністративного правопорушення та злочину.

Окрім того, враховуючи порівняно нетяжкий характер адміністративного правопорушення порівняно зі злочином, відповідальність також буде різною. Науковці визначають адміністративну відповідальність як вид юридичної відповідальності (О. Літошенко, А. Мота). Так, юридична відповідальність є більш широким поняттям і включає кримінальну, дисциплінарну, матеріальну, а також адміністративну відповідальність. Таке розмежування зумовлене особливостями певної сфери застосування та тими правовідносинами, що виникають у цій сфері.

Таким чином, адміністративна відповідальність у сфері торгівлі – це вид юридичної відповідальності, яка полягає в застосуванні уповноваженими державними органами заходів державного примусу за порушення законодавства у сфері торгівлі, тягне за собою накладення адміністративних стягнень і настання несприятливих наслідків для правопорушника, передбачає відновлення соціальної справедливості та належного функціонування правовідносин у сфері торгівлі.

З огляду на вищевикладене можна виокремити кілька ознак адміністративної відповідальності у сфері торгівлі:

- 1) різновид юридичної відповідальності;

2) настає за вчинення правопорушень, передбачених адміністративним законодавством;

3) полягає в накладенні адміністративних стягнень;

4) є формою адміністративного примусу;

5) накладається уповноваженими органами державної влади;

6) має на меті відновлення соціальної справедливості та правової рівноваги;

7) є засобом захисту суспільних відносин у торгівельній сфері від протиправних, винних, суспільно небезпечних дій;

8) є засобом захисту споживачів, їх здоров'я від неякісних товарів і послуг, які не відповідають чинним установленим вимогам у торгівельній сфері.

У главі 12 Кодексу про адміністративні правопорушення визначено адміністративну відповідальність за адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності. Цією главою передбачається адміністративна відповідальність за такі правопорушення, як порушення правил торгівлі й надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю; порушення порядку проведення розрахунків; обман покупця чи замовника; порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами; порушення законодавства про захист прав споживачів; порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів; порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів; порушення правил торгівлі на ринках; торгівля з рук у невстановлених місцях; незаконний відпуск або придбання бензину чи інших паливно-мастильних матеріалів; порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів

за товари (послуги); порушення порядку провадження господарської діяльності; порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат; порушення законодавства з фінансових питань; недобросовісна конкуренція; несвоєчасне здавання виторгу; зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка; зайняття забороненими видами господарської діяльності; порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; порушення порядку формування та застосування цін і тарифів; порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття; порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; зловживання монопольним становищем на ринку; неправомірні угоди між підприємцями; дискримінація підприємців органами влади і управління; порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень; порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця; порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань; порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності [11].

Варто зазначити, що за більшість вищевказаних правопорушень у сфері торгівлі законодавець визначає адміністративну відповідальність у вигляді накладення адміністративних стягнень, таких як попередження, штраф, конфіскація продукції.

У ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначено, що недобросовісною конкуренцією є будь-які дії в умовах конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Згідно з главою 5 Закону України «Про захист від

недобросовісної конкуренції» передбачено відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Передбачається відповідальність у вигляді накладення таких стягнень: накладення штрафу за недобросовісну конкуренцію; відшкодування шкоди; вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання; спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей [12].

Як бачимо, законодавець наголосив на важливості дотримання добросовісної конкуренції, виконання чесних правил ведення господарської діяльності. На законодавчому рівні закріплено відповідальність за недобросовісну конкуренцію, що ще раз доводить її негативних вплив на правовідносини в торгівельній сфері.

У розділі VIII Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Передбачається, що органи Антимонопольного комітету України накладають штрафи на об'єднання, суб'єктів господарювання – юридичних осіб; фізичних осіб; групу суб'єктів господарювання. Також застосовується примусовий поділ: якщо суб'єкт господарювання зловживає монопольним (домінантним) становищем на ринку, то органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монопольне (домінантне) становище [13].

Окрім того, у Законі України «Про захист економічної конкуренції» визначено адміністративну відповідальність посадових осіб та інших працівників суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. Тобто за такі правопорушення, як невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі; неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами

Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення у проведенні перевірок, огляду, вилученні чи накладенні арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації, – посадові особи органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність згідно із законом [13].

Погоджуємося з думкою К. Бондаренка про необхідність удосконалення адміністративної відповідальності за порушення антимонопольного законодавства, оскільки економічна конкуренція – це рушійна сила прогресу, інноваційності та стрімкого розвитку бізнесу. В умовах порушення антимонопольного законодавства знижується мотивація та інтерес підприємця до економічної діяльності. Як наслідок – зниження економічного інтересу та завмирання або ж повне припинення підприємницької діяльності. Завданням законодавця є попередження такого роду правопорушень, а в разі їх учинення – накладення відповідних стягнень на правопорушника.

У главі 11 Податкового кодексу України визначено відповідальність та її види за порушення законів у сфері оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи контролю. За порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи контролю, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова; адміністративна; кримінальна. Фінансова відповідальність за порушення

законів з питань оподаткування й іншого законодавства встановлюється та застосовується згідно з цим Кодексом та іншими законами. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені [14]. З цього можна зробити висновок про важливість сплати податків та їх значення для суспільства.

Окрім того, у Законі України «Про захист прав споживачів» визначено відповідальність за порушення законодавства про захист прав споживачів. У разі порушення законодавства про захист прав споживачів суб'єкти господарювання сфери торговельного та інших видів обслуговування несуть відповідальність за: відмову споживачу в реалізації його прав; реалізацію продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в державній системі сертифікації, але в документах, згідно з якими її передано на реалізацію, відсутні реєстраційні номери сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності; виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативно-правових актів стосовно безпеки для життя, здоров'я та майна споживачів і навколишнього природного середовища; реалізацію продукції, забороненої відповідним державним органом для виготовлення та реалізації (виконання, надання); реалізацію небезпечного товару (отрути, пестицидів, вибухо- і вогнебезпечних речовин тощо) без належного попереджувального маркування, а також без інформації про правила і умови безпечного його використання; відсутність необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію або продавця (у випадках, визначених Законом України «Про електронну комерцію»); створення перешкод службовим особам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, та структурного підрозділу з питань захисту прав споживачів органу місцевого самоврядування у проведенні перевірки якості продукції, а також правил торговельного й інших видів обслуговування; невиконання або несвоєчасне виконання припису посадових осіб центрального органу виконавчої влади,

що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, про усунення порушень прав споживачів; реалізацію товару, строк придатності якого минув; порушення умов договору між споживачем і виконавцем про виконання роботи, надання послуги; обмеження або відмову в реалізації прав споживачів, установлених частиною другою статті 17 цього Закону [15].

Варто наголосити, що суб'єктний склад адміністративних правопорушень у галузі торгівлі має свої особливості, адже суб'єктами постають фізичні особи-підприємці, юридичні особи та працівники підприємств, які порушили норми Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Безумовно, існує об'єктивність у вдосконаленні адміністративної відповідальності в галузі торгівлі. Вважаємо, насамперед мають бути ухвалені закони, які б належним чином регулювали адміністративно-правові відносини в галузі торгівлі. Більше того, ухвалення таких нормативно-правових актах має розв'язувати наявні проблеми в галузі торгівлі, а не створювати нові.

Наступний напрямок удосконалення адміністративної відповідальності – ухвалення Закону України «Про внутрішню торгівлю», в якому було б чітко визначено особливості притягнення суб'єктів до адміністративної відповідальності в галузі торгівлі.

Прийняття Закону України «Про внутрішню торгівлю» сприятиме впорядкуванню торговельної діяльності, забезпечить скоординовану діяльність органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, дасть змогу створити конкурентне середовище, залучити інвестиції у сферу внутрішньої торгівлі, підвищити рівень торговельного обслуговування населення та захисту прав споживачів [17].

Якщо загальний об'єкт адміністративного проступку як сукупність суспільних відносин, які охороняються нормами адміністративного законодавства, на кваліфікацію проступку в торговельній діяльності не

впливає, то родовий та безпосередній об'єкти є тими елементами, від чіткого й повного визначення яких залежить точне встановлення ознак конкретного правопорушення, зумовленість його місця в Особливій частині КУпАП. Установлення родового й безпосереднього об'єкта має також важливе значення для з'ясування характеру і ступеня шкідливості посягання, його правильної кваліфікації, відмежування від інших протиправних дій у галузі торгівлі [18].

Під родовим об'єктом проступків у галузі торговельної діяльності слід розуміти тотожні, однорідні суспільні відносини, об'єднані за своєю соціальною та економічною сутністю в одну групу, що охороняється комплексом взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, які містяться в одній главі КУпАП. У науковій літературі окремі фахівці родовим об'єктом торговельної діяльності вважають торгівлю та інтереси покупців [19].

Об'єктивна сторона адміністративного проступку в галузі торговельної діяльності – це сукупність зовнішніх ознак проступку, які визначають акт зовнішньої поведінки правопорушника. Об'єктивна сторона дає характеристику суспільної шкідливості проступку, його спрямованості, вона містить низку ознак, які прийнято поділяти на головні та факультативні. Зокрема до головних належить протиправне діяння двох видів – дія та бездіяльність [18].

Наступним елементом складу адміністративного проступку є суб'єктивна сторона, під якою необхідно розуміти всю психічну діяльність особи, пов'язану з учиненням нею суспільно шкідливого діяння. Суб'єктивна сторона – це внутрішній бік проступку, це психічні процеси, які відбуваються у свідомості суб'єкта, що характеризують його волю, викривають думки, наміри [20].

Суб'єктивна сторона включає вину, мотив, мету вчинення проступку. Вина як основна й обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу проступку виявляється у двох формах – умислу й необережності. Загальне визначення ці форми знайшли в статтях 10 і 11 КУпАП. Адміністративне

правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо припускала настання таких наслідків [18].

У торговельній діяльності найбільш розповсюдженими мотивами є жадоба та корисливість, іноді – особиста зацікавленість. При цьому мотив не слід плутати з метою як певним результатом, до якого прагне правопорушник. Вона відображає уявну модель майбутнього, якої хотів би досягти суб'єкт проступку, діючи певним чином. Мотив і мета не віддільні від вольової поведінки, вони допомагають розкрити її психологічну природу. Якщо метою є нажива, то мотивом протиправних дій – особиста корисливість або жадібність [18].

Суб'єктом адміністративного проступку в галузі торговельної діяльності постають фізичні, осудні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які досягли встановленого законодавством України віку адміністративної відповідальності і займаються торговельною діяльністю [18].

Суб'єктами адміністративного проступку у сфері торгівлі є працівники торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю, суб'єкти підприємництва [11].

Варто звернути увагу на адміністративну відповідальність фізичних осіб у сфері торгівлі, а саме відповідальність посадових осіб публічної адміністрації.

Відповідно до Постанови Верховної ради України «Про затвердження положень про захист прав споживачів» визначено, що в разі прийняття необґрунтованого рішення про тимчасове припинення або відновлення діяльності суб'єкта господарювання винні в цьому органи та службові особи несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Окрім того визначено, що в разі прийняття необґрунтованого рішення про припинення (заборону) або відновлення суб'єктом господарювання відвантаження,

реалізації (продажу) і виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг винні в цьому органи та службові особи несуть відповідальність згідно з чинним законодавством [21].

Варто звернути увагу на адміністративну відповідальність невідданих осіб на прикладі ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення – дрібне викрадення чужого майна, дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати. Об'єктом такого правопорушення є суспільні відносини у сфері власності. Об'єктивна сторона полягає у таких діях: 1) крадіжка – таємне викрадення чужого майна; 2) шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою; 3) привласнення; 4) розтрата. Суб'єктом може бути особа, якій виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом і корисливою метою [22].

Стаття 166-12 «Порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності КУПАП» передбачає такі порушення: неприйняття рішення, неоформлення, невидання (ненадсилання) передбаченого законом документа органом ліцензування протягом установленого законом строку; прийняття рішення, складання акта, видання розпорядження органом ліцензування, що не відповідає нормам законодавства у сфері ліцензування; невнесення відомостей щодо ліцензування до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців протягом передбаченого законодавством у сфері ліцензування строку; невиконання органом ліцензування в передбачений законом строк розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування, що тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, тягне за собою

накладення штрафу на посадових осіб від вісімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Об'єктом такого адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері державної реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб-підприємців. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в таких формах: неприйняття рішення, неоформлення, невидання (ненадсилання) передбаченого законом документа органом ліцензування протягом встановленого законом строку; прийняття рішення, складання акта, видання розпорядження органом ліцензування, що не відповідає нормам законодавства у сфері ліцензування; невнесення відомостей щодо ліцензування до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців протягом передбаченого законодавством у сфері ліцензування строку; невиконання органом ліцензування у передбачений законом строк розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування. Суб'єкт адміністративного проступку – спеціальний (державні реєстратори або посадові особи органів ліцензування). Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так й у формі необережності [22].

Слід зупинитися на адміністративній відповідальності громадян, які займаються підприємницькою діяльністю. Відповідно до ст. 155 «Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю» Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю, тягне за собою накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Об'єктом правопорушень, передбачених ст. 155 КУпАП, є суспільні відносини у сфері торгівельної діяльності. Об'єктивна сторона

правопорушення, передбаченого ч. 1 ст 155 КУпАП, полягає в порушенні правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю. Суб'єктивна сторона правопорушень, передбачених ч. 1 коментованої статті, характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності. Суб'єктами правопорушень, передбачених ст. 155 КУпАП, можуть бути як посадові, так і фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності та працівники торгівлі, громадського харчування та сфери послуг [23].

Стаття 155-2 «Обман покупця чи замовника» Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає адміністративну відповідальність за обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, що тягне за собою накладення штрафу від двох до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Об'єктом правопорушення є встановлені законодавством правила торгівлі та надання послуг населенню, а також законні інтереси покупців та замовників. Предметом правопорушення можуть бути товари (зокрема вироби, що виготовляються на замовлення) або грошові кошти – залежно від того, на отримання якого з цих двох видів майна було спрямовано дії винної особи. Об'єктивна сторона обману покупців і замовників полягає в діях, які набувають форми обмірювання, обважування, обраховування чи іншого обману. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом. Суб'єктом правопорушення можуть бути працівники торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності. Особа, що укладає і здійснює окрему угоду, предметом якої є продаж її власного майна, не може визнаватися суб'єктом цього правопорушення. У разі застосування особою обману покупця при

здійсненні подібної угоди її дії за наявності підстав можуть бути кваліфіковані за ст. 51 КУпАП як шахрайство [23].

Варто звернути увагу на адміністративній відповідальності юридичних осіб у сфері торгівлі. Статтею 155-1 «Порушення порядку проведення розрахунків» передбачено, що порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг – тягне за собою накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Об'єктом правопорушень, передбачених коментованою статтею, є суспільні відносини у сфері здійснення розрахункових операцій. Суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 155-1 КУпАП, характеризується наявністю вини у формі прямого умислу. Суб'єктами правопорушень, передбачених ч. 1 статті 155-1 КУпАП, можуть бути особи, які відповідно до своїх функціональних обов'язків здійснюють розрахункові операції, а також посадові особи, до компетенції яких належить організація здійснення розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Порушення правил проведення розрахунків є об'єктивною стороною правопорушення [23].

Відповідно до статті 164-3 «Недобросовісна конкуренція» незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої. Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отримання, використання, розголошення

комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця – тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Об'єктом правопорушень, передбачених коментованою статтею, є суспільні відносини у сфері захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, полягає в незаконному копіюванні форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітації, копіюванні, прямому відтворенні товару іншого підприємця, самовільному використанні його імені. Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 164-3 КУпАП, полягає в умисному поширенні неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця. Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 164-3 КУпАП, полягає в отриманні, використанні, розголошенні комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця. Суб'єктивна сторона правопорушень, передбачених коментованою статтею, характеризується наявністю прямого умислу. Суб'єктами цих правопорушень можуть бути як посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності та громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, так і громадяни, що не є підприємцями, а також юридичні особи [23].

Отже, можна класифікувати адміністративну відповідальність таким чином:

1. Адміністративна відповідальність фізичних осіб:
 - 1) адміністративна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації (ст. 166-12 «Порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності» КУпАП, Постанова Верховної ради України «Про затвердження положень про захист прав споживачів»);
 - 2) адміністративна відповідальність невлadних осіб (дрібне розкрадання чужого майна ст. 51

КУпАП); 3) адміністративна відповідальність власників (посадових осіб) – суб'єктів торгівельної відповідальності (ст. 155 «Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю»; ст. 155-2 «Обман покупця чи замовника» КУпАП). 2. Адміністративна відповідальність юридичних осіб (ст. 155-1 «Порушення порядку проведення розрахунків»; ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція» КУпАП).

Отже, з вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– адміністративна відповідальність фізичних осіб поділяється на: 1) адміністративну відповідальність посадових осіб публічної адміністрації (ст. 166-12 КУпАП «Порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності»); 2) адміністративну відповідальність невідданих осіб (ст. 51 «Дрібне розкрадання чужого майна»); 3) адміністративну відповідальність власників (посадових осіб) суб'єктів торгівельної відповідальності (ст. 155 «Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю»; ст. 155-2 «Обман покупця чи замовника»); 4) адміністративну відповідальність за порушення правил конкуренції (ст. 155-1 «Порушення порядку проведення розрахунків»; ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція»);

– об'єктивною стороною адміністративного проступку фізичних осіб у сфері торгівлі є суспільні відносини, які посягають на права споживачів купувати якісні й безпечні товари за мінімально можливими ринковими цінами. Об'єктом правопорушення є відповідне протиправне діяння, визначене диспозицією вищенаведених статей КУпАП. Суб'єкт правопорушення спеціальний – фізичні особи-підприємці, посадові особи юридичних осіб, які займаються торгівельною діяльністю, та продавці товарів (адміністратори торгових залів) Суб'єктивна сторона характеризується навмисною формою вини як прямого, так і непрямого умислу, мотивом може бути жадоба наживи, корисливість і, як правило, –

особиста зацікавленість. Адміністративна відповідальність юридичних осіб полягає в накладенні на тих із них, хто здійснює торгівельну діяльність, адміністративних санкцій карної юридичної природи.

2.3. Адміністративні процедури адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

В Україні відбувається стрімкий розвиток торгівлі, оскільки саме ця сфера суспільного буття дає можливість особі реалізувати свої бажання та можливості, а також розкрити свій творчий потенціал. Зрозуміло, що здійснення підприємницької діяльності відбувається відповідно до чинного законодавства, а також з урахуванням затверджених адміністративно-правових процедур.

Забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб засобами адміністративного права не можливе без законодавчого врегулювання процедурного аспекту відносин публічної адміністрації з об'єктами публічного управління. Процедури адміністративно-правового регулювання займають центральне місце в тих випадках, коли відбувається спільна публічна діяльність людей для досягнення певних цілей. Головне завдання адміністративних процедур – сприяння реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Процедурні норми складають основу позитивної діяльності публічної адміністрації. Чітке встановлення адміністративних процедур сприяє створенню комфортних умов взаємодії громадян і публічних органів, забезпеченню ефективного функціонування виконавчих структур, їхньої відкритості, прозорості процесу підготовки й ухвалення управлінських рішень, обмеженню адміністративного свавілля і посадових зловживань [14].

Таким чином, застосування втручальних процедур має подвійний стандарт з огляду на наслідки для приватного суб'єкта – позитивні або

негативні (правообмежувальні), як зазначено в Концепції реформування публічної адміністрації в Україні, принциповою новацією адміністративно-процедурного законодавства має бути врегулювання «втручальних проваджень» – випадків, коли прийняття рішення, яке зачіпає права та законні інтереси конкретної приватної особи (осіб), здійснюється адміністративним органом за власною ініціативою [1].

Як бачимо, більшість науковців вважають, що за допомогою адміністративно-правових процедур відбувається реалізація законних прав та свобод людини і громадянина. Тим самим відбувається гармонійне поєднання присів нормативно-правових актів та їх реалізація в реальних суспільних відносин.

А. Щерба досліджувала адміністративні процедури в органах місцевого самоврядування в Україні й визначила адміністративну процедуру в органах місцевого самоврядування як урегульовану нормами адміністративно-процесуального права діяльність органів місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених чинним законодавством, спрямовану на реалізацію норм адміністративного матеріального права, а також матеріально-правових норм інших галузей права у процесі вирішення конкретних справ щодо забезпечення прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб [2].

Як бачимо, науковці надають різну характеристику адміністративним процедурам, однак є і спільні риси в цих характеристиках, а саме:

- 1) здійснюється в публічній сфері, тобто у сфері публічного адміністрування;
- 2) здійснюється відповідно до встановлених вимог нормативно-правових актів;
- 3) наявність стадій реалізації цієї процедури;
- 4) індивідуальні характеристики застосування адміністративно-правової процедури;

5) за результатами застосування певної адміністративно-правової процедури приймається відповідний нормативний акт, обов'язковий до виконання.

За визначенням В. Галуцька, адміністративні процедури – це встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [7].

На думку О. Миколенка, адміністративна процедура – це врегульована адміністративно-процедурними нормами послідовність дій суб'єктів нормотворчої та правозастосовної діяльності, структурованих відповідними процедурними відносинами щодо прийняття нормативно-правових актів управління й вирішення адміністративних справ [8].

Як зазначає Н. Галіцина, неюрисдикційні провадження спрямовані на вирішення справ стосовно відносин так званого позитивного характеру, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів. Їх перелік значно ширший порівняно з юрисдикційними провадженнями, що зумовлено специфікою управлінської діяльності в різних сферах життя суспільства, розмаїттям і спеціалізацією їх суб'єктів та повноважень останніх [13].

На думку В. Мащук, процедури, реалізовані в діяльності органів публічної адміністрації, загалом можуть бути диференційовані на підставі таких основних критеріїв:

- 1) характер адміністративної справи (наявність конфлікту);
- 2) спрямованість діяльності адміністративних органів;
- 3) суб'єкт ініціативи адміністративно-процедурних відносин;
- 4) характер наслідків для суб'єкта адміністративних правовідносин;
- 5) порядок здійснення адміністративної процедури (рівень урегульованості);

б) функціональне призначення адміністративної процедури. Застосування цих критеріїв для класифікації та характеристики змісту адміністративних процедур є в сучасних умовах необхідним чинником покращання стану адміністративно-процедурної діяльності органів публічної адміністрації та забезпечення необхідним кваліфікованим захистом прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у взаємовідносинах із виконавчими органами державної влади [11].

Як бачимо, існує багато різновидів класифікації адміністративно-правових процедур. На нашу думку, адміністративно-правові процедури у сфері регулювання підприємницької діяльності можна класифікувати: 1) на позовні та непозовні – залежності від наявності суперечки в межах інтересів зацікавлених осіб; 2) дозвільні, контрольні та заборонні – залежно від спрямованості впливу на суспільні відносини.

Надзвичайно важливим з погляду забезпечення прав і законних інтересів особи є рівень урегульованості адміністративної процедури. При цьому характер правового регулювання має визначатися з урахуванням двох цілей. Перша – це допомога адміністративним інституціям у здійсненні завдань, які уряд покладає на них. Друга – так налагодити діяльність і систему ухвалення адміністративними інституціями рішень, щоб забезпечити адекватне і справедливе обслуговування всіх, хто матиме з ними справу. Перша пов'язана з проблемою ефективності адміністрації, друга – з питанням поваги і дотримання прав та інтересів осіб. Тобто, балансуючи між двома завданнями адміністративної процедури – захистом прав і законних інтересів особи й ефективною діяльністю адміністрації, необхідно підходити і до порядку регулювання адміністративно-процедурних відносин. За загальним правилом, адміністративна процедура має здійснюватись просто, швидко та доцільно. При цьому «доцільно» означає найефективнішим з погляду результативності та економічності способом. У цьому сенсі в західному адміністративному праві часто говорять про неформальність адміністративної процедури [14].

Погоджуємося з думкою, що адміністративно-правова процедура має бути простою, швидкою, доцільною й ефективною. Тобто проста передбачає використання мінімальної кількості бюрократичних механізмів; швидка має здійснюватись за максимально короткий проміжок часу для врегулювання вже наявних чи виникаючих суспільних відносин; доцільна має бути розумно використана в сучасних суспільних реаліях; ефективна – приносити максимальний економічний результат.

Як вважає В. Тимошук, адміністративна процедура не стосується внутрішньої організаційної діяльності адміністрації. Це цілком виправдано, оскільки як виконуватиметься певна робота всередині органу влади, яким буде спілкування між службовцями цього органу – не так важливо для особи, якої стосуватиметься рішення органу влади. Це положення не слід розуміти як заперечення необхідності врегулювати законом організацію та порядок діяльності органів влади, тим більше що тут є чіткий припис Конституції України. Проте законодавче регулювання в цій сфері має бути максимально гнучким, аби надати можливість у кожному органі організувати адміністрування найефективнішим способом. Загалом, зважаючи на те що в Україні порядок прийняття підзаконних нормативних актів передбачається врегулювати спеціальним законом, у межах нашого дослідження адміністративну процедуру можна розглядати як порядок розгляду та вирішення індивідуальних адміністративних справ, тобто справ, які стосуються прав, свобод і законних інтересів конкретних фізичних і юридичних осіб. З огляду на це, другою ознакою адміністративної процедури можна назвати її індивідуальний (індивідуалізований) характер, оскільки вона прямо зачіпає конкретних осіб [15].

І. Ямкова надає таке визначення адміністративної процедури у сфері державного регулювання підприємницької діяльності: це передбачена адміністративно-правовими нормами форма діяльності публічної адміністрації (або розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ) з метою забезпечення прав і

законних інтересів підприємців у сфері здійснення підприємницької діяльності та сприяння нормальному функціонуванню громадянського суспільства і держави [16].

У рамках проведеного дослідження вважаємо за доцільне надати таке визначення адміністративно-правовим процедурам регулювання у сфері підприємницької діяльності – це передбачена нормативно-правовими актами процедура в межах діяльності органів державної влади щодо реалізації та забезпечення прав та законних інтересів людини і громадянина щодо здійснення підприємницької діяльності з метою досягнення максимально ефективного економічного результату.

Варто звернути увагу, що реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».

Як вважає І. Ямкова, аналізуючи положення цього Закону, можна констатувати таке:

1) у цій процедурі беруть участь суб'єкти підприємницької діяльності, з одного боку, та державний реєстратор – посадова особа, яка від імені держави здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. А отже, уособлює собою діяльність публічної адміністрації;

2) метою цієї процедури є засвідчення факту легального існування юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців в економічному обігу України, а також вчинення інших реєстраційних дій шляхом унесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб-підприємців;

3) процедура державної реєстрації складається з таких послідовних процесуальних дій: подання заяви та необхідних документів до неї для проведення державної реєстрації фізичної особи або юридичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності; перевірка комплектності документів, які подаються державному реєстратору, на повноту відомостей, що вказані в реєстраційній картці; перевірка документів, які подаються державному

реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації; внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу до Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб-підприємців; повідомлення державним реєстратором органів державної статистики, доходів і зборів, Пенсійного фонду України про здійснення державної реєстрації новоствореного суб'єкта; оформлення та видання виписки з Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб-підприємців [16].

Тобто однією з важливих адміністративно-правових процедур у сфері регулювання підприємницької діяльності є процедура державної реєстрації фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб. Без проведення такої процедури здійснення підприємницької діяльності буде неможливим.

Варто наголосити, що важливе значення в підприємницькій діяльності відіграє ліцензування, яке відбувається відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Погоджуємось з думкою І. Ямкової, що адміністративні процедури ліцензування можуть бути умовно згруповані в такі групи:

1) процедури, пов'язані з виданням, переоформленням, анулюванням і виданням дублікатів ліцензій; у зв'язку з тим, що наслідком здійснення цих процедур є набуття певним суб'єктом статусу учасника господарських відносин у частині, що стосується права здійснювати конкретний вид господарської діяльності, такі процедури можна назвати статусними;

2) облікові процедури, тобто процедури, пов'язані з веденням ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів;

3) контрольні процедури – процедури, пов'язані зі здійсненням контролю за дотриманням ліцензіатами ліцензійних умов і виданням розпоряджень щодо усунення порушень законодавства у сфері ліцензування [16].

У рамках нашого дослідження необхідно проаналізувати положення Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування

дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та адміністраторів. Дозвільна (погоджувальна) процедура – це сукупність дій, що здійснюються адміністраторами та дозвільними органами під час проведення погодження (розгляду), оформлення, надання висновків тощо, які передують отриманню документа дозвільного характеру [17].

За результатом застосування дозвільної процедури видається документ дозвільного характеру – дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ в електронному вигляді (запис про наявність дозволу, висновку, рішення, погодження, свідоцтва, іншого документа в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань), який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання в разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності та/або без наявності якого суб'єкт господарювання не може проваджувати певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності. Об'єкт, на який видається документ дозвільного характеру, – природні ресурси, земельна ділянка, ґрунтовий покрив земельних ділянок, споруда, будівля, приміщення, устаткування, обладнання та механізми, що вводяться в експлуатацію або проектуються, окрема операція, господарська діяльність певного виду, робота та послуга, а також документи, які використовуються суб'єктом господарювання у процесі проходження погоджувальної (дозвільної) процедури (проектна документація на будівництво об'єктів, землевпорядна документація, містобудівна документація, гірничий відвід) [17].

Адміністративна процедура видання документів дозвільного характеру включає такі дії державного адміністратора [16]:

1) надання представникові суб'єкта підприємницької діяльності вичерпної інформації щодо вимог і порядку одержання документа дозвільного характеру;

2) прийняття та перевірка документів, необхідних для одержання документів дозвільного характеру, їх реєстрація та подання документів (їх копій) відповідним регіональним і місцевим дозвільним органам;

3) видання оформлених регіональними та місцевими дозвільними органами суб'єкту господарювання документів дозвільного характеру;

4) забезпечення взаємодії регіональних і місцевих дозвільних органів та документообігу;

5) формування та ведення реєстру документів дозвільного характеру;

6) оформлення дублікатів дозволів;

7) інформування посадових осіб, які підпорядковуються, а також уповноваженого органу про порушення вимог законодавства з питань видання документів дозвільного характеру посадовою особою регіонального й місцевого дозвільного органу [17].

Таким чином, при використанні об'єктів, визначених у Законі України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», необхідно пройти всі стадії дозвільної процедури для отримання певного документа, який би дозволяв використовувати об'єкт у господарській діяльності.

Варто звернути увагу на захист економічної конкуренції. На думку О. Бакалінської, економічна конкуренція є тим рушійним елементом ринкової економіки, який забезпечує баланс особистих і приватних інтересів суб'єктів ринку, формує підвалини соціальної стабільності в суспільстві. Намагаючись побудувати соціально орієнтовану ринкову економіку, держава на конституційному рівні визнала необхідність захисту економічної конкуренції та гарантувала цей захист [19].

Безпосередній вплив на формування й розвиток ринкових відносин, прийняття управлінських та інших рішень у сфері конкуренції здійснюється через систему спеціальних принципів конкурентного права – принцип

свободи господарської, зокрема підприємницької, діяльності; принцип єдності економічного простору і вільного переміщення товарів, послуг та фінансів; принцип підтримки добросовісної конкуренції; принцип недопущення господарської діяльності, спрямованої на монополізацію й недобросовісну конкуренцію [19].

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку. Цим Законом регулюються відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання, зі споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією [18].

У разі порушення законодавства про захист економічної конкуренції відбувається процедура розгляду справ щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про захист економічної конкуренції» розгляд справ щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції починається з прийняття розпорядження про початок розгляду справи та закінчується прийняттям рішення у справі. При розгляді справи щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції органи Антимонопольного комітету України збирають і аналізують документи, висновки експертів, пояснення осіб, іншу інформацію, що є доказом у справі, та приймають рішення у справі в межах своїх повноважень; отримують пояснення осіб, які беруть участь у справі, або будь-яких осіб за їх клопотанням чи з власної ініціативи [18].

Очевидно, що за результатами застосування будь-якої адміністративно-правової процедури ухвалюється певне рішення з юридичними наслідками.

За результатами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції органи Антимонопольного комітету України приймають рішення, зокрема про визнання вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції; припинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції; зобов'язання органу влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління та контролю скасувати або змінити прийняте ним рішення чи розірвати угоди, визнані антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; визнання суб'єкта господарювання таким, що займає монопольне (домінантне) становище на ринку; примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монопольне (домінантне) становище на ринку; накладення штрафу; блокування цінних паперів; усунення наслідків порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема усунення чи пом'якшення негативного впливу узгоджених дій, концентрації суб'єктів господарювання на конкуренцію; скасування дозволу на узгоджені дії в разі вчинення дій, заборонених згідно зі статтею 19 цього Закону; закриття провадження у справі [18].

Сьогодні для всіх вітчизняних виробників і бізнесменів, що бажають поставляти товари до розвинених європейських країн, актуальна європейська сертифікація безпеки, тобто встановлення відповідності їх якості прийнятим в Євросоюзі параметрам. У процесі сертифікації оцінюванню піддається не тільки кінцевий продукт, а й процедура його вироблення, а також стан виробничого обладнання. Візуальне підтвердження відповідності євростандартам – це наявність на товарах маркування «СЕ» [21].

У Євросоюзі безпеку товарів регулює уніфіковане законодавство. Тому для безперешкодного звернення товару в межах усієї економічної єврозони досить отримати європейський сертифікат якості. При цьому документів,

оформлених спеціалізованими органами країн СНД, для впровадження товарів на ринки Євросоюзу недостатньо [21].

Український ринок надає досить широкі можливості для реалізації продукції: мережі супер- і гіпермаркетів, ринки, спеціалізовані магазини і просто магазини, склади, оптова, роздрібна торгівля. При цьому продукція одного й того ж призначення може бути представлена цілим рядом різних моделей і марок як вітчизняного, так і імпортного виробництва. Однак покупців при виборі товару насамперед хвилює питання гарантії якості та безпеки продукції, яку вони купують. Тут і вступають у гру всілякі сертифікати. Серед чинних сертифікатів на продукцію в Україні протягом багатьох років такою гарантією є державні українські сертифікати в системі УкрСЕПРО, які після відповідних випробувань у незалежних компетентних лабораторіях і центрах видаються як для вітчизняної продукції, так і для продукції, що ввозиться на український ринок з-за кордону. Зарубіжні сертифікати на продукцію також потребують процедури їх підтвердження за результатами випробувань в Україні або взаємного визнання таких документів [23].

Особлива увага наявності сертифіката надається при ввезенні імпортової продукції на територію України. Сертифікація імпортованої продукції та продукції вітчизняного виробництва проводиться за одними й тими ж процедурами. При позитивному результаті оформляється Сертифікат відповідності. Навіть якщо продукція не входить до списку обов'язкової до сертифікації, вона може пройти за бажанням виробника або постачальника добровільну сертифікацію. Заявник самостійно (або за бажанням замовника) визначає, за якими показниками він хоче підтвердити відповідність продукції вимогам стандартів [23].

Сьогодні в Україні здійснюється перехід від проведення сертифікації товарів у системі УкрСЕПРО до підтвердження відповідності продукції технічним регламентам. Технічний регламент – це нормативно-правовий акт, затверджений Кабінетом Міністрів, який визначає конкретні вимоги до

виробленої продукції (а також способів її виробництва, послуг та ін.), що стосуються безпеки продукції стосовно людини, навколишнього середовища, і встановлює критерії та способи проведення оцінювання на відповідність її ратифікованим вимогам. Ці зміни здійснюються у зв'язку з прийнятим Україною курсом на європейську інтеграцію. У міру прийняття необхідних технічних регламентів вносяться і зміни до переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації [23].

Компетентний орган, який має право сертифікації в Євросоюзі, – компанія ICQC. Підтвердженням його повноважень є нотифікація – присвоєний Єврокомісією номер (European Notified Body number 2549). За вимогами європейських законів, така установа може працювати виключно у сфері своєї спеціалізації. При нестачі повноважень щодо конкретного товару визначення відповідності його параметрів товару вимогам Євросоюзу відбувається із залученням іншого європейського акредитованого органу [21].

ICQC надає сертифікати відповідності умовам Директиви: АТЕХ 2014/34 / ЕУ (обладнання і системи, що функціонують у вибухонебезпечних середовищах); 2014/30 / ЄС (щодо електромагнітної сумісності); 2006/42 / ЄС (про безпеку машин). Виданий цією організацією сертифікат ЄС буде дійсним у будь-якій країні Євросоюзу [21].

Стандарти та директиви ЄС мають силу рекомендацій, тому при виготовленні продукції можуть використовуватися встановлені виробником і відмінні від євростандартів технічні вимоги. Але тоді виробникові доведеться доводити, що ця технологія не шкідлива для здоров'я та екологічно безпечна. Такий підхід сприяє пошуку нестандартних технічних рішень і відкриває дорогу інноваціям, які отримують згодом широке поширення [21].

Сертифікація в ЄС включає в себе такі етапи:

1. Визначення директиви, яка регламентує параметри товару. Якщо під вимогу про застосування позначення «СЕ» товар не потрапляє, то таке

маркування не завдають. Наприклад, під деякі директиви не потрапляють харчові товари, автомобільний транспорт, товари хімічної промисловості, предмети косметики та гігієнічні вироби. Але при цьому повністю відповідати вимогам директиви 2001/95 / ЄС, яка регламентує загальні вимоги безпеки, вони зобов'язані. Іноді продукція потрапляє в сферу дії декількох директив. Наприклад, вимоги до дверей, обладнаних електрозамками, одночасно встановлюють три директиви – будівельна, про електробезпеку й про електромагнітну сумісність [21].

2. Визначення придатності продукції щодо вимог уніфікованих євростандартів. Їх використання при виробленні продукції не обов'язкове, але часто перетинається з положеннями відповідних директив. Тому початкове слідування вимогам стандартів згодом значно спрощує підтвердження відповідності параметрам безпечності та дозволяє швидше отримати сертифікат відповідності ЄС [21].

3. Вибір процедури визначення безпеки. Шляхи проходження сертифікації товарів чітко й недвозначно описують її процес, містяться в Рішенні No 768/2008 / ЄС Європарламенту та Ради [21].

4. Визначення необхідності звернення до сертифікаційного органу й акредитованої лабораторії з метою підтвердження безпеки за всіма параметрами. Для різних товарних груп процес сертифікації також буде різним. Якщо лабораторними випробуваннями виявлено порушення вимог безпеки, слід провести коригувальні заходи [21].

5. Складання пакету технічних документів з урахуванням результатів випробувань, до якого обов'язково включені сертифікат і декларація відповідності. Копії всіх документів виробник зобов'язаний зберігати не менше 10 років після закінчення розміщення продукту на ринку [21].

6. Складання декларації відповідності з перерахуванням усіх, що регламентують цю продукцію, директив, а також результатів випробувань і отриманих сертифікатів [21].

7. Нанесення на товар маркування «СЕ». Такий знак інформує установи Євросоюзу про безпеку товару відповідно до європейських вимог і дозволяє вводити його в обіг у всіх країнах ЄС. Місце і спосіб нанесення позначення визначаються видом товару [21].

Перелік товарів, які потребують посвідчення якості, законодавством Європейського союзу не визначено. Однак усі товари, які позначаються знаком «СЕ», мають неодмінно пройти європейську процедуру встановлення підтвердження безпеки [21].

Крім торгівлі між членами спільноти, Європейський Союз докладас зусиль для розвитку торговельних зв'язків з третіми країнами. За наявності в таких країнах близького рівня стану промисловості і порівнянного підходу до дослідження безпеки товарів між ними та ЄС може бути укладено угоду про обопільне використанні результатів досліджень, знаків, сертифікатів і посвідчень якості. Це значно знижує витрати на підтвердження безпеки і тим самим стимулює розвиток торговельних відносин. За рахунок таких угод з Японією, Швейцарією, США, Ізраїлем, Австралією та Канадою товари з позначенням «СЕ» вільно експортуються до цих країн. Між Євросоюзом і країнами СНД таких домовленостей немає. Незважаючи на те, що поступова підготовка до їх укладення проводиться, сьогодні для розширення збуту продукції як і раніше необхідна європейська сертифікація [21].

У рішенні 90/683/ЕЕС від 13.12.1990 встановлено, що найважливішим завданням з процедури оцінювання відповідності є надання органам державної влади доказів того, що продукт, який поставляється на ринок ЄС, відповідає вимогам з безпеки, що відзначено в документації, яка входить до технічного файлу. Деталі, включені в технічну документацію, завжди залежать від природи продукту і від того, яка технічна документація має бути включена для того, щоб продемонструвати відповідність продукту вимогам європейського технічного законодавства, зокрема гармонізованим стандартам, якщо виробник їх застосовував. Як правило, для інспекційних (наглядових) органів ЄС технічний файл складається з двох частин. Перша

частина (А) складається з резюме основних технічних даних, що стосуються процедур оцінювання відповідності, зокрема найменування та адреси виробника й ідентифікації продукту, переліку гармонізованих стандартів або рішень, які були прийняті для задоволення основних вимог, опису продукту, інструкції з експлуатації, загальних креслень продукту. Друга частина (В) складається з повного файлу, що містить усі протоколи випробувань, інформацію щодо стану настанови з якості, плани, описи продуктів і процесів, основні вимоги директив, гармонізованих стандартів та інших нормативних документів, які застосовувалися у виробництві, конструкторську документацію, пояснення до креслень і схем та інші документи [22].

У разі якщо виробник не в змозі зробити розбивку технічної документації на дві частини, інспекційні органи можуть вимагати повної технічної документації або певної частини документації відповідно до вимог згідно з метою перевірки. Технічна документація має перебувати (бажано) в уповноваженого представника виробника на території Європейського співтовариства, починаючи з моменту розміщення продукту на ринку Співтовариства, незалежно від географічного походження продукту. Якщо виробник перебуває не в Європейському співтоваристві і не має тут представника, особа, яка розміщує виріб на ринку Співтовариства, має взяти на себе цей обов'язок. Важливо розуміти, що виробник може обмежити доступ до детальної технічної документації для інших постачальників або виробників і надавати його тільки органам перевірки ЄС, які мають на це право [22].

Узагальнений алгоритм дій для проведення тестування й сертифікації продукції є такий:

1. Для початку потрібно скласти опис продукту англійською мовою. Можливо, варто додати якісь фотографії чи зображення. На цьому етапі – без технічних подробиць.

2. Обрати європейський центр тестування, який займається продукцією, аналогічною до цієї, оскільки зазвичай у цих лабораторій є спеціалізація за галузями: *hardline* (меблі, іграшки, посуд та інші жорсткі матеріали), *softline* (одяг та інші м'які матеріали), косметика і хімічна продукція, продукти харчування та сільськогосподарська продукція, і далі – за галузями.

3. Отримати від європейського центру тестування і сертифікації пакет документів про наявність у них акредитаційних сертифікатів.

4. Відправити їм на розгляд опис пропонованої продукції.

5. Як правило, протягом кількох робочих днів маєте отримати відповідь від лабораторії про можливість дослідження продукції за вашим запитом. Також ви отримаєте прайс-лист та інструкцію щодо ваших подальших дій, а саме – які зразки продукції будуть потрібні для лабораторних випробувань, куди і як їх відправляти.

6. Процес тестування й видання експертного висновку триватиме деякий час залежно від складності самого процесу і можливої завантаженості замовленнями цієї лабораторії.

7. Ваші подальші дії залежатимуть від результатів тестування: ви зможете подати результати на сертифікацію, надати дані вашим партнерам в ЄС, провести доопрацювання та внести зміни в продукцію.

У будь-якому разі завжди маєте два шляхи вирішення питань тестування і сертифікації – можете займатися цим власними силами і зв'язуватися безпосередньо з центрами тестування і сертифікації; можна також звернутися до філій міжнародних компаній в Україні, які мають такі лабораторії в Європі і можуть провести весь описаний вище алгоритм за вашим запитом. У такому разі вам необхідно буде лише надати опис продукції англійською мовою з поясненнями (пункт No1). У результаті ви отримаєте лабораторний висновок. І далі переходите одразу до пункту 7 [22].

Таким чином, для збуту українських товарів на ринках європейського Союзу необхідно пройти процедуру сертифікації відповідно до затверджених

нормативних актів Європейського Союзу. Вважаємо за необхідне впровадження європейських процедур сертифікації в Україні. Доцільно, щоб не тільки експортована продукція відповідала вимогам і стандартам Європейського Союзу, але й та, яка перебуває в обігу на українських ринках. Це підвищить якість продукції, і споживач буде впевнений у її якості та безпечності. Більше того, підвищиться конкурентоздатність цієї продукції на міжнародному рівні.

З вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– доведено, що первинною адміністративною процедурою у сфері регулювання підприємницької діяльності є процедура легалізації суб'єкта торгівельної діяльності, що складається з таких етапів: державної реєстрації фізичних осіб-підприємців або юридичних осіб, які будуть займатися торгівельною діяльністю; отримання ними відповідного патенту, а в разі бажання – отримання дозволу від Державної фіскальної служби на використання спрощеної системи оподаткування і звітності;

– адміністративна процедура патентування певних видів господарської діяльності є засобом державного регулювання (шляхом делегування цих функцій органам місцевого самоврядування) торгівельної діяльності, спрямованим на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері щодо попередження порушень прав споживачів на якісні й безпечні продукти, а також економічних і соціальних інтересів громадянського суспільства.

– аналізуючи особливості ліцензування торгівельної діяльності (на прикладі ліцензування торгівлі спиртом етиловим і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами) як адміністративної діяльності спеціальної публічної адміністрації – Департаментом контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів Державної податкової служби, визначається шлях перевірки відповідності суб'єкта торгівельної діяльності визначеним матеріально-технічним, інформаційно-пожежним, організаційно-фінансовим і спеціальним акцизним вимогам щодо спроможності суб'єкта торгівельної діяльності забезпечити

права позивачів на безпечні та якісні алкогольні напої і тютюнові вироби, забезпечення фінансового й адміністративного інтересу суспільства.

– для збуту українських товарів на ринках ЄС необхідно пройти процедуру сертифікації промислової та продуктової продукції відповідно до формальних вимог та адміністративних процедур, які діють за вимогами Європейського Союзу. Одночасно пропонується використовувати і на внутрішньому ринку України виключно європейські стандарти, відмовившись від застарілих вітчизняних. На нашу думку, це підвищить якість продукції, споживач буде впевнений у її якості та безпечності, а також підвищиться конкурентоздатність цієї продукції на міжнародному рівні загалом.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що спеціальним адміністративним інструментарієм адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі є форми й методи, які забезпечують санітарно-гігієнічні умови безпечності реалізації споживачам безпечної продукції шляхом видання нормативно-правових і індивідуальних адміністративних актів, застосування методів контролю та спеціальних матеріально-технічних операцій – видання та ведення санітарних журналів і санітарних книжок. Окремим рядком проаналізовано такий різновид матеріально-технічної операції, як сертифікація, що здійснюється через опосередкування іншою матеріально-технічною операцією (через видання індивідуального адміністративного акта) – виданням сертифікатів на продаж певних видів харчових продуктів.

2. Проаналізовано форми адміністративної діяльності, які впливають із необхідності виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зокрема через видання нормативно-правових та індивідуальних адміністративних актів щодо сприяння розвитку торгівельної інфраструктури, систем стандартизації та метрології, оцінювання

відповідності та ринкового нагляду, переходу торгівлі під європейські стандарти (EN). Серед методів адміністративної діяльності у сфері євроінтеграції виділяємо кооперацію в міжнародному співробітництві, контроль щодо преференційного режиму, обмеження антидемпінгового методу щодо імпорту товарів сторонами, який має замінити метод взаємної допомоги, що полягає в наданні сторонами консультацій щодо конкретних питань, які можуть виникнути у зв'язку із застосуванням засобів захисту торгівлі.

3. Узагальнено, що адміністративна відповідальність фізичних осіб поділяється на:

1) адміністративну відповідальність посадових осіб публічної адміністрації (ст. 166-12 КУпАП «Порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності»);

2) адміністративну відповідальність невлadних осіб (ст. 51 «Дрібне розкрадання чужого майна»);

3) адміністративну відповідальність власників (посадових осіб) суб'єктів торгівельної відповідальності (ст. 155 «Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю»; ст. 155-2 «Обман покупця чи замовника»);

4) адміністративну відповідальність за порушення правил конкуренції (ст. 155-1 «Порушення порядку проведення розрахунків»; ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція»).

4. З'ясовано, що об'єктивною стороною адміністративного проступку фізичних осіб у сфері торгівлі є суспільні відносини, які посягають на права споживачів купувати якісні й безпечні товари за мінімально можливими ринковими цінами. Об'єктом правопорушення є відповідне протиправне діяння, визначене диспозицією вищенаведених статей КУпАП. Суб'єкт правопорушення спеціальний – фізичні особи-підприємці, посадові особи юридичних осіб, які займаються торгівельною діяльністю, та продавці

товарів (адміністратори торгових залів) Суб'єктивна сторона характеризується навмисною формою вини – як прямого, так і непрямого умислу, мотивом може бути жадоба наживи, корисливість і, як правило, – особиста зацікавленість. Адміністративна відповідальність юридичних осіб полягає в накладенні на тих із них, хто здійснює торгівельну діяльність, адміністративних санкцій карної юридичної природи.

5. Доведено, що первинною адміністративною процедурою у сфері регулювання підприємницької діяльності є процедура легалізації суб'єкта торгівельної діяльності, що складається з таких етапів: державної реєстрації фізичних осіб-підприємців або юридичних осіб, які будуть займатися торгівельною діяльністю; отримання ними відповідного патенту, а в разі бажання – отримання дозволу від Державної фіскальної служби на використання спрощеної системи оподаткування і звітності.

6. З'ясовано, що адміністративна процедура патентування певних видів господарської діяльності є засобами державного регулювання (шляхом делегування цих функцій органам місцевого самоврядування) торгівельної діяльності, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері щодо попередження порушень прав споживачів на якісні й безпечні продукти, а також економічних і соціальних інтересів громадянського суспільства.

7. Проаналізовано особливості ліцензування торгівельної діяльності (на прикладі ліцензування торгівлі спиртом етиловим і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами) як адміністративної діяльності спеціальної публічної адміністрації – Департаментом контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів Державної податкової служби – шляхом перевірки відповідності суб'єкта торгівельної діяльності визначеним матеріально-технічним, інформаційно-пожежним, організаційно-фінансовим і спеціальним акцизним вимогам щодо спроможності суб'єкта торгівельної діяльності забезпечити права позивачів

на безпечні та якісні алкогольні напої і тютюнові вироби, забезпечення фінансового й адміністративного інтересу суспільства.

8. З'ясовано, що для збуту українських товарів на ринках ЄС необхідно пройти процедуру сертифікації промислової та продуктової продукції відповідно до формальних вимог та адміністративних процедур, які діють за вимогами Європейського Союзу. Одночасно здобувач пропонує використовувати і на внутрішньому ринку України виключно європейські стандарти, відмовившись від застарілих вітчизняних. На нашу думку, це підвищить якість продукції, споживач буде впевнений у її якості та безпечності, а також підвищиться конкурентоздатність цієї продукції на міжнародному рівні загалом.

РОЗДІЛ 3.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Українська держава розвивається в умовах ринкової економіки. Торгівля є запорукою динамічного розвитку суспільства та накопичення загальних благ. У процесі європейської інтеграції Україні необхідно вивчати зарубіжний досвід розвитку торгівлі, підприємництва з метою подальшого його запровадження в реаліях сьогодення. Важливо не просто бездумно реформувати вже наявну систему торгівлі та підприємництва в Україні з огляду на досвід наших іноземних союзників, а адаптувати його до сучасних викликів саме українського суспільства.

На думку М. Ричка та Ю. Шваюк, однією з головних детермінант розвитку ринкової економіки є підприємництво, яке у свою чергу формує середній клас суспільства. Успішний розвиток підприємництва покладено в основу соціально-економічної моделі ЄС. Малі та середні підприємства стали стимулом розвитку конкуренції в європейській економіці, змушуючи великі компанії поліпшити ефективність й упроваджувати нові технології. В межах ЄС підприємці вважаються каталізаторами ринкової економіки, які надають суспільству робочі місця, забезпечують достатній рівень життя та широкий вибір товарів для споживачів. Недосконалість виявляється у проблемах негативних наслідків: забруднення навколишнього середовища, безмірне використання ресурсів, що не відновлюються, орієнтація лише на збут чи експорт тощо. Багато європейських підприємств можуть вважатися світовими гравцями на галузевих ринках, деякі залучені до зовнішньої торгівлі або мають зв'язки з іншими країнами [9].

Як бачимо, науковці наголошують на важливості формування середнього класу суспільства, однак це можливо за підтримки та сприяння розвитку малого й середнього підприємництва. Необхідно зрозуміти важливу роль малих і середніх підприємств у ринковій економіці держави.

Окрім того, малі та середні підприємства створюють умови здорової конкуренції, тим самим покращуючи якість надання товарів і послуг за прийнятними цінами.

Як уважають І. Біла і Н. Салатюк, досвід державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, США та Японії свідчить, що дійсно в цих країнах існують відмінності у ролі держави в економіці, однак переважно вони виявляються не в ступені державного регулювання, а в засобах, які використовуються для його здійснення. Разом із тим не можна не помітити спільних тенденцій розвитку взаємовідносин між державою та підприємницьким сектором, і все це дозволяє здійснити узагальнення та вважати, що основними елементами системи державного регулювання підприємництва є:

1) прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку, які полягають у визначенні стратегічних напрямів дій для всіх учасників економічного процесу, зокрема і суб'єктів підприємництва;

2) антимонопольно-конкурентна політика, яка є умовою підтримки підприємницького сектору та розвитку цивілізованих конкурентних відносин між його суб'єктами;

3) податкова та інвестиційна політика, яка стимулює та підтримує розвиток виробництва взагалі, а отже й підприємництва зокрема;

4) інноваційна політика та стимулювання НДДКР, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності всієї економіки.

Характеризуючи основні елементи системи державного регулювання підприємництва, можна стверджувати, що цільовою функцією

прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку країни є обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного й соціального розвитку. Другий елемент системи державного регулювання підприємництва – антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на запобігання монопольній діяльності, на її обмеження та припинення, на розвиток цивілізованих конкурентних відносин між суб'єктами.

Антимонопольна політика держави включає в себе два основних напрями – демонополізацію і регулювання діяльності монополій. Конкурентна політика спрямована на створення та захист конкурентного середовища. Податкова та інвестиційна політика, як елемент системи державного регулювання підприємництва, становлять собою діяльність держави, що спрямована на створення умов для функціонування підприємництва шляхом використання податкових важелів, засобів грошово-кредитного та фінансового регулювання для стимулювання або стримування розвитку національного виробництва. Інноваційна політика та стимулювання НДДКР спрямовані на розвиток та поширення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, удосконалення інфраструктури галузей економіки та окремих регіонів.

Механізм створення та поширення нововведень має три загальні складові, характерні майже для всіх країн: систему державної підтримки фундаментальних і пошукових досліджень; різні форми та джерела фінансування й непрямого стимулювання досліджень і підтримку малого інноваційного підприємництва [1].

Взаємодія означених елементів забезпечує якісний рівень взаємовідносин між державою та підприємницьким сектором. Так, система прогнозування, планування й програмування певним чином коригує ринкові процеси, спрямовує діяльність суб'єктів ринку у сфері, визначені державою

як пріоритетні, прискорюючи або гальмуючи ті чи інші тенденції розвитку економіки. Антимонопольно-конкурентна політика стримує монопольні тенденції в економіці, сприяє формуванню нормальних конкурентних відносин між суб'єктами господарювання, створюючи певні стимули чи бар'єри стосовно їх діяльності. Інноваційна політика та стимулювання НДДКР сприяє активізації інноваційного потенціалу країни, створює базу для забезпечення конкурентоспроможності продукції [1].

Саме ці елементи системи державного регулювання підприємництва відповідають означеним нами критеріям, оскільки загалом забезпечують створення сприятливих умов підприємницької діяльності відповідно до визначених державою цілей і в запрограмованих обсягах – підтримують конкурентоспроможність великого підприємництва та відтворення малого і середнього бізнесу. І нарешті, розвиток і взаємодія зазначених елементів системи державного регулювання підприємництва, на наше переконання, забезпечить послідовний рух самої системи на шляху досягнення основного вектору розвитку – сприяння розвитку підприємництва для забезпечення стійкого зростання [1].

Система державного регулювання підприємництва в сучасній економіці України має певні особливості, зумовлені наявною недосконалою концепцією державного регулювання економіки, наявністю деформацій у відносинах держави і підприємницького сектору та формальністю декларованих заходів підтримки державою підприємницької активності [1].

Як бачимо, існує об'єктивна необхідність окреслити не просто ступінь адміністративно-правового регулювання, а й засоби, за допомогою яких це адміністративно-правове регулювання буде здійснюватися. Серед таких засобів – проведення політики прогнозування процесів розвитку економіки та вплив цих процесів на стан торгівлі та підприємництва в цілому. Окрім того дієвим засобом адміністративно-правового регулювання є запровадження інноваційної політики щодо розроблення та впровадження новітніх методів, способів, засобів торгівлі, а також новітніх товарів, попит

на які виникає в суспільстві. Більше того, обов'язковою має існувати антимонопольна політика для запобігання розвитку та функціонування незаконних монополій, що може спричинити негативні наслідки в розвитку малого й середнього підприємництва.

Засобом адміністративно-правового регулювання торгівлі має стати планова й систематична діяльність у сфері інвестиційної політики з метою залучення нових іноземних інвестицій та підтримання вже наявних інвестиційних проектів. Важливо наголосити на проведенні податкової політики, яка має керуватися не принципом «стягання», а принципом об'єктивності та прозорості.

Розвиток малого бізнесу на Заході йде більш швидкими темпами, оскільки національні влади надають великого значення підприємствам малого бізнесу й надають їм підтримку на федеральному рівні. Малий бізнес у розвинених країнах на сьогодні представляє собою середній клас, який є базою для стабільного розвитку економіки. Навіть колишні країни, що розвиваються саме з розвитком малого, середнього бізнесу, здійснили великий економічний ривок (Тайвань, Сінгапур, Індонезія і т.д.). Якщо простежити темпи розвитку малих підприємств у цих країнах, то видно залежність розвитку всієї економіки в цілому. Малий бізнес в Європі становить основу соціально-економічного розвитку ЄС. У Євросоюзі налічується понад 20 мільйонів підприємств малого й середнього бізнесу, які дають більше половини загального обороту й доданої вартості. Чисельність зайнятого населення в малому бізнесі Європи становить близько 70%. Найбільшу кількість малих підприємств створено в торгівлі, будівництві та харчовій промисловості [4].

Як бачимо на досвіді іноземних країн, які швидкими темпами досягли високих показників в економіці, важливе значення мали підтримка та розвиток малого й середнього бізнесу за допомогою систематичного та об'єктивного адміністративно-правового регулювання.

Окрім того, важливим показником розвитку та процвітання економіки країни є високий показник зайнятості населення. Саме малий та середній бізнес дає можливість залучити велику кількість фахівців і забезпечити їх гідними умовами праці та конкурентоздатною заробітною платою.

Малий бізнес в Європі стимулює розвиток конкуренції, «змушує» великі компанії впроваджувати нові технології та поліпшувати ефективність виробництва, ефективність всієї економіки ЄС безпосередньо залежить від успішної діяльності малого та середнього бізнесу. Тому в рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, головна мета якої – збалансування інтересів держави і бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності, збільшення конкурентоспроможності малого бізнесу. Основні цілі регулювання й підтримки малого бізнесу в Європі: 1) зміцнення єдиного внутрішнього ринку ЄС; 2) усунення адміністративних бар'єрів; 3) уніфікація законодавчої бази, посилення взаємодії країн ЄС для більш глибокого економічного співробітництва [4].

Поряд із центральними органами, місцеві органи влади (штатів, земель, муніципалітетів) надають всебічну підтримку малим підприємствам. Центральні органи влади виконують, як правило, загальні стратегічні та координаційні функції: 1) розроблення загальної концепції та принципів відносин держави і малого підприємництва; 2) формування певних засад діяльності, що сприяють адаптації малого підприємництва до умов жорсткої конкурентної боротьби; 3) розроблення цільових програм підтримки малого підприємництва, які спрямовані на певний сектор економіки або відповідний регіон [5].

Для здійснення державної політики діє спеціальне законодавство, яке врегульовує комплекс питань підтримки малого підприємництва. Реалізується також система державних програм фінансового, технологічного, зовнішньоекономічного, консультаційного, кадрового сприяння малим підприємствам [5].

Як бачимо, у країнах Європейського Союзу є чітке розподілення між центральними та місцевими органами влади у сфері адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі. Центральні органи формують і виконують стратегічні завдання у сфері торгівлі, тим самим окреслюючи пріоритетні напрямки розвитку торгівлі, а місцеві органи влади адаптують ці програми під особливості розвитку торгівлі в певному регіоні.

Як стверджує Н. Шлафман, важливе місце для регулювання підприємництва в ЄС посідає нормативно-правова база. Вона представлена конкурентним і корпоративним правами, податковим та антимонопольним правами, безліччю угод і договорів між країнами-учасницями Союзу, директивами та регламентами, що стосуються питань здійснення підприємницької діяльності. Хоча існують загальні умови регулювання підприємництва в Європейському Союзі, кожна країна-член визначає для себе найважливіші аспекти та здійснює регулювання підприємницької діяльності окремо від інших. Наприклад, у Швеції провідним є планування розвитку, в основі якого лежить аналіз інтересів і підприємств, і профспілок, і уряду. Нідерландці прогнозують свою подальшу підприємницьку діяльність, де зіставляють державний бюджет, поточні програми та стан економіки. Уряд Італії докладє більше зусиль за рахунок державних інвестицій і фінансової допомоги для регулювання тих підприємств, які є стратегічно важливими: енергетика, транспорт, комунікації тощо [10].

Погоджуємось зі Н. Шлафман, що важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні торгівлі відіграє нормативно-правове забезпечення. Важливо, щоб це не було бездумне та стихійне прийняття нормативно-правових актів, які суперечать одне одному та тільки заплутують процес адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі. Зрозуміло, що це має бути процес обдуманого, зваженого та об'єктивного прийняття законів, які б регулювали суспільні відносини на далеку перспективу, тобто однією з головних складових такого процесу є плановість.

«Народне агентство для розвитку малого та середнього підприємництва» у ЄС є складовою міжнародної інформаційної мережі. Воно має доступ до цінної інформації в межах Європейського Союзу, координує визначну міжнародну акцію «Європартенаріат». Це й ринок малих і середніх підприємств з менш розвинених регіонів або регіонів, які перебувають у стані стагнації, з підприємцями з решти країн Європейського Союзу [12].

Варто звернути увагу, що європейсько-кейнсіанську модель інколи називають англійською, хоча сьогодні вона більш чітко виражена у Франції, Італії, Австрії. За цієї моделі значну роль відіграє державний сектор в економіці, який досягає значних розмірів. Головною метою кейнсіанської моделі є забезпечення максимально ефективного розподілу ресурсів із певним страхуванням від непередбаченого впливу взаємодії приватних економічних інтересів [5].

Як бачимо, в адміністративно-правовому регулюванні торгівлі важливе значення має податкова підтримка. Не мається на увазі повна відмова від оподаткування підприємців, однак це має бути виважений та обдуманий процес накладення та збору податків. Уважаємо, що на початкових етапах розвитку малого та середнього бізнесу необхідно застосовувати нижчі ставки податку на базу оподаткування. Це зменшить податковий тягар підприємця та дасть можливість хоча б у перший рік своєї діяльності налагодити роботу.

З огляду на вищевикладене, постає необхідність розроблення та впровадження державних програм щодо підтримання початківців-підприємців.

Таким чином, у країнах Європейського Союзу добре розвинена інвестиційна, інноваційна, антимонопольна та податкова політика, що дає можливість започатковувати власну справу та успішно її провадити протягом тривалого часу.

Як зазначає О. Деренько, у США цікавим є досвід державної підтримки малого підприємництва у сфері податкового стимулювання малого підприємництва. У країні відсутні особливі податкові режими для малих і

середніх підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік у повному обсязі – для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачено спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподатковуваного прибутку за прогресивною шкалою:

- оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15%;
- від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25%;
- від 75 тис. дол. до 10 млн. дол. – 34%;
- понад 10 млн. дол. – 35% [2].

Ліберальна (американська) модель у чистому вигляді реалізується в США і виходить з ідеї максимізації свободи економічної діяльності. Вона передбачає участь держави в регулюванні за «залишковим принципом»: втручання в аспекти, які не в змозі регулювати ринок; держава створює максимально сприятливі умови для функціонування приватного капіталу, зокрема малого підприємництва [5].

Як бачимо, у США створено сприятливі умови для розвитку малих і середніх підприємств за допомогою виваженого податкового стимулювання. Збирання податків у США – це не процес збагачення держави за рахунок малих і середніх підприємств. Навпаки – збагачення підприємців є запорукою процвітання держави. У США встановлено такі податкові ставки, які дають можливість підприємцю і сплачувати податки, і розвивати власний бізнес.

Як стверджує О. Куришко, дієвість національної системи фінансового моніторингу США пояснюється консолідацією принципів моніторингу «згори-вниз» та зворотного зв'язку «знизу-вгору», що надає можливість постійно порівнювати відповідність чинної методології оцінювання ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, сучасними методами та тенденціями [7].

Чинники, що сприяють розвитку підприємництва у США: 1) гнучка податкова система та заходи зі збереження добросовісної конкуренції на

ринку товарів та послуг; 2) у США на малі підприємства припадає 35% чистого доходу, 30% всього експорту, 50% зайнятих у приватному секторі країни; 3) малі підприємства створюють понад 50% ВВП; 4) мале підприємництво представлене практично у всіх сферах – у торгівлі, фінансовій сфері, у виробничому секторі, у галузі соціальних послуг, у сфері інновацій та консалтингу [11].

Державна стратегія розвитку малого та середнього бізнесу: 1) збільшення експортних можливостей; 2) надання допомоги в трансферті технологій; 3) підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного бізнесу порівняно з імпортом; 4) поліпшення доступу до довготермінових кредитів на реконструкцію, придбання обладнання, виробництво нових конкурентоспроможних товарів і послуг; 5) поширення інформації про різні державні, регіональні й приватні програми, націлені на підвищення конкурентоспроможності малих підприємств; 6) забезпечення аналізу і представлення інтересів малих підприємств на торгових переговорах [11].

Серед державних органів, що відповідальні за розвиток малого та середнього бізнесу, визначаємо Адміністрацію малого бізнесу (SBA), яка має численні регіональні відділення, що взаємодіють з Центрами розвитку підприємництва (створюються разом з університетами або адміністраціями). Основними функціями SBA є: 1) забезпечення доступу малих і середніх підприємств до фінансових ресурсів; 2) надання інформаційних, освітніх і консультаційних послуг; 3) забезпечення доступу до виконання держзамовлень; 4) захист інтересів малих підприємств [11].

Таким чином, у державній політиці США щодо розвитку малого та середнього бізнесу висвітлено основні пріоритетні напрямки розвитку, а саме: збільшення потужностей та розвиток експорту, інноваційність у функціонуванні бізнесу, підвищення якості продукції, підвищення конкурентоздатності, клієнтоорієнтованість.

Японія досягла економічних висот також завдяки розвитку малого підприємництва. Після 1952 року в промисловості та торгівлі спостерігалось

бурхливе розширення конкуренції і створення нових фірм. Великі відомі на світовому рівні концерни становлять тут тільки вершину економічного айсбергу, а його основна частина – малі підприємства. На них припадає близько 55% реалізованої продукції промисловості, близько 60% обсягів промисловості. Функціонує 6,5 млн. невеликих підприємств, або 90% від загальної їх кількості, де працює близько 40 млн. людей. Зайняті в малому бізнесі 85% працездатного населення Японії створюють майже 90% валового національного продукту. Правове положення малого підприємництва в Японії регулюється системою спеціальних законів, а також положеннями про пільги для малих підприємств у податковому, зовнішньоторговому та галузевому законодавстві [3].

Уряд Японії на всіх рівнях влади виділяє субсидії на всіх етапах розвитку суб'єктів малого підприємництва, які беруть активну участь у розвитку наукомісткої та високотехнологічної промисловості. Держава виділяє для них позики і надає допомогу в отриманні кредитів шляхом надання поручительств та інших способів кредитних гарантій. Разом із тим за державної підтримки здійснюється навчання фахівців у спеціально створених центрах і надається кваліфіковане консультування підприємців [4].

До основних цілей, на які надаються субсидії, кредити на спеціальних пільгових умовах і позики, належать: 1) удосконалення та модернізація виробництва підприємств наукомісткої галузі; 2) впровадження розроблених спільно з науковими закладами інноваційних технологій; 3) сприяння розвитку легкої та харчової промисловості; 4) розроблення та впровадження нових видів продукції; 5) створення й розвиток нових суб'єктів малого підприємництва в регіонах Японії з недостатньо розвиненим рівнем промисловості [4].

Як бачимо, в Японії одним з основних напрямків розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу є надання субсидій малим і середнім підприємствам. Зрозуміло, що за такої потужної підтримки з боку держави малі та середні підприємства можуть не тільки працювати з метою

отримання прибутку, але й дозволити собі проводити необхідні дослідження з покращення якості продукції відповідно до новітніх вимог суспільства. Тим самим держава мотивує розвиток новаторства у країні на рівні малого й середнього підприємства.

Модель ринкового господарства Японії має специфічні риси. Основним суб'єктом тут є корпорації та об'єднання їх у фінансово-промислові групи – «кейрецу». Специфічними особливостями японської моделі є політика вирівнювання доходів, особлива політика робочої сили, ефективне використання національного менталітету [5].

Державна стратегія розвитку малого та середнього бізнесу: 1) ведення системи гнучкого управління економікою; 2) посилення підтримки інноваційної діяльності; 3) посилення стійкості та розвиток систем економічної безпеки малих підприємств; 4) поліпшення умов праці та соціального забезпечення в секторі малих підприємств; 5) збільшення мобільності трудових ресурсів у сфері послуг; 6) спрощення доступу до фінансових ресурсів та акціонерного капіталу; 7) посилення взаємодії структур підтримки та розвитку малого бізнесу [11].

Серед державних органів, відповідальних за розвиток малого та середнього бізнесу, визначається відповідне управління Міністерства торгівлі й промисловості. У країні діє чотириланкова система підтримки малого підприємництва – центральний уряд, місцеві органи влади, великий бізнес і самостійні об'єднання малих підприємств [11].

Слушною є думка О. Деренко, що одна з причин успішного розвитку малого підприємництва у країнах з розвинутою економікою полягає в тому, що велике виробництво не протиставляється малому. Тут дотримуються принципу кооперування великих і малих суб'єктів господарювання, причому великі підприємства не пригнічують малий бізнес, а взаємодоповнюють одне одного. Завдяки малим підприємствам забезпечується еластичність структури ринків і зменшуються комерційні ризики великих підприємств.

Мале підприємництво утворює ядро – міцну основу для подальшого розвитку середніх і великих підприємств [2].

Погоджуємось з думкою О. Деренко і вважаємо, що в Україні також необхідно проводити політику взаємодії малих і середніх підприємств із великими підприємствами. Тобто органи державної влади в Україні мають стимулювати великі підприємства до кооперації, а не протиставляти їх одне одному. Зрозуміло, що великий бізнес приносить значні прибутки державі, однак малі та середні забезпечують зайнятість населення, гнучкість економіки й підтримання економіки регіонального рівня, що також впливає на показник валового внутрішнього продукту країни.

Більшість країн із розвинутою економікою вчасно зрозуміли важливість розвитку малого та середнього бізнесу й орієнтували свою політику саме в цьому напрямку. Вважаємо, що це позитивний досвід, який, безперечно, має бути застосований в Україні.

У межах нашого дослідження необхідно звернути увагу на зарубіжний досвід детінізації економіки в підприємницькій діяльності. Зокрема, провідну роль у процесі децентралізації національних економік виконує Група розробки фінансових доходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force – FATF), яка була заснована «сімкою» провідних індустріальних держав – США, Японією, Німеччиною, Великою Британією, Францією, Італією, Канадою, Європейською комісією і вісьмома іншими державами в ході Паризької зустрічі на вищому рівні в липні 1989 року. На сьогодні до FATF входять 34 країни-учасниці та дві міжнародні організації. Поширюючи досвід розвинених країн світу, FATF: 1) розробляє міжнародні стандарти у боротьбі з відмиванням злочинних доходів і фінансуванням тероризму; 2) проводить взаємне оцінювання в країнах-учасницях щодо відповідності національних законодавств і чинної практики рекомендаціям FATF; 3) здійснює дослідження з виконання своїх рекомендацій, за підсумками яких складаються звіти та доповіді; 4) організовує та проводить конференції, симпозіуми та інші заходи з фінансових і юридичних питань;

- 5) сприяє створенню в країнах світу підрозділів фінансової розвідки;
- 6) удосконалює заходи боротьби з відмиванням доходів і фінансуванням тероризму [6].

Ю. Буглак стверджує, що одним із визначальних чинників детінізації відносин підприємницької діяльності є інституційне забезпечення та якість національних систем оподаткування. Корисним для України науковець вважає досвід США, де збором податків займається фінансова служба внутрішніх доходів, яка хоча й структурно належить до Міністерства фінансів, проте є матеріально незалежною від цього та інших органів державної влади. Науковець вважає, що такий підхід є виправданим, оскільки сприяє досягненню неупередженості та чесності державних службовців, попередженню корупції і, відповідно, знищенню адміністративних бар'єрів при справлянні податків, тобто є однією зі складових детінізації відносин у підприємницькій діяльності [8].

Таким чином, політика детінізації доходів відіграє важливу роль у розвитку малого та середнього підприємництва. Зрозуміло, що неможливо досягнути розвитку економіки, якщо існують тіньові доходи. Політика детінізації має проводитися з урахуванням можливостей сплати податків малим і середнім бізнесом, що має знизити бажання уникнути оподаткування підприємцями.

Погоджуємось з думкою науковців М. Ричка та Ю. Шваюк, що вітчизняний рівень розвитку підприємництва значно відстає від європейських стандартів. Сучасній Україні необхідно максимально сприяти і створювати умови з боку влади для успішного розвитку підприємництва, що сприятиме вирішенню соціальних проблем та економічному росту України. Підприємництво України має стати потужним інструментом економічного й соціального розвитку держави, а для цього необхідно знайти оптимальні методи впровадження альтернативних систем оподаткування, створювати інвестиційні та фінансово-кредитні механізми підтримки, впровадити

виважену регуляторну політику, де матимуть місце й заохочення конкуренції, й прозорі правила [10].

Таким чином, Європейський інформаційно-дослідницький центр, проаналізувавши досвід Японії, США, Польщі, Німеччини та Великої Британії щодо розвитку бізнесу визначив такі пріоритети: 1) створення в країні, зокрема в регіонах, конкурентоспроможного підприємницького середовища; 2) ефективний перегляд чинних регуляційних норм законодавства; 3) спрощення доступу до кредитних ресурсів та оренди державного й муніципального майна; 4) нарощення інноваційного рівня малих підприємств, розвиток кооперації малого та великого бізнесу; 5) забезпечення захисту прав суб'єктів малих і середніх підприємств у стосунках з органами контролю; 6) сприяння пріоритетним галузям у секторі малого підприємництва, що визначатимуть конкурентоспроможність економічного комплексу регіону [11].

С. Черненко вважає, що політика розвинених країн спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку, і важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає в генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури. Як показує досвід європейських країн (Англії, Німеччини, Франції, Польщі, Португалії), функціями інноваційних центрів повинні стати обмін науково-технічною та економічною інформацією, надання консультацій з питань інноваційного проектування, можливостей фінансування і використання структурних фондів ЄС; збір, систематизація і передавання інформації про інноваційні можливості регіону; пошук і посередництво іноземних та проектних партнерів; організація та проведення семінарів з питань інноваційної діяльності, впровадження інновацій на підприємствах, можливостей фінансування і залучення коштів програм технічної допомоги ЄС, інноваційного розвитку регіону; консультаційна

допомога в процесі розроблення й управління інноваційними проектами, надання послуг з підготовки тендерів і заявок на державне фінансування проектів. За останні два десятиріччя в розвинутих економіках спостерігається підвищена увага до господарської діяльності малих промислових підприємств з огляду на їх реальний внесок у таких сферах, як зайнятість, інновації, рівень добробуту. Активна підтримка малого й середнього бізнесу західними державами пояснюється не їхніми благодійними намірами, а тим, що саме малі господарські структури, що забезпечують формування конкурентного середовища і сприяють скороченню безробіття, розглядаються сьогодні як локомотив економічного розвитку більшості країн миру [13].

У розвинених європейських країнах нагляд за безпекою продукції здійснюється різними інституціями. Так, у Німеччині питання контролю безпеки на ринку та захисту прав споживачів належить до компетенції Міністерства сільського господарства та праці, за безпеку на ринку продукції, що підпадає під дію технічних регламентів, відповідають галузеві міністерства та створені при них інспекції. У Польщі у сфері захисту прав споживачів створено відповідні регіональні інспекції при Антимонопольному комітеті, а контролем за безпекою харчових продуктів займаються ветеринарні та санітарні служби, підконтрольні відповідно Міністерству сільського господарства та Міністерству охорони здоров'я [14].

Погоджуємося з В. Волковим у тому, що існує об'єктивна потреба розмежування повноважень колишнього Держспоживстандарту між двома центральними органами виконавчої влади, детермінована, з одного боку, необхідністю наближення системи технічного регулювання до вимог СОТ і ЄС, а з іншого – потребою усунення конфлікту інтересів між органами виконавчої влади, які розробляють стандарти та здійснюють контроль за їх дотриманням. Ця позиція підтверджується європейським досвідом, коли нагляд за безпекою продукції здійснюється різними інституціями, а функції технічного регулювання покладаються на відповідні міністерства економіки

(Німеччина, Польща), і тільки в більшості пострадянських країн продовжують функціонувати органи на зразок колишнього Держспоживстандарту (Республіка Білорусь, Російська Федерація) [15].

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– на досвіді іноземних країн, які швидкими темпами досягли високих показників в економіці, важливого значення набуває підтримка й розвиток малого та середнього бізнесу за допомогою систематичного й об'єктивного адміністративно-правового регулювання. У країнах Європейського Союзу існує чіткий розподіл між центральними й місцевими органами влади в адміністративно-правовому регулюванні у сфері торгівлі. Центральні органи формують і виконують стратегічні завдання у сфері торгівлі, тим самим окреслюючи пріоритетні напрямки розвитку торгівлі, а місцеві органи влади адаптують ці програми під особливості розвитку торгівлі в певному регіоні;

– в адміністративно-правовому регулюванні торгівлі країн-учасниць ЄС важливого значення набуває податкова підтримка. На початкових етапах розвитку малого й середнього бізнесу застосовуються податкові канікули або нижчі ставки бази оподаткування. Це зменшить податковий тягар підприємця та надасть можливість хоча б у перший рік своєї діяльності налагодити роботу торговельного суб'єкта. У цьому аспекті постає необхідність розроблення й упровадження державних програм щодо підтримання підприємців-початківців. У країнах Європейського Союзу добре розвинена інвестиційна, інноваційна, антимонопольна та податкова політика, що дає можливість започаткувати власну справу та успішно її провадити впродовж тривалого часу;

– у США створено сприятливі умови для розвитку малих і середніх підприємств за допомогою виваженого податкового стимулювання. Збирання податків у США – це не процес збагачення держави за рахунок малих і середніх підприємства, а навпаки – збагачення підприємців є запорукою процвітання держави. У США встановлено такі податкові ставки, які дають можливість підприємцю і сплачувати податки, і розвивати власний бізнес. У

Японії одним з основних напрямків розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу є надання субсидій малим і середнім підприємствам. За такої адміністративної підтримки ці підприємства можуть не тільки працювати з метою отримання прибутку, але й дозволити собі проводити необхідні дослідження з покращення якості продукції відповідно до новітніх вимог суспільства.

3.2. Удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі

На сучасному етапі розвитку України, важливим є питання ефективного функціонування законодавства в будь-якій сфері суспільного буття. Нормативно-правові акти мають прийматися виважено й обдуманно з урахуванням далеких перспектив, особливо коли мова йде про адміністративно-правове регулювання різних сфер.

Варто наголосити, що законодавство щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі не є ідеальним і потребує вдосконалення та покращення. Часто в законодавстві зустрічаються прогалини та колізії, що негативно впливають на функціонування суспільних відносин, навіть можуть стати причиною судової тяганини.

Держава є суб'єктом економічних відносин, її компетенції та можливості щодо створення сприятливих умов для започаткування і здійснення підприємницької діяльності є найширшими. Від ефективності економічної політики органів державного управління залежить можливість формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємництва і реалізації права на нього, що у свою чергу є невід'ємним компонентом соціально-економічного розвитку та економічної безпеки держави, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації

суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища [7].

Як бачимо, держава відіграє важливу роль у становленні й розвитку економічних відносин, у покращенні рівня валового внутрішнього продукту та економічної стабільності в країні. Більше того, держава здійснює адміністративно-правове регулювання та ставить за мету покращення рівня добробуту і процвітання громадян.

Т. Васильців вважає, що перешкоди створенню економічно сприятливих умов для розвитку і зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні слід визнати системними через відсутність достатньої уваги з боку центральних і регіональних органів державного управління до питань економічної безпеки бізнесу; недосконалість законодавства та державної регуляторної політики щодо створення системи державної підтримки підприємництва. Останнє створює загрозу як функціонуванню, так і подальшому розвитку підприємництва. Понад те, стан нормативно-правового забезпечення та регуляторної політики в Україні та її регіонах не відповідає не лише інтересам розвитку підприємництва, а й європейським стандартам правового регулювання підприємницької діяльності. Це перешкоджає подальшому розвитку підприємництва в Україні та досягненню рівня розвинених держав (йдеться насамперед про показники кількості наявних і новостворених підприємств, їх життєздатність протягом тривалого періоду часу, ефективність використання ресурсного потенціалу та практично про всі соціальні показники бізнесу) [13].

Як бачимо, існує багато недоліків у діяльності центральних і місцевих органів влади щодо адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі, як наслідок – підприємець не відчуває належної захищеності та підтримки з боку держави та може завершити власну діяльність, а нові підприємці можуть навіть не з'явитися з огляду на нестабільне та недосконале адміністративно-правове регулювання.

За даними Державної служби статистики від 2016 року, в Україні функціонує 343 440 підприємств [12].

З кінця грудня 2016 року постійно знижується кількість зареєстрованих приватних підприємців. 27 грудня 2016 року Президент України підписав зміни щодо роботи фізичних осіб-підприємців. З 1 січня 2017 року фізичні особи-підприємці другої та третьої груп будуть змушені платити єдиний соціальний внесок – 704 гривні на місяць, навіть якщо не мають доходу. Загальна кількість підприємців перепала на 128 402 [2].

Як повідомив сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній OpenDataBot, припинили діяльність понад 300 тисяч фізичних осіб-підприємців, при цьому відкрилися 50 тисяч нових. За оцінками сервісу, найбільше закритих фізичних осіб-підприємців припадає на Київську (44004), Харківську (26222) і Дніпропетровську (26558) області. У розрізі галузей найбільше підприємців припинили діяльність у сфері гуртової та роздрібною торгівлі, складських і транспортних послуг. Також повідомляється, що з 20 березня 2017 року масове закриття фізичних осіб-підприємців припинилося, і вже було зареєстровано більше нових підприємців, ніж закрито [3].

Як бачимо, удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З вищевикладеного випливає, що вказані зміни мали більш негативний, ніж позитивний характер, оскільки стали причиною закриття багатьох підприємців.

Погоджуємось з думкою Є. Погорелова, який визначає вдосконалення законодавства як діяльність компетентних органів держави з підтримання якісного стану законодавства (якісного його змісту і форми) відповідно до потреб розвитку суспільних відносин, яка спрямована на забезпечення ефективності правового регулювання. Така діяльність охоплює створення нових якісних нормативно-правових актів, а також «усунення» і «пом'якшення» неякісних властивостей чинного законодавства [1].

Очевидно, що вдосконалення законодавства – це цілеспрямований процес покращення ефективності адміністративно-правового регулювання з боку державних органів з метою усунення прогалин і колізій та підвищенні якості функціонування виникаючих чи вже наявних суспільних відносин у тій чи іншій сфері.

Як правові засоби в діяльності, пов'язаній з удосконаленням законодавства, постають: норми права, юридичні терміни і юридичні конструкції, правові акти, модельні нормативно-правові акти тощо. Правовими засобами також можна назвати процесуальні форми здійснення діяльності, зокрема сесії та пленарні засідання Верховної Ради України, засідання парламентських комітетів, засідання Кабінету Міністрів України тощо. «Удосконалення законодавства – це діяльність суб'єктів правотворчості по зміні стану чинного законодавства, яка здійснюється за допомогою використання відповідних правових засобів та правотворчої техніки; результатом такої діяльності є належна якість законодавства, а метою – ефективність законодавства» [10].

Розглядаючи питання вдосконалення адміністративно-правових важелів впливу держави на розвиток підприємництва, Л. Грицаєнко виокремлює три основні аспекти, прийнятні для класифікації державного регулювання економіки: 1) об'єктивний підхід (класифікація залежно від того, на чию користь вона здійснюється, тобто на захист групи підприємців, або на захист прав споживачів, чи можливо в інтересах усього суспільства); 2) галузевий підхід (класифікація залежно від того, чи впливає вона на окрему галузь, чи має загальнодержавну спрямованість); 3) конкурентний підхід (залежно від того, чи спрямоване таке регулювання на заміну конкуренції, чи є доповненням до ринкових механізмів).

Л. Грицаєнко виокремлює основні завдання ефективного адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з боку держави. Вони полягають у використанні всіх головних механізмів

(правових, організаційних, економічних), серед яких першочерговими мають бути:

1) відкритість формування державної політики щодо підтримки та розвитку підприємництва шляхом узгодження інтересів усіх заінтересованих сторін, використання механізмів зворотного зв'язку;

2) гнучкість системи пріоритетів і різнобічність форм державної підтримки національного підприємництва;

3) урахування національних та історичних особливостей, особливо на регіональному рівні;

4) спрощення державних регулювальних процедур, особливо для малого бізнесу;

5) обов'язкове визначення й закріплення постійного джерела державних бюджетних асигнувань, спрямованих на розвиток підприємницької діяльності;

6) координація діяльності й чітке розмежування повноважень і відповідальності органів державної влади, які безпосередньо займаються питаннями підтримки та розвитку національного підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях;

7) використання майна неефективних і неплатоспроможних підприємств, які перебувають у державній власності, як джерела ресурсного забезпечення малого і середнього бізнесу;

8) покращення системи обліку і державної статистики підприємництва;

9) узгодженість і несуперечливість заходів щодо підтримки та розвитку підприємницької діяльності;

10) організація систематичних наукових досліджень та ефективної пропагандистської кампанії, спрямованих на стимулювання підприємницької діяльності в Україні [4].

Погоджуємось з Н. Саніахметовою, що для створення макросередовища підприємницької діяльності необхідне формування комплексу організаційно-правових заходів, включаючи розвинену

інфраструктуру підтримки підприємництва, правові механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності й ефективні системи захисту прав і законних інтересів підприємців, а також суспільних і державних інтересів у сфері підприємництва [5].

Дійсно, комплексність є одним з основоположних чинників розвитку підприємницької діяльності, тобто адміністративно-правове регулювання підприємництва у сфері торгівлі має включати законодавчі ініціативи, спрямовані на покращення стану нормативного забезпечення цієї сфери; державної підтримки, проведення широкого кола програм розвитку й підтримки малого та середнього підприємництва у сфері торгівлі; податкові послаблення для починаючих підприємців у сфері торгівлі; започаткування програм щодо розвитку та підтримки інноваційної складової підприємництва у сфері торгівлі.

Як бачимо, комплексний підхід щодо адміністративно-правового регулювання підприємництва у сфері торгівлі включає широке коло методів, засобів і способів підтримки та розвитку підприємництва у сфері торгівлі.

Слушною є думка М. Бердара, що сьогодні варто говорити про встановлення балансу в реалізації приватних інтересів суб'єктів підприємництва та інтересів суспільства в цілому – публічних, які забезпечує держава шляхом здійснення регулювального впливу [6].

Для успішного розвитку підприємництва України необхідно розробити ефективну законодавчу базу регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Держава має розробити гнучку систему оподаткування підприємців з метою створення сприятливих умов для отримання ними стабільного прибутку. Державна підтримка підприємців має включати їх правовий захист, створення відповідної інформативної й консультаційної бази, сприяння залученню інвестицій у розвиток вітчизняного підприємництва [8].

Дійсно, одним із важливих чинників розвитку підприємництва у сфері торгівлі є залучення іноземних і вітчизняних інвесторів. В умовах високої

корумпованості в органах державної влади дуже важко мотивувати інвесторів на залучення інвестицій у вітчизняну економіку, тому важливою складовою вдосконалення законодавства щодо адміністративно-правового регулювання підприємництва у сфері торгівлі є прийняття та впровадження антикорупційних норм і заходів з метою максимального зниження рівня корупції в органах державної влади.

Шляхами вдосконалення державного регулювання розвитку підприємництва в Україні, на нашу думку, мають бути:

1) удосконалення чинних правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність з метою усунення внутрішньоправових суперечностей та скасування положень, які гальмують розвиток підприємництва; подальше провадження державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності з метою створення сприятливого підприємницького середовища;

2) активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємництва;

3) сприяння створенню інфраструктури розвитку підприємництва;

4) удосконалення податкової системи, що забезпечувала б достатній обсяг надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки країни, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків;

5) формування належного правового середовища для розвитку інноваційної та науково-технічної діяльності, підвищення мотивації підприємця до високопродуктивної та високоякісної діяльності через удосконалення системи економічного стимулювання шляхом внесення змін до податкового, митного законодавства [7].

Розвиток та ефективне функціонування підприємницької діяльності є досить тривалим процесом, який має здійснюватися з урахуванням економічного та правового становища країни, наявних проблем, що перешкоджають діяльності підприємств. Аналізуючи вітчизняну законодавчу

базу підприємництва можна сказати, що вплив держави на нього з одного боку доволі значний, а з іншого – недостатньо ефективний. З огляду на це, умови сьогодення вимагають розроблення та впровадження дієвих механізмів державного регулювання, які б стимулювали підприємницьку діяльність [7].

Як зазначає О. Клим, у науковій літературі справедливо відзначається необхідність поступового звуження сфери адміністративно-правового регулювання економічних відносин і зміни форм державного впливу на зв'язок суб'єктів господарювання. З переходом до ринкової економіки істотно змінюються характер, зміст і межі економічної діяльності держави, але при цьому не втрачається необхідність державного регулювання економіки. Швидше за все, варто говорити про встановлення балансу в реалізації приватних інтересів суб'єктів підприємництва та інтересів суспільства в цілому – публічних, які забезпечує держава шляхом здійснення регулювального впливу. Однак необхідними умовами такого регулювання є діяльність органів влади чітко в межах своєї компетенції та неухильне дотримання підприємцями законних приписів цих органів.

Отже, під адміністративно-правовим регулюванням слід розуміти один із видів державного впливу на суспільні відносини, що здійснюється уповноваженими державними органами за допомогою специфічної системи правових засобів, з метою їх упорядкування [9].

Таким чином, удосконалення законодавства щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це цілеспрямований вплив з боку органів державної влади на підприємницькі відносини у сфері торгівлі з метою покращення якості та ефективності функціонування малих і середніх підприємств; прийняття нормативно-правових актів щодо покращення інвестиційного клімату в підприємницькій діяльності у сфері торгівлі.

Указом Президента України «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» з метою вдосконалення

державного регулювання господарської діяльності для забезпечення гарантування конституційного права кожного громадянина на підприємницьку діяльність, недопущення порушення цього права, відповідно до статей 42 та 102 Конституції України було ухвалено Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності [11].

В Указі Президента України «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» визначено, що пріоритетними напрямками вдосконалення державного регулювання господарської діяльності мають стати: 1) усунення необґрунтованих підстав для здійснення заходів державного нагляду (контролю) органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 2) спрощення дозвільної системи та мінімізація видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню; 3) залучення неприбуткових об'єднань підприємців до формування основних засад державної регуляторної політики; 4) недопущення політизації діяльності регуляторних органів; 5) удосконалення системи оподаткування, зокрема шляхом скорочення кількості видів податків, зборів, спрощення адміністрування податків, зборів, реформування законодавства з питань оподаткування податком на додану вартість; 6) усунення технічних бар'єрів під час здійснення окремих видів господарської діяльності; 7) підвищення статусу уповноваженого органу у сфері державної регуляторної політики та підприємництва; 8) збільшення фінансово-кредитної підтримки для стимулювання розвитку підприємництва; 9) недопущення неправомірного втручання державних органів та органів місцевого самоврядування у діяльність суб'єктів господарювання [11].

Як бачимо, законодавчими органами було визначено пріоритетні напрямки розвитку господарської діяльності. Погоджуємось, що регуляторна політика має значний вплив на розвиток підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Однак вважаємо за необхідне мінімізувати бюрократичний елемент у сфері підприємницької діяльності в галузі торгівлі з метою покращення рівня реагування на ті суспільні процеси, що виникають у соціумі.

Як вважає Т. Васильців, регуляторна політика органів державного управління в більшості регіонів і на субрегіональному рівні є недостатньо ефективною через її неповну відповідність принципам прозорості, підзвітності, громадської активності, саморегульованості системи, достатності інституційної бази для публічного діалогу; обрані на загальнодержавному рівні заходи з реформування засад регуляторних відносин на місцевому рівні не виконуються або виконуються формально; асоціативні підприємницькі об'єднання часто не спроможні справляти реальний вплив на формування регуляторного клімату, що призводить до погіршення рівня економічної безпеки підприємництва в Україні. Законодавча база (нормативно-правове регулювання підприємництва) України є недостатньою правовою основою як для розвитку підприємництва, так і зміцнення його економічної безпеки; правові засади та механізми забезпечення економічної безпеки підприємництва не передбачені в жодному з державних, регіональних чи місцевих стратегічних програмних документів. Фінансові ресурси, призначені для фінансування заходів, передбачених програмами підтримки підприємництва в Україні, є вкрай мізерними, не створено систему реалізації розрізнених проєктів за кошти міжнародної технічної допомоги, що унеможлиблює якісне поліпшення ситуації щодо розвитку підприємництва (а надто зміцнення його економічної безпеки).

Діяльність органів державного управління всіх рівнів, особливо регіонального та місцевого, щодо забезпечення економічної безпеки підприємництва є неналежною – про це свідчать статичні дані про кількість правопорушень, зокрема вчинених щодо суб'єктів підприємницької діяльності, та низький рівень розкриття цих злочинів. Органами державного управління, зокрема на регіональному та субрегіональному рівнях ієрархії управління економікою, неповною мірою використовуються засоби соціально-психологічного та інформаційно-роз'яснювального характеру. Інституційна інфраструктура забезпечення економічної безпеки в Україні є несформованою та недостатньою, понад те, вітчизняне інституційне

підприємницьке середовище є недостатнім навіть для становлення та розвитку підприємництва, а його недоліками є брак інституцій підтримки становленню підприємств [13].

На думку І. Ямкової, у загальному вигляді вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності має здійснюватися за відповідними напрямками. Перший напрямок опосередковується необхідністю формування в суспільстві засобами агітації, заохочення, переконання суспільної думки, що процвітаючі підприємці – це основа матеріального достатку всіх інших верств населення. Другий напрямок пов'язаний з необхідністю забезпечення умов функціонування ринкової економіки за рахунок забезпечення правової бази та суспільної атмосфери, що сприяють успішному розвитку підприємницької діяльності і створюють умови інтегрування підприємців у загальний простір соціальної відповідальності й підтримки стабільності економічних реформ і виконання програм соціально-економічного розвитку. Третій напрямок передбачає реформування регуляторних відносин між державою та суб'єктами підприємництва з метою подолання протидії ходу регуляторної й адміністративної реформи та інертності з боку органів публічної адміністрації, які мають повноваження у сфері регуляторної політики.

Удосконалення правового забезпечення потребує вдосконалення: норм, які визначають правовий статус суб'єктів підприємництва в ході реалізації ними господарської компетенції й оптимізацію державного регулювання; сутності, змісту й ефективності законів; визначення змісту й ефективності адміністративно-правової та господарсько-правової відповідальності; правового механізму забезпечення реалізації й захисту економічних і соціальних прав та інтересів підприємців; правових основ адміністративної діяльності публічної адміністрації; правих заходів щодо викорінювання корупції в господарській і публічній сферах; порядку збалансованості державних і суспільних інтересів з інтересами суб'єктів підприємства (публічноправових з приватноправовими); організації заходів для адаптації

національного законодавства в підприємницькій сфері до європейського законодавства; основних положень щодо правового режиму власності (прийняття Закону про власність); економіко-правового механізму легалізації тіньового капіталу, тіньової діяльності й тіньової економіки [14].

Слушною є думка Л. Нікітенко, що с особливої уваги потребує вдосконалення функцій Уряду країни в розвитку підприємництва. Закріплення позитивних тенденцій економічного розвитку Кабінет Міністрів України проголосив стратегічною метою, для реалізації якої потрібно розробити та втілити в життя низку заходів, що сприятимуть поліпшенню умов розвитку підприємницької діяльності, зокрема за такими напрямками:

- 1) оптимізація процедури започаткування підприємницької діяльності;
- 2) спрощення процедури реєстрації припинення підприємницької діяльності;
- 3) удосконалення системи фінансово-кредитної підтримки підприємництва;
- 4) підвищення ефективності державної регуляторної політики;
- 5) забезпечення повноцінної реалізації механізму оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності;
- 6) підвищення ефективності державної підтримки та захисту підприємництва;
- 7) усунення адміністративно-бюрократичних перешкод у сфері підприємництва [15].

Механізм дії «єдиного вікна», який застосовується під час реєстрації особи як підприємця, підлягає серйозному доопрацюванню. Недостатньо напрацьовано досвід практичного здійснення діяльності принципу «єдиного вікна» і низка інших, не менш важливих причин, призводить до збоїв і недоліків у роботі «єдиних вікон». Це передбачає необхідність розробки низки заходів щодо взаємодії насамперед представників новостворених структур із тими, що вже працюють, а також коректування організаційної структури єдиних центрів і вдосконалення програмного забезпечення роботи цих організацій [15].

Законом України від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України») внесено низку змін до Закону України від 8 липня 2010 року № 2464 – VI «Про збір та облік єдиного

внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», які набули чинності з 1 січня 2017 року, зокрема щодо нарахування єдиного соціального внеску у 2017 році фізичними особами-підприємцями та його сплати, зокрема тими, які обрали спрощену систему оподаткування, та особами, які провадять незалежну професійну діяльність. Дія Закону № 2464 поширюється на відносини, що виникають під час провадження діяльності, пов'язаної зі збором та веденням обліку єдиного внеску [3]. З прийняттям таких змін кількість підприємців зменшилася на сто двадцять тисяч.

Відповідно до ч. 12 ст. 9 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» єдиний внесок підлягає сплаті незалежно від фінансового стану платника. За наявності у платника єдиного внеску одночасно із зобов'язаннями зі сплати єдиного внеску та зобов'язань із сплати податків, інших обов'язкових платежів, передбачених законом, або зобов'язань перед іншими кредиторами, зобов'язання зі сплати єдиного внеску виконуються в першу чергу і мають пріоритет перед усіма іншими зобов'язаннями, крім зобов'язань з виплати заробітної плати (доходу) [16].

Зрозуміло, що єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відіграє важливу роль у виплаті страхових виплат застрахованим особам. Однак не можемо погодитися з вищевказаним формулюванням щодо обов'язковості сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Вважаємо за необхідне внести зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», виклавши ч. 12 ст. 9 у такі редакції: «Єдиний внесок підлягає сплаті при отриманні прибутку платником».

Таким чином, платники, які не отримали прибутку, будуть звільнитися від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Це сприятиме відкриттю нових підприємств і стимулюватиме їх діяльність. Однак обов'язок сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове

державне соціальне страхування спровокував масове закриття фізичних осіб-підприємців, які не отримували доходу. Вважаємо це негативним явищем в українському суспільстві.

У ст. 155-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено відповідальність за обман покупця чи замовника. Обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг – тягне за собою накладення штрафу від двох до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [17].

Вважаємо за доцільне внести зміни в санкцію цієї статті та посилити відповідальність за обман покупця чи замовника. Необхідно викласти санкцію в такій редакції: «тягне за собою накладення штрафу від п'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Вважаємо, що в такому разі буде менше випадків обману покупця чи замовника, коли продавець буде нести більш сувору відповідальність за вчинення такого правопорушення. Більше того, суспільні відносини у сфері торгівлі будуть більш чесними та прозорими.

Враховуючи значну роль, яку відіграє торгівля в життєзабезпеченні населення України та її регіонів, одним з основних напрямків подальшого розвитку роздрібної торгівлі є розроблення «Стратегії розвитку торгівлі в Україні», яка б містила аналіз та оцінку розвитку роздрібної торгівлі, цілі, завдання та пріоритетні напрямки її розвитку. Стратегія також має визначати цільові орієнтири, етапи, часові проміжки та соціально-економічні наслідки її реалізації, механізми, інструменти і способи досягнення визначених цілей та завдань. Метою цієї стратегії має бути максимально повне задоволення потреб населення в послугах торгівлі шляхом створення ефективної товаропровідної інфраструктури, відповідної вимогам інноваційного сценарію розвитку економіки України [21].

Погоджуємося з В. Осколковим у тому, що найбільшим ударом по роздрібній торгівлі була девальвація національної валюти. Така ситуація значно вплинула на зниження ділової активності імпортерів, оскільки ціни на їх товари в гривневому еквіваленті підвищились. Підприємці зараз мають обирати: зменшувати власну націнку чи торгувати за неконкурентоздатної ціною [19].

Слушною є думка В. Осколкова, що передусім для стабілізації темпів розвитку роздрібної торгівлі необхідно забезпечити стабільну економіку, тобто стабільний курс національної валюти та адекватний реаліям рівень заробітної плати. Крім того необхідно вдосконалити законодавство стосовно торгівлі в Інтернеті, оскільки ця галузь є дуже перспективною (більше 30% українців регулярно купують в інтернет-магазинах). Важливо також регулювати діяльність великих гравців ринку, аби уникнути монополізації та торгівельних змов. На місцевому рівні важливо приділяти увагу торгівлі на рингах, запобігати стихійній торгівлі. За умови виконання вищенаведених рекомендацій можна очікувати на поживлення роздрібної торгівлі в найближчій перспективі [19].

Законодавство України передбачає здійснення певних заходів лише в разі зловживання суб'єктом господарювання монополічним (домінантним) становищем, а саме при встановленні таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б установити за умови існування значної конкуренції на ринку; застосуванні різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод із суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих причин; обумовленні укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; обмеженні виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; частковій або повній відмові від придбання або реалізації товару за відсутності

альтернативних джерел реалізації чи придбання; суттєвому обмеженні конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих причин; створенні перешкод для доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання [20].

У нових соціально-економічних умовах основною проблемою антимонопольної політики стало не просто формальне усунення монополізму, а створення ефективного конкурентного середовища, здатного забезпечити стале економічне зростання і стабільне підвищення життєвого рівня народу. Основним змістом сучасного етапу антимонопольної політики в Україні є захист уже створеного конкурентного середовища, підвищення ефективності функціонування існуючих конкурентних відносин. Це призвело до трансформації антимонопольної політики держави в конкурентну політику, а антимонопольне законодавство – у конкурентне законодавство [18].

Як вважає Ю. Петруня, розвиток національної мережі торговельних підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами є одним із пріоритетних напрямків відновлення національної економіки та соціальної стабільності. Тому формування сприятливого конкурентного середовища та адекватного антимонопольного регулювання в цій сфері є об'єктивною необхідністю [18].

Одним із найбільш болючих питань щодо регулювання рівня монополізму у сфері торгівельної діяльності є встановлення факту перевищення умов концентрації капіталів. Підвищення порогового рівня цього показника в чинному законодавстві України дозволить більш активно входити на ринок України загальновизнаних великих іноземних торговельних мереж, які мають значний досвід роботи на продовольчих ринках і здатні забезпечити створення конкурентного середовища в цій сфері [18].

Отже, вважаємо за необхідне впровадити адміністративно-правове зобов'язання великих торгівельних мереж, щоб 25 % від загальної торгівельної площі зали виділялося іншим приватним підприємцям та юридичним особам для здійснення підприємницької діяльності. Це забезпечить стабільний розвиток малого й середнього підприємництва в Україні, а також мінімізує ризик монопольного становища на ринку великих торгівельних мереж.

Іншим важливим питанням у сфері здійснення підприємницької діяльності у сфері торгівлі є стихійна торгівля.

Стихійна торгівля продуктами харчування – загроза епідемічному добробуту населення. У жодній європейській країні не побачимо вуличних продавців крамом на тротуарах чи в інших не облаштованих для цього місцях. Проте на вулицях і площах наших міст, у дворах, під'їздах, скверах та інших невстановлених місцях розгорнулася ціла мережа несанкціонованого збуту м'ясних і молочних продуктів, риби, городини тощо. Попри те, що придбані з рук продукти харчування не відповідають санітарним нормам, люди часто ігнорують ці застереження, вважаючи, що такі продукти дешевші і свіжіші – від господаря, а не від перекупників, та й заощаджується час на відвідини ринку чи супермаркету. Активно торгують харчовими продуктами, їжею швидкого приготування без належного санітарного контролю зі самочинно встановлених точок продажу деякі кмітливі підприємці, утворюючи цілі осередки незаконної торгівлі [22].

Стихійна торгівля – потенційна небезпека для споживача. Продукти харчування, які безконтрольно реалізують несумлінні підприємці, приватні особи з рук, не пройшли лабораторний контроль, не мають відповідного маркування, не упаковані належним чином. Отже, їх споживання може спричинити небезпечні гострі кишкові інфекції. Позиватися ж до суду за шкоду, заподіяну здоров'ю, підстав не буде – відповідача немає. Найефективніший засіб боротьби зі стихійною торгівлею – не купувати продуктів харчування в невстановлених місцях [22].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про підприємництво» підприємництво здійснюється на основі таких принципів: вільний вибір видів діяльності; залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян; самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін відповідно до законодавства; вільний найм працівників; залучення й використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством; вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством; самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою – зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [23].

Дійсно, особа може на власний вибір обирати вид підприємницької діяльності, здійснювати її на власний розсуд, однак це має бути безпечно, належної якості продукція, яка пройшла перевірку та має сертифікат відповідності й ліцензію (у разі, якщо це передбачено законом).

Таким чином, передусім необхідно запровадити спеціально відведені та обладнані місця для здійснення торгівлі, вжити заходів щодо усунення стихійної торгівлі. Одним з основних принципів здійснення підприємницької діяльності у сфері торгівлі має стати принцип контрольованої торгівлі. Тільки тоді покупець може бути впевнений у безпечності та якості проданого товару.

Важливо звернути увагу на Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є положення про створення поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі (ЗВТ). Ними передбачено суттєву лібералізацію торгівлі (усунення тарифів чи квот) між сторонами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази. Робота над створення ЗВТ серед іншого

полягатиме у скасуванні Україною та ЄС увізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного; у запровадженні правил визначення походження товарів, які є одним з елементів застосування торговельних преференцій; у приведенні Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних і фітосанітарних заходів та заходів щодо безпеки харчових продуктів відповідно до європейських, завдяки чому українські промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не потребуватимуть додаткової сертифікації в ЄС; у встановленні сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг; у запровадженні Україною правил ЄС у сфері державних закупівель, що дозволить поступово відкрити для України ринок державних закупівель ЄС; у спрощенні митних процедур і попередженні шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів; у посиленні Україною захисту прав інтелектуальної власності [24].

Створення ЗВТ між Україною та ЄС відбуватиметься поступово, протягом 10 років. Результатами запровадження ЗВТ між Україною та ЄС стануть тісна економічна інтеграція, створення практично таких же умов для торгівлі між Україною та ЄС, що мають місце в торгівлі всередині Союзу, покращення інвестиційного клімату та прозорі правила ведення бізнесу в Україні, збільшення вибору, підвищення безпечності та якості товарів, зниження цін для українських споживачів, можливість доступу українських підприємств, крім ринку ЄС, до ринків третіх країн у зв'язку з переходом на прийняті в усьому світі стандарти [24].

Отже, перед Україною постають конкретні завдання щодо нормативного наближення вітчизняного законодавства до вимог європейського Союзу, здійснення заходів щодо сертифікації та встановлення відповідності товарів до вимог і стандартів Європейського Союзу. Вважаємо за необхідне запровадити максимальний доступ до українських ринків та усунення бюрократичної складової при здійсненні торгівельної діяльності. В Україні необхідно створити ринок без корупційних регулярних державних

закупівель, щоб продемонструвати світовій спільноті готовність вступу та створення зони вільної торгівлі.

У контексті нашого дослідження набуває все більшої актуальності питання здійснення інтернет-торгівлі.

Як вважає О. Хамула, слабка теоретична і методична розробленість засад створення систем електронної торгівлі актуалізує невідкладне вирішення таких найбільш важливих проблем: уточнення основних категорій і понять, застосовуваних у системі управління електронною торгівлею; розроблення основних наукових принципів побудови системи електронної торгівлі; розроблення структурної моделі інтернет-економіки й обґрунтування в ній місця систем електронної торгівлі; розкриття особливостей побудови різних моделей системи електронної комерції; класифікація видів організаційно-економічних моделей електронної комерції, реалізовуваних у мережі Інтернет; обґрунтування найбільш доцільних сфер провадження електронної торгівлі; класифікація принципових властивостей електронної комерції, що відрізняють її від традиційної форми торгівлі; обґрунтування складу основних елементів системи електронної торгівлі і їх характеристика; формулювання основних вимог до організації електронного магазину; оцінювання сучасних технологій, застосовуваних у системі електронної торгівлі, і формулювання рекомендацій з їх цільового використання; систематизація загальних економічних вигод, одержуваних всіма учасниками електронної торгівлі; визначення повного комплексу економіко-організаційних переваг, одержуваних виробниками, маркетологами, покупцями при використанні систем електронної торгівлі; обґрунтування основних організаційно-економічних завдань, що підлягають вирішенню в системі електронної торгівлі [25].

Основною проблемою реалізації товарів та послуг є недовіра фактичних і потенційних споживачів до продавців. Кожен третій online-покупець стикався із шахрайством. Така ситуація характерна не лише для українського інтернет-ринку, а й для світового в цілому. Недовіра цільових

аудиторій підкріплюється неможливістю адекватно оцінити якість товару або послуги, найчастіше цей фактор викликає сумніви щодо покупок on-line. Ринок інтернет-торгівлі має безліч перспективних напрямків, однак для України найбільш вигідними є створення шопінг-клубів і магазинів, що спеціалізуються з продажу товарів промислового призначення. Світ моди має сильний вплив на молодь, тому доцільно створювати сервіси, що нададуть можливість легко придбавати фірмові речі. Ринок інтернет-торгівлі досить насичений, тому товарами широкого вжитку важко здивувати. Цінуючи час та кошти на пошук будівельних матеріалів, металопрокату тощо, компанії-товаровиробники все частіше звертаються до Інтернету. Україна має значний потенціал розвитку інтернет-торгівлі як на національних, так і зарубіжних ринках. Цей вид комерційної діяльності дозволяє знайти своє місце на ринку бізнесменам-початківцям, а також підвищити ефективність функціонування великих підприємств, зокрема тих, що виготовляють і просувають на ринку продукцію промислового використання [26].

Вважаємо, що для усунення шахрайських дій з боку підприємців необхідно запровадити інтернет-портал Асоціації підприємців інтернет-торгівлі. Такий портал має відображати статус підприємця, його надійність. Для того, щоб потрапити до Асоціації підприємців інтернет-торгівлі, підприємці мають пройти процедуру акредитації з наданням пакету дозвільної документації та сертифікації на торговельну продукцію. Підприємець має виконувати вимоги щодо надання якісних, вчасних і доступних послуг покупцям. Інтернет-портал Асоціації підприємців інтернет-торгівлі має приймати скарги від покупців у разі порушенням підприємцем договірних вимог. Адміністратори порталу мають відображати скарги на веб-сторінці підприємця та встановлювати його рейтинг надійності. Також цей інтернет-портал може рекомендувати замовляти товари в певного підприємця або ж не рекомендувати.

Підприємці на інтернет-порталі Асоціації підприємців інтернет-торгівлі мають розділятися за трьома категоріями: ті, яких рекомендує

Асоціація; ті, яких не рекомендує Асоціація, і ті, які не входять до Асоціації підприємців інтернет-торгівлі.

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– удосконалення законодавства щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це цілеспрямований вплив з боку органів державної влади на підприємницькі відносини у сфері торгівлі з метою покращення якості та ефективності функціонування малих і середніх підприємств; прийняття нормативно-правових актів щодо покращення інвестиційного клімату у підприємницькій діяльності у сфері торгівлі;

– законодавчими органами було визначено пріоритетні напрямки розвитку господарської діяльності. Погоджуємось, що регуляторна політика має значний вплив на розвиток підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Однак вважаємо за необхідне мінімізувати бюрократичний елемент у сфері підприємницької діяльності у сфері торгівлі з метою покращення рівня реагування на ті суспільні процеси, що виникають у соціумі;

– єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відіграє важливу роль у виплаті страхових виплат застрахованим особам. Однак не можемо погодитися з формулюванням щодо обов'язковості сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Необхідно внести зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та викласти ч. 12 ст. 9 у такій редакції: «Єдиний внесок підлягає сплаті при отриманні прибутку платником». Платники, які не отримали прибутку, будуть звільнятися від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Це сприятиме відкриттю нових підприємств і стимулюватиме їх діяльність. Однак обов'язок сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування спровокував масове закриття фізичних осіб-підприємців, які не отримували доходу. Вважаємо це негативним явищем в українському суспільстві;

– доведено, що слід упровадити адміністративно-правове зобов'язання великих торговельних мереж, щоб 25 % від загальної торговельної площі зали виділялося іншим приватним підприємцям та юридичним особам для здійснення підприємницької діяльності. Це забезпечить стабільний розвиток малого й середнього підприємництва в Україні, а також мінімізує ризик монопольного становища на ринку великих торговельних мереж;

– запропоновано внести зміни в санкцію статті ст. 155-2 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» та посилити відповідальність за обман покупця чи замовника, виклавши це в такій редакції: «тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». У такому разі буде менше випадків обману покупця чи замовника, коли продавець буде нести більш сувору відповідальність за вчинення такого правопорушення. Більше того, суспільні відносини у сфері торгівлі будуть більш чесними та прозорими;

– слід надати право фізичним особам-підприємцям, які здійснюють сезонну торговельну діяльність, здійснювати «замороження» свого статусу на певний строк, упродовж якого вони мають право не подавати податкову звітність і не сплачувати податків, зокрема через внесення змін і доповнень до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», та в частині 12 статті 9 визначити, що фізичні особи-підприємці мають здійснити «замороження» свого бізнесу та звільнитися від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

– як спеціальну форму адміністративної діяльності публічної адміністрації (здійснення матеріально-технічної операції) запропоновано громадським організаціям, які опікуються проблемами інтернет-торгівлі, розробити спеціалізований веб-сайт «Інтернет-торгівля» (портал). Цей сайт має відображати правовий статус суб'єктів інтернетної торговельної діяльності, якість надання ними послуг споживачам, попереджати шахрайські дії. Адже для того, щоб зареєструватися на аналізованому веб-

сайті, суб'єкти торгівельної діяльності мають пройти процедуру акредитації з наданням певного переліку документації. Портал буде здатний приймати скарги від покупців у разі порушення підприємцем договірних торгівельних вимог. Адміністратори порталу будуть їх аналізувати й відображати на порталі, що в комплексі буде формувати рейтинг надійності й висвітлювати якість надання торгівельних послуг підприємцями, які здійснюють інтернет-торгівлю.

Висновок до розділу 3

1. Виявлено на досвіді іноземних країн, які швидкими темпами досягли високих показників в економіці, що важливого значення набуває підтримка й розвиток малого й середнього бізнесу за допомогою систематичного й об'єктивного адміністративно-правового регулювання. У країнах Європейського Союзу існує чіткий розподіл між центральними й місцевими органами влади в адміністративно-правовому регулюванні у сфері торгівлі. Центральні органи формують і виконують стратегічні завдання у сфері торгівлі, тим самим окреслюючи пріоритетні напрямки розвитку торгівлі, а місцеві органи влади адаптують ці програми під особливості розвитку торгівлі в певному регіоні.

2. Виявлено, що в адміністративно-правовому регулюванні торгівлі країн-учасниць ЄС важливе значення має податкова підтримка. На початкових етапах розвитку малого й середнього бізнесу застосовуються податкові канікули або нижчі ставки бази оподаткування. Це зменшить податковий тягар підприємця та дасть можливість хоча б у перший рік своєї діяльності налагодити роботу торгівельного суб'єкта. У цьому аспекті постає необхідність розроблення й упровадження державних програм щодо підтримання підприємців-початківців. У країнах Європейського Союзу добре розвинена інвестиційна, інноваційна, антимонопольна й податкова політика,

що дає можливість започаткувати власну справу та успішно її провадити впродовж тривалого часу.

3. У США створено сприятливі умови для розвитку малих і середніх підприємств за допомогою виваженого податкового стимулювання. Збирання податків у США – це не процес збагачення держави за рахунок малих і середніх підприємств, навпаки – збагачення підприємців є запорукою процвітання держави. У США встановлено такі податкові ставки, які дають можливість підприємцю і сплачувати податки, і розвивати власний бізнес. У Японії одним з основних напрямків розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу є надання субсидій малим і середнім підприємствам. За такої адміністративної підтримки ці підприємства можуть не тільки працювати з метою отримання прибутку, але й дозволити собі проводити необхідні дослідження для покращення якості продукції відповідно до новітніх вимог суспільства.

4. Запропоновано внести зміни в санкцію статті ст. 155-2 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» та посилити відповідальність за обман покупця чи замовника, виклавши це в такій редакції: «тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». У такому разі буде менше випадків обману покупця чи замовника, коли продавець буде нести більш сувору відповідальність за вчинення такого правопорушення. Більше того, суспільні відносини у сфері торгівлі будуть більш чесними та прозорими.

5. Слід надати право фізичним особам-підприємцям, які здійснюють сезонну торгівельну діяльність, здійснювати «замороження» свого статусу на певний строк, упродовж якого вони мають право не подавати податкову звітність і не сплачувати податків, зокрема через внесення змін і доповнень до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», та в ч. 12 ст. 9 визначити, що фізичні особи-підприємці мають здійснити «замороження» свого бізнесу та

звільнитися від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

6. Як спеціальну форму адміністративної діяльності публічної адміністрації (здійснення матеріально-технічної операції) запропоновано громадським організаціям, які опікуються проблемами інтернет-торгівлі, розробити спеціалізований веб-сайт «Інтернет-торгівля» (портал). Цей сайт має відображати правовий статус суб'єктів інтернетної торгівельної діяльності, якість надання ними послуг споживачам, попереджати шахрайські дії. Адже для того, щоб зареєструватися на аналізованому веб-сайті, суб'єкти торгівельної діяльності мають пройти процедуру акредитації з наданням певного переліку документації. Портал буде здатний приймати скарги від покупців у разі порушення підприємцем договірних торгівельних вимог. Адміністратори порталу будуть їх аналізувати й відображати на порталі, що в комплексі буде формувати рейтинг надійності й висвітлювати якість надання торгівельних послуг підприємцями, які здійснюють інтернет-торгівлю.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства та правореалізаційної діяльності публічної адміністрації наведено нове розв'язання наукового завдання стосовно розвитку засад та адміністративного інструментарію щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, визначено наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження.

1. Доведено, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це заснована на адміністративно-правових нормах діяльність органів публічної адміністрації з метою охорони прав фізичних і юридичних осіб на якісні й безпечні продукти і товари (захисту прав споживачів), сприяння розвитку торгівлі, захисту їх від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та інших осіб.

2. З'ясовано адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, що здійснює регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі як систему адміністративних обов'язків і прав, завдань і повноважень суб'єктів публічної адміністрації, якими вони законодавчо наділені з метою регулювання цільової торгівельної сфери; статус визначає ієрархічне місце суб'єкта публічної адміністрації в системі органів публічної влади, що можуть нести адміністративну (спеціальну дисциплінарну) відповідальність за невиконання та неналежне виконання своїх законодавчо визначених обов'язків.

3. Виявлено, що спеціальні принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі – це стабільні вимоги (засади), які сприяють утвердженню та захисту прав споживачів (суб'єктами публічної адміністрації) і суб'єктів торгівельної діяльності (від суб'єктів публічної адміністрації) – як суспільних цінностей, на яких

ґрунтується адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі, як загальнообов'язкових соціально-правових регуляторів між продавцями, публічною адміністрацією та споживачами, на основі яких базуються (розробляються і приймаються) норми адміністративного права, а також інші адміністративно-правові складові такого регулювання.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі віднесено: принцип недопущення реалізації небезпечних для життя і здоров'я товарів; принцип забезпечення права споживачів на безпечні та якісні товари, що полягає у сприянні конкуренції та здійсненні антимонопольного обмеження для монополістів; принцип адміністративного й судового оскарження дій суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють контроль і нагляд у сфері торгівлі; принцип пропорційності (мінімальності) адміністративного втручання публічної адміністрації в діяльність суб'єктів торгівельної діяльності.

4. Доведено, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі – це зовнішнє вираження діяльності суб'єктів публічної адміністрації, у більшості випадків посадових осіб і підрозділів центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері торгівлі, що здійснюється в межах наділених повноважень і з метою реалізації та забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб на доступність якісних товарів у більшості випадків без прямого адміністративного впливу негативного характеру на суб'єктів торгівельної діяльності, через видання адміністративних актів (нормативно-правових й індивідуальних) і здійснення матеріально-технічних операцій.

5. Сформовано ознаки адміністративної відповідальності у сфері торгівлі: це різновид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб за порушення прав покупців; настає за вчинення правопорушень, передбачених адміністративним законодавством (КУпАП та іншими

законами України); полягає в накладенні адміністративних стягнень на фізичних чи юридичних осіб карної юридичної природи; 4) є своєрідною формою адміністративного примусу, за яким винна особа має стерпіти покарання; накладається уповноваженими органами державної влади – судом або у формі квазісудової діяльності – публічною адміністрацією, яка здійснює контроль і нагляд за дотриманням правил торгівлі; захищає суспільні відносини в торгівельній сфері від протиправних, винних, суспільно небезпечних дій незначної важкості; є засобом захисту споживачів, їх здоров'я від неякісних товарів і послуг, які не відповідають чинним установленим вимогам у торгівельній сфері.

6. Доведено, що адміністративні процедури у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі характеризуються такими особовостями: вони встановлюються нормами адміністративного законодавства, які регулюють різні питання торгівельної діяльності; визначають порядок розгляду й розв'язання спеціальними органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ щодо різних вагомих чинників у сфері торгівлі; метою цих адміністративних дій є забезпечення прав споживачів на безпечні, якісні товари за мінімально можливою ринковою вартістю; поділяються на адміністративні процедури – легалізації особи, суб'єкта торгівельної діяльності; патентування торгівельної діяльності; ліцензування деяких видів торгівельної діяльності; порядку розслідування випадків порушення торгів продовольчими товарами; порядку з'ясування випадків порушення правил торгівлі промисловими товарами; сертифікації промислової продукції; сертифікації продовольчої продукції (молочної, м'ясної, зерна і круп, алкогольної та ін.).

7. Виявлено на прикладі розвинутих іноземних держав ефективні адміністративні заходи забезпечення розвитку суб'єктів торгівельної діяльності. Зокрема в США – це планова й систематична адміністративна діяльність публічної адміністрації з метою залучення інвестицій і підтримання наявних інвестиційних проектів, виваженого й толерантного

ставлення до платників податків; на досвіді Японії з'ясовано, що одним з основних напрямків розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу у сфері торгівлі є широке надання субсидій як наслідок взаємовигідного приватно-державного партнерства.

8. Удосконалено законодавство щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі як цілеспрямованого впливу з боку органів державної влади, які мають право здійснювати правотворчість, на адміністративно-правові відносини у сфері торгівлі з метою покращення якості й ефективності функціонування малих і середній підприємств, прийняття нормативно-правових актів щодо покращення інвестиційного клімату в підприємницькій діяльності у сфері торгівлі, забезпечення фізичних і юридичних осіб безпечними, якісними товарами за мінімальну ціну в результаті ефективного антимонопольного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ПІДРОЗДІЛ 1.1

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст 141.
2. Сідак С. П. Адміністративно-правова охорона права на підприємницьку діяльність в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00. Держ. НДІ МВС України. Київ, 2010. 19 с.
3. Хасанова В. В. Державне регулювання внутрішньої торгівлі в Україні (організаційно-правовий аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2009. 20 с.
4. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі торговельної діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ун-т внутр. справ. Харків, 1999. 17 с.
5. Грицаєнко Л. Р. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2001. 17 с.
6. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 20 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Голос України. 1996.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 №2210-III. Урядовий кур'єр. 2001. № 50.
10. Черниш І. А. Адміністративно-правове регулювання внутрішньої торгівлі в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Відкритий міжнар. ун-т розв. людини"Україна". Київ, 2011. 18 с.

11. Про схвалення Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю": Розпорядження КМУ від 07.10.2009 № 1200-р. Урядовий кур'єр. 2009. № 199.

12. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Голос України. 1991.

13. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. Урядовий кур'єр. 2015. № 64.

14. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Голос України. 2010. № 229.

15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Голос України. 2003. № 49.

ПІДРОЗДІЛ 1.2

1. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус антимонопольного комітету України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Харків, 2010. 19 с.

2. Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2002. 21 с.

3. Лебідь Н. В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 20 с.

4. Бригінець О. О. Адміністративно-правовий статус державної податкової служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2011. 19 с.

5. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 19 с.

6. Кашперський О. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів ліцензування господарської діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 19 с.
7. Волкович О. Ю. Адміністративно-правові засади управління господарськими товариствами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 19 с.
8. Плетньова О. О. Адміністративно-правові засади формування системи та правового статусу антимонопольних органів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2010. 19 с.
9. Пальчук П. М. Ліцензування торговельної діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Київ, 2008. 20 с.
10. Кикоть П. В. Міністерства в системі органів виконавчої влади України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. 16 с.
11. Авер'янова В. Б. Адміністративне право України: підручник. Академічний курс у 2 т. Т. 1 : Загальна частина. Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.
12. Бондаренко Д. С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері державно-приватного партнерства за законодавством України. Актуальні проблеми держави і права.. №3. 2014. с. 351-358
13. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. Голос України. 2014. № 39.
14. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі: Указ Президента України від 31.05.2011 № 634/2011. Урядовий кур'єр. 2011. № 104.
15. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50.

16. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: Указ Президента України від 13.04.2011. № 465/2011. Урядовий кур'єр. 2011. № 87.
17. Про Державну фіскальну службу України: Постанова КМУ від 21.05.2014 № 236. Урядовий кур'єр. 2014. № 120.
18. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова КМУ від 24.12.2014 № 724. Урядовий кур'єр. 2015. № 2.
19. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. Голос України. 2003. № 193.
20. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
21. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Голос України. 1991.
22. Торяник В. Об'єднання споживачів як громадські органи. Науковий вісник ужгородського університету. № 15. 2010. С. 43-46.
23. Про Всеукраїнську федерацію споживачів «ПУЛЬС». Consumerinfo. 2017. URL: <http://www.consumerinfo.org.ua/about/>
24. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація з питань захисту прав споживачів». Vgo-Dovira. 2017. URL: <http://vgo-dovira.org/koncepcia-diyalnosti>
25. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова КМУ від 02.09.2015 № 667. Урядовий кур'єр. 2015. № 168.
26. Корсак В. І. Актуальні проблеми регулювання галузі роздрібною торгівлі. Економіка та держава. № 6. 2013. с. 25-26.
27. Черниш І. А. Адміністративно-правове регулювання внутрішньої торгівлі в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Відкритий міжнар. ун-т розв. людини"Україна". Київ, 2011. 18 с.

28. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. Урядовий кур'єр. 2015. № 64.

29. Андрусак Т. Г. Теорія держави і права. Фонд "Право для України". Львів. 1997. 198 с.

ПІДРОЗДІЛ 1.3

1. Кривий А. О. Адміністративно-правова діяльність чергової служби органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

2. Бондар С. О. Адміністративно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.

3. Коліушко І., Тимощук В. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів). Київ, 2006. 32 с.

4. Німко О. Б. Адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. аграр. ун-т. Київ, 2008. 19 с.

5. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації, Форум права, 2010, Випуск № 4. С. 522-525.

6. Лата Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 18 с.

7. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 20 с.

8.Ткач І. В. Принципи прозорості та відкритості як невід'ємна складова публічного управління: теоретичний аспект International Scientific Journal. 2016. URL: <http://www.inter-nauka.com/issues/2016/12/1814/>

9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV Голос України. 2003. № 49.

10. Про Кабінет Міністрів України від 27.02.2014 № 794-VII. Голос України від 01.03.2014. № 39.
11. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50.
12. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: Указ Президента України від 13.04.2011 № 465/2011. Урядовий кур'єр. 2011. № 87.
13. Резолюція 39/248 Генеральної Асамблеї ООН "Керівні принципи для захисту інтересів споживачів". ВР України. 2016. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /995_903/card2#Card
14. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова КМУ від 24.12.2014 № 724. Урядовий кур'єр. 2015. № 2.
15. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності від 11.09.2003 № 1160-І. Голос України. 2003. № 1930.
16. Фесюнін В.М. Основні принципи діяльності та вимоги до працівника державної фіскальної служби України в процесі реформування фіскальних відносин Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6-1. Том 3. 2014. С. 62-66.
17. Сливка С. Філософські принципи у праві. Національний університет «Львівська політехніка». Випуск № 5. С. 87-99.
18. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. Загальне адміністративне права: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2015, 568 с.
19. Грушевський В. А. Спеціальні принципи діяльності регіональних управлінь державної фіскальної служби України. Форум права. 2016. Випуск №1. С. 81-85.
20. Барінов В. В., Скорик Г. І., Скорик О. В. Захист прав споживачів: проблеми в Україні та світовий досвід. Національний університет «Львівська політехніка». 2012. Випуск № 3. С. 112-117.
21. Прилуцька Н. Захист прав споживачів. Товари і ринки. 2015. Випуск № 2. С. 5-16.

22. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Голос України. 2012. № 70.

23. Рогоза Я. Е. Розвиток принципів відкритості та прозорості в європейській правовій доктрині. КНУ. 2017. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-14-2015/item/513-rozvitok-printsipiv-vidkritosti-ta-prozorosti-v-evropeyskiy-pravoviy-doktrini>

24. Концепція Державної політики захисту прав споживачів. SEMESTA. 2017. URL: http://www.semesta.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=427:2012-03-29-06-25-17&catid=2:2010-04-18-12-38-35&Itemid=4

25. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2011. 252 с.

ПІДРОЗДІЛ 2.1

- Колпаков В.К. Поняття форм публічного адміністрування. Адміністративне право і процес. 2012. Випуск № 2. С. 61-67.
- Опацький Р.М. Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики. Порівняльно-аналітичне право. 2013. Випуск № 3-1. С. 252-256.
- Кузьменко О. В. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем). Навчальний посібник. О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир та ін.. Київ. Центр учбової літератури. 2015. 232 с.
- Афанасьєв К. К. Адміністративний договір як форма державного управління (теоретико-правовий аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Харків., 2002. 19 с.
- Коваленко В. В. Курс адміністративного права України. Київ. Юрінком Інтер. 2012. 805 с.
- Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Акад. упр. М-ва внутр. справ. К., 2010. 20 с.

- Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 19 с.
- Журавель Я. В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Київ, 2008. 18 с.
- Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Акад. упр. М-ва внутр. справ. Київ, 2009. 18 с.
- Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування. Актуальні проблеми державного управління. 2015. Випуск № 1 (43). С. 78-83.
- Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності: Указ Президента України від 20.05.1999 № 539/99. Урядовий кур'єр. 1999.
- Про підприємництво: Закон Верховної Ради УРСР від 07.02.1991 № 698-ХІІ. Голос України. 1991.
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-ІV. Голос України. 2003. № 49.
- Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України від 12.05.1998 № 456/98. Офіційний вісник України. 1998. № 19.
- Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р. Урядовий кур'єр. 2016. № 113.
- Кравчук В. М. Ненормативні правові акти як елемент правової системи. ESNUIR. 2017. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3872/1/akt_pytan_ref%202010.pdf

- Про затвердження Правил торгівлі на ринках: Наказ Мінекономіки від 26.02.2002 № 57/188/84/105. Офіційний вісник України. 2002. № 13.
- Підгорний Б. А. Методи адміністрування протидії незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів: поняття та види. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Право. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 60–64.
- Галуцько В. В. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грін Д.С., 2015. 272 с.
- Коваленка В. В. Курс адміністративного права України: підручник. Юрінком Інтер НАВС, 2012. 808 с.
- Савюк М. Ф. Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ, 2016. 17 с.
- Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус Національної поліції у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 3. С. 88-92.
- Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерство економіки України від 19.04.2007 р. № 104. Офіційний вісник України. 2007. № 86.
- Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51.
- Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні: Наказ Держспоживстандарт України від 01.02.2005 № 28. Офіційний вісник України. 2005. № 19.
- Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011 № 3392-VI. Голос України. 2011. № 108.
- Сертифікація. Import-Export. 2017. URL: <http://www.import-export.kiev.ua/certification.html>

- Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. Голос України. 1998.
- Концепція проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1200-р. Урядовий кур'єр. 2009. № 199.
- Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами: Наказ Міністерство економіки України від 11.07.2003 № 185. Офіційний вісник України. 2003. № 30.
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 75.

ПІДРОЗДІЛ 2.2

1. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. нац. екон. ун-т. Київ, 2005. 21 с.
2. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2003. 18 с.
3. Куян І. А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2001. 18 с.
4. Бабич В. А. Адміністративна відповідальність за зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2005. 22 с.
5. Шкарупа К. В. Адміністративна відповідальність за невиконання законних вимог державного виконавця: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2010. 18 с.

6. Бондаренко К. В. Адміністративна відповідальність за порушення антимонопольного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 18 с.
7. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2004. 18 с.
8. Марфіна Н. В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. аграр. ун-т. Київ, 2007. 22 с.
9. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі торговельної діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ун-т внутр. справ. Х., 1999. 17 с.
10. Фетісова С. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері господарської діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2011. 19 с.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 984 р. № 51
12. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Голос України від 02.07.1996
13. Про захист економічної конкуренції: Закон від 11.01.2001 № 2210-III. Голос України від 27.02.2001 № 37
14. Податковий кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. Голос України від 04.12.2010. - № 229
15. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Голос України. 1991.
16. Кукшинов О. О. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі торгівлі. «Молодий вчений». № 3 (18). 2015. С. 145-149.

17. Про схвалення Концепції проекту Закону України "Про внутрішню торгівлю": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1200-р. Урядовий кур'єр. 2009. № 199.

18. Адміністративна відповідальність у системі юридичних засобів забезпечення торговельної діяльності. PRAVNUK. 2017. URL: <http://www.info/2013-12-27-12-38-39/>

19. Мосесов М. М. Уголовная ответственность за нарушение правил торговли (по материалам Грузин-ской ССР) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 . Харків, 1989. 24 с.

20. Коржанський М. Й. Уголовне право України. Частина загальна. Київ: Наук. думка та Укр. вид. група, 1996. 336 с.

21. Про затвердження положень про захист прав споживачів: Постанова Верховної Ради України від 25.01.1995 № 26/95-ВР. Голос України. 1995.

22. Науково-практичний коментар КУпАП. JURISTS.ORG. 2017. URL: <http://jurists.org.ua/administrative-law/5633-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-51-kodeksu-ukrayini-pro-admnstrativn-pravoporushennya.html>

23. КУпАП Науково-практичний коментар. UAZAKON. 2017. URL: <http://uazakon.ru /ukr/kupap/155/default.htm>

ПІДРОЗДІЛ 2.3

1. Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2007. 21 с.

2. Щерба А. В. Адміністративні процедури в органах місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 20 с.

3. Фоміч Г. В. Адміністративні процедури у публічній службі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". Одеса, 2010. 20 с.

4. Галіцина Н. В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.
5. Алімов Р. С. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Держ. податк. адмін. України, Акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2002. 16 с.
6. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. Форум права. 2013. № 3. С. 692-698.
7. Галунько В. В. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
8. Миколенко О. І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. 40 с.
9. Лазарев И. М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.14. Москва, 2002. 20 с.
10. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ: Атіка, 2008. 624 с.
11. Мащук В. Ю. Види адміністративних процедур: критерії класифікації. Адміністративне право і процес. 2014. № 1(7). С. 60-68.
12. Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ: Факт, 2003. 496 с.
13. Галіцина Н. В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 3. С. 54-59.
14. Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. Форум права. 2010. № 4. С. 163–177.

15. Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ: Факт, 2003. 496 с.

15. Ямкова І.М. Адміністративні процедури як форма діяльності публічної адміністрації щодо регулювання підприємництва. Порівняльно-аналітичне право. 2014. №1. С. 211-214.

16. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон від 06.09.2005 № 2806-IV. Урядовий кур'єр від 05.10.2005. № 188.

17. Про захист економічної конкуренції. Закон від 11.01.2001 № 2210-III. Голос України від 27.02.2001 № 37

18. Бакалінська О.О. Захист економічної конкуренції: організаційно-правові засади державного управління: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2003. 20 с. 19. Бурбика В.О. Процедури взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами URL: <http://sd-vp.info/2016/protseduri-vzayemodiyi-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-z-pravoohoronnimi-organami/>

20. Мащук В. Ю. Види адміністративних процедур: критерії класифікації. Адміністративне право і процес. 2014. № 1 (7). С. 60–67.

21. Європейська сертифікація безпеки URL: <http://iso-9001.kiev.ua/uk/yevropejska-sertifikatsiya-bezpeki-2/>

22. Відкриття ринків в ЄС URL: <http://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Opening%20markets%20in%20the%20EU%20in%202014.pdf>

23. Для чого потрібна сертифікація продукції? WATERNET. 2016. URL: <http://waternet.ua/uk/news/newsletter/215/>

ПІДРОЗДІЛ 3.1

1. Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. Проблеми економіки. 2014. № 1. с.26-30.

2. Деренько О. А. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. Бізнесінформ. 2012. № 5. с. 95-97.

3. Колісник Г. М. Зарубіжний досвід, шляхи підвищення економічної ефективності підтримки малих підприємств та його аспекти в Україні. Збірник науково-технічних праць Львівського національного університету ім. Івана Франка. 2005. № 15. С. 336 – 341.

4. Малий бізнес: зарубіжний досвід. REMZAVOD. 2017. URL: <http://www.remzavod.biz/e9.html>

5. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. К.: Т-во "Знання", КОО, 2008. 302 с.

6. The Financial Action Task Force. Fatf-Gafi. 2017. URL: <http://www.fatf-gafi.org/>

7. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливого його використання в Україні. Фінансовий простір. 2013. № 2(10). С. 8-15.

8. Буглак Ю. М. Зарубіжний досвід детінізації відносин у підприємницькій діяльності та можливості його використання в Україні. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2014. Серія Право. № 29. С. 34-38.

9. Ричка М. А., Шваюк Ю. Е. Регулювання підприємництва в Україні: досвід ЄС. НАУ. 2017. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/17493/1/Стаття%20Ричка%20Шваюк.doc>

10. Шлафман Н. Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору: монографія. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Херсон: ХНТУ, 2010. 284 с.

11. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Euinfocenter. 2016. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28965.pdf>

12. Кузмішин П. Підприємницьке середовище та економічний розвиток (питання теорії та практики): монографія. Ужгород. Ужгородський державний університет, 2000. 441 с.

13. Черненко С. М. Зарубіжний досвід розвитку малого підприємництва в контексті інноваційного розвитку економіки. 2011. № 45. С. 243-252.

14. Дятлова В. Ринковий нагляд (зарубіжний досвід і підходи до реформування в Україні. Бібліотека ім. Вернадського. 2017. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789>

15. Волков В. Ю. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2013. 20 с.

ПІДРОЗДІЛ 3.2

1. Погорелов Є. В. Загальнотеоретичні питання про форми удосконалення законодавства. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том. 20 (50). 2007. № 1. С. 22-27.

2. Кількість зареєстрованих підприємців. Opendatabot. 2017. URL: <https://opendatabot.com/blog/23-fopagedec>

3. Кількість підприємців в Україні після зміни їх оподаткування скоротилася на 250 тисяч. Уніан. 2017. URL: <https://www.unian.ua/business/1838894-kilkist-pidpriemtsiv-v-ukrajini-pislya-zmini-jih-opodatkuvannya-skorotilasya-na-250-tisyach-opendatabot.html>

4. Грицаєнко Л. Р. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2001. 17 с.

5. Саніахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеська держ. юридична академія. Одеса, 1998. 35с.

6. Бердар М. М. Адміністративно-правові аспекти регулювання підприємницької діяльності. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2010. Вип. 4(8). С. 1-6.

7. Шляхи вдосконалення державного регулювання розвитку підприємництва в Україні. Кбуара. 2016. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2015-5/doc/4/04.pdf>

8. Добровольська В. Засоби державного регулювання підприємницької діяльності . Підприємництво, господарство і право. 2006. №2. С. 94-99.

9. Клим О. В. Загальна характеристика адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2007. № 2. С. 493-487.

10. Риндюк В. І. Удосконалення законодавства як правотворча діяльність. Серія ПРАВО. Випуск 34. Том 1. С. 40-43.

11. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 03.09.2007 № 816/2007. Офіційний вісник Президента України. 2007. № 30.

12. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. 2017. URL: <http://data.gov.ua/passport/3c52d298-f2f5-4157-8b7b-874578d17a32/version/35765>

13. Васильців Т. Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Стратегічні пріоритети. 2009. № 1 (10). С. 145-150.

14. Ямкова І. М. Напрями вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні. 2013. № 2. С.47-51.

15. Нікітенко Л. О. Напрямки удосконалення законодавства України та практики його застосування у сфері реалізації права на підприємницьку діяльність. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 2. С. 41-44.

16. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. Урядовий кур'єр. 2010. № 156.

17. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс України, Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 р., № 51.

18. Петруня Ю. Є. Риси конкурентного середовища та антимонопольне регулювання у сфері роздрібної торгівлі продовольчими товарами. Економічний нобелівський вісник. 2014. № 1. С. 361-366.

19. Осколков В. В. Проблеми та перспективи розвитку роздрібної торгівлі в Україні. Confcontact. 2017. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/1_oskolkov.htm

20. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Голос України. 2001. № 37.

21. Шпильова Ю. Б. Роздрібна торгівля України: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник ЖДТУ. 2014. № 2 (68). С. 227-232.

22. Стихійна торгівля стає потенційно небезпечною для споживачів. Ukurier. 2017. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/stihijna-torgivlya-staye-potencijno-nebezpechnoyu-/>

23. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII Голос України. 1991.

24. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. МФА. 2017. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>

25. Хамула О. О. Завдання та проблеми розвитку сфери електронної торгівлі в Україні як середовища функціонування системи реалізації книжкової продукції. Економічні науки. 2015. 1 (50). С. 63-69.

26. Ілляшенко С. М., Іванова Т. Є. Перспективи та основні проблеми розвитку інтернет-торгівлі в Україні Бібліотека ім. Вернадського. 2017. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mre_2014_3_10.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Лисенко С. Адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює діяльність у сфері торгівлі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 33-42.
2. Лисенко С. Адміністративна відповідальність у сфері торгівлі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3, Том 3. С. 207-217.
3. Lisenko S. International and foreign experience in administrative and legal regulation of business. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 5/2. P. 55-62. (Словачина).
4. Лисенко С. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 67-72.
5. Лисенко С. Деякі адміністративні процедури адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 132-141.
6. Лисенко С. Удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Том 1. С. 112-117.
7. Лисенко С. Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 41 Т. 3. С. 61-66.
8. Лысенко С. Принципы деятельности публичной администрации по административно-правовому регулированию предпринимательской

деяльності в сфері торгівлі в Україні. *Право и Закон*. 2017. № 1. С. 147-156. (Киргизія).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Лисенко С. Особливості адміністративної відповідальності у сфері торгівлі. *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 11-12 груд. 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С. 97-99.

10. Лисенко С. Основні принципи діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22-23 лип. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 98-102.

11. Лисенко С. Особливості адміністративно-правового статусу публічної адміністрації, яка здійснює діяльність у сфері торгівлі. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 13-14 січ. 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 79-82.

БЛАНК
соціологічного опитування громадян щодо проблем
у сфері торгівлі в Україні

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування щодо проблем у сфері торгівлі. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь – наприклад, «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо покращення сфери торгівлі в Україні.

Дякуємо Вам за участь!

Чи задоволені Ви співвідношенням ціни та якості у вітчизняних торгівельних мережах?	
Так	Ні
Чи задоволені Ви якістю продуктових товарів, які реалізуються у вітчизняних торгівельних мережах?	
Так	Ні
Чи задоволені Ви якістю промислових товарів, які реалізуються у вітчизняних торгівельних мережах?	
Так	Ні
Визначте рівень обслуговування при покупці товарів в Україні	
Задовільний	Незадовільний
Чи потрібно переходити на стандарти якості ЄС в торгівельних мережах?	
Так	Ні

РЕЗУЛЬТАТИ
соціологічного опитування громадян України
щодо проблем у сфері торгівлі в Україні

Вибірковим анкетуванням було охоплено 715 респондентів. Час проведення анкетування – перше півріччя 2016 і перше півріччя 2017 року. 15% респондентів відмовилися відповідати на питання з причин браку часу та роздратованості, викликані складною ситуацією в державі.

Чи задоволені Ви співвідношенням ціни та якості у вітчизняних торговельних мережах?	
Так	Ні
14%	86%
Чи задоволені Ви якістю продуктових товарів, які реалізуються у вітчизняних торговельних мережах?	
Так	Ні
36%	64%
Чи задоволені Ви якістю промислових товарів, які реалізуються у вітчизняних торговельних мережах?	
Так	Ні
43%	57%
Визначте рівень обслуговування при покупці товарів в Україні	
Задовільний	Незадовільний
71%	29%
Чи потрібно переходити на стандарти якості ЄС в торговельних мережах?	
Так	Ні
85%	15%

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо попередження обману покупця чи замовника працівниками
торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами -
суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів,
виконання робіт, надання послуг**

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

I. Внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до №51. – Ст.1122) такі зміни й доповнення:

– внести зміни в ч.1 статті 155-2 під назвою «Обман покупця чи замовника» та викласти її в такій редакції: «Обмірювання, обважування, обрахування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

II. Цей закон набирає чинності з дня його опублікування.

Голова

Верховної Ради України А.В. ПАРУБІЙ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

**про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо попередження обману покупця чи замовника працівниками
торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами –
суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів,
виконання робіт, надання послуг**

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

З метою попередження порушення прав, свобод і законних інтересів покупців чи замовників працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг пропонується прийняття законопроекту, який установлює інститут адміністративної відповідальності на працівників торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, щоб за обман покупця чи замовника вищевказані особи несли встановлену законом відповідальність.

В умовах сьогодення існує багато нарікань на дії працівників торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг. Тому Законопроект позитивно вплине на розвиток і захист прав споживачів.

2. Цілі й завдання прийняття акта

Провідним завданням проекту є попередження обману покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, а також накладення на них адміністративної відповідальності.

Так, цим проектом пропонуються такі зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984,

Додаток до №51. Ст.1122): 1) внести зміни в ч.1 статті 155-2 під назвою «Обман покупця чи замовника», виклавши її в такій редакції: «Обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

II. Цей закон набирає чинності з дня його опублікування.

3. Правові аспекти

Проект Закону відповідає Конституції України та іншим актам вищої юридичної сили, узгоджується з актами такої самої юридичної сили, не належить до сфери правового регулювання Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, пріоритетних сфер адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, не потребує проведення гендерно-правової експертизи.

Нормативно-правовими актами в цій сфері правового регулювання є:

Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР;

Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005;

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х;

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI;

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребує додаткових видатків державного бюджету.

5. Регіональний аспект

Проект Закону не стосується питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

6. Запобігання дискримінації

У проекті Закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації.

7. Запобігання корупції

У проекті Закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

8. Громадське обговорення

Проект Закону не потребує проведення консультацій з громадськістю.

9. Оцінювання регуляторного впливу

Проект Закону не є регуляторним актом.

10. Вплив реалізації акта на ринок праці

Реалізація проекту Закону не має впливу на ринок праці.

11. Прогноз результатів

Прийняття положень законопроекту попередить обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг.

Окрім того, цей проект Закону загалом удосконалив законодавче регламентування адміністративної відповідальності працівників торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, а також позитивно вплине на розвиток європейських засадничих принципів здійснення підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо попередження обману покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг і громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст положення (норми) проекту акта
Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х	
<p style="text-align: center;">Стаття 155-2. Обман покупця чи замовника</p> <p>Обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг –</p> <p style="text-align: center;"><i>тягне за собою накладення штрафу від <u>двох до п'ятнадцяти</u> <u>неоподатковуваних мінімумів</u> <u>доходів громадян.</u></i></p>	<p style="text-align: center;">Стаття 155-2. Обман покупця чи замовника</p> <p>Обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності – під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг –</p> <p style="text-align: center;"><i>тягне за собою накладення штрафу від <u>двадцяти до ста</u> <u>неоподатковуваних мінімумів</u> <u>доходів громадян</u></i></p>